

VERTROUWELIJK

Aan de leden van
Stuurgroep Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties &
Projecten

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon

10 2.e Wob

@minbzk.nl

Datum

24 september 2020

agenda

Stuurgroep Binnenhof

Vergaderdatum en -tijd	8 oktober 2020 09:00
Vergaderplaats	PexIP
Aanwezig	
Afwezig	

1. Opening & mededelingen

2. Verslagen:

- a. Ter vaststelling, verslag Stuurgroep Binnenhof d.d. 26 juni 2020 (bijlage 02a)

3. Algemene stand van zaken van het project

- a. Presentatie Marc Unger over algemene stand van het zaken van het project (bijlage 03a)
- b. Risicomanagement (bijlage 03b)
- c. Gevolgen COVID-19 voor het project, mondeling
- d. Planning 5^e rapportage Renovatie Binnenhof

4. Financiën

- a. Stand van zaken VO's: mondeling

5. Complex overstijgende zaken

- a. Duurzaamheid: bijlages 04a
- b. Proces CEV: mondeling
- c. Kunstcommissie, stand van zaken: bijlage 04c
- d. Buitenruimte: bijlage 04d
- e. Planning vergunningsaanvragen: bijlage 04e
- f. Proces ICT verbindingen: mondeling

6. Grafelijke zalen

Memo bijgevoegd

7. Stand van zaken communicatie en omgeving

Memo bijgevoegd

8. Rondvraag en sluiting

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

VERTROUWELIJK

Aan de leden van
Stuurgroep Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Projecten

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

agenda

Renovatiecommissie

Contactpersoon

10 2 e Wob

@minbzk.nl

Datum

15 juni 2020

Vergaderdatum en -tijd	26 juni 2020 12:30
Vergaderplaats	PexIP
Aanwezig	
Afwezig	

1. Opening & mededelingen

2. Verslagen:

- Bijlage 2a: Ter vaststelling, verslag stuurgroep d.d. 3 april 2020
- Bijlage 2b: Ter info, concept verslag d.d. 11 juni 2020. Reactietermijn van de leden van de renovatiecommissie staat nog open.

3. Algemene stand van zaken van het project

- Bijlage 03: Presentatie Marc Unger

4. Complex overstijgende zaken

- Bijlage 04a: Buitenruimte en veiligheid
- Bijlage 04b: Ter info Werkgroep Veiligheid

5. Stand van zaken openbaarmaking

- Bijlage 05: Stand van zaken 3^e tranche

6. Rondvraag en sluiting

Vervallen rubriceringsaanduiding

Ministerie van BZK
Rijksvastgoedbedrijf
Postbus 16169
2500 BD Den Haag

Contactpersoon

10 2 e Wob @minbzk.nl

Datum

19 maart 2020

Kenmerk

agenda

Stuurgroep Binnenhof

Vergaderdatum en -tijd	3 april 2020 11:30 – 13:00
Vergaderplaats	Teleconferentie i.v.m. COVID-19
Deelnemers	

1. **Opening en vaststellen agenda**
2. **Mededelingen**
3. **Financiën** (ter bespreking)
 - Bijlage 3: Financiën (nazending)
4. **Algemene beschouwing op het project** (presentatie, ter bespreking)
 - Bijlage 4: Presentatie door Marc Unger
5. **Complex overstijgende zaken** (ter bespreking, ter besluitvorming)
 - Bijlage 5a: Precieze invulling demarcatie (nazending)
 - Verhuizing na verkiezingen (mondeling, geen stuk)
 - Bijlage 5b: Duurzaamheid
 - Bijlage 5c: Percentageregeling beeldende kunst
 - Stand van zaken voortgangsrapportage (mondeling, geen stuk)
6. **Openbaarmaking** (ter bespreking, ter bespreking en besluitvorming Stuurgroep Binnenhof)
 - Bijlage 6: Documentenlijst openbare stukken tranche 1a, 1b, 2.
7. **Verslag vorige Renovatiecommissie**
 - Bijlage 7a: Conceptverslag van de schriftelijke stuurgroep Binnenhof d.d. 7 februari 2020 (ter vaststelling)
 - Bijlage 7b: Conceptverslag van de schriftelijke renovatiecommissie d.d. 16 maart 2020 (ter informatie)
8. **Rondvraag**
9. **Sluiting**

Vervallen rubriceringsaanduiding

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
Programma Renovatie Binnenhof

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
Marc Unger
10 2 e Web
@Rijksoverheid.nl

Datum
19 juni 2020

Aantal bijlagen
2

Notitie

Doel behandeling:

Gedachtenwisseling over mogelijke effecten maatregelen rondom COVID-19
irt het programma Binnenhof

Aanleiding:

In de informele stuurgroep Binnenhof van 15 mei 2020 bestaat vanuit bestuurlijk perspectief de behoefte met elkaar te verkennen of en hoe de COVID 19 situatie impact heeft en wat de stand van zaken is rond stikstof i.r.t. het gebruik van het Binnenhof en de tijdelijke huisvestingen. Daarvoor is een extra informele stuurgroep belegd op 19 juni 2020.

Normaal gesproken worden voor een informele stuurgroep geen stukken voorbereid. Op verzoek is dat in dit geval wel gebeurd en het voorliggende stuk dient, na een mondelinge toelichting, ter ondersteuning van het gesprek.

Breder perspectief

Aangezien het Binnenhof en de tijdelijke huisvestingen enkele van de vele rijks panden zijn, is het goed e.e.a. in breder perspectief te zetten. Het Rijk heeft – rijksbrede- expertise ontwikkeld hoe de situatie rondom COVID-19 goed te analyseren en maatregelen te kunnen implementeren. Recentelijk zijn enkele protocollen en richtlijnen ontwikkeld die in gaan op het scenario dat vooralsnog geldt: "de 1,5 mtr economie". Relevant te noemen zijn:

Protocol voor de Rijksdienst, 3 juni 2020 (bijgevoegd).

Voor het gesprek zijn met name hoofdstukken 2 (gezond en veilig gebruik van de gebouwen) evt wat meer extra en hoofdstuk 4 (gezond en veilig werk voor de medewerkers) relevant. In genoemd stuk wordt dieper in gegaan op onder andere de governance, taken en rollen, de uitvoering en de borging van maatregelen. Het is een dynamisch document, dat geactualiseerd wordt bij wijzigingen in de RIVM-richtlijnen.

Wat gebeurt er in andere landen?

In de bijlage is aangegeven hoe enkele andere landen het primaire proces faciliteren binnen de richtlijnen in relatie tot de beheersing van de verspreiding van COVID-19.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Inzoomen op de individuele panden

Aanvullend op de protocollen zijn er de afgelopen maanden diverse technische leidraden en uitwerkingen, gepubliceerd, die in detail ingaan op de specifieke doorwerking van het protocol in de rijkspanden. Ook wordt daarin bepaald hoe maatregelen in de afzonderlijke -vaak unieke- panden kunnen worden bepaald, uitgewerkt en toegepast.

Bijvoorbeeld op de uitwerking van het 1,5 meter scenario bij horizontaal en vertikaal transport van mensen en goederen, de samenhangende bewegwijzering en techniek.

De analyses gaan uiteraard verder: praktijkervaringen worden gebruikt om de maatregelen te toetsen en, waar nodig bij te stellen. Het maatregelpakket per pand dient ervoor om in het in het licht van de maatregelen rondom COVID-19, de primaire processen doorgang te kunnen laten vinden.

Concreet wordt dat nu voor de panden Bezuidenhoutseweg 67, Catshuisterrein en Lange Voorhout 34 uitgewerkt. Uitgangspunt hierbij is zijn dat deze op een vergelijkbare manier het primaire proces kunnen faciliteren als de panden op het Binnenhof.

De tijdelijke huisvestingen zelf kennen in ieder geval meerdere in/uitgangen, meerdere stijppunten en kennen flexibiliteit om verschillende looproutes te kunnen realiseren. Veel gangen zijn behoorlijk breed, waardoor 1,5 meter afstand houden ook uitvoerbaar is. Ook hebben de panden aan de Bezuidenhoutseweg 67 en het Lange Voorhout 34 nog overruimte ten aanzien van de kantoorfunctie. 10 1 b Web

Zoals gezegd wordt dit alles uitgebreider en specifiekier verkend.

Daarbij worden uiteraard in de overweging de ervaringen meegenomen die zijn opgedaan met maatregelen als thuis/telewerken, met als bijvangst dat 75% van de circa 140.000 rijksambtenaren geen gebruik hoeven te maken van het openbaar vervoer. Ook worden de ervaringen die thans zijn opgedaan op het Binnenhof zelf meegenomen. Zo is de flexibiliteit die getoond is om de processen goed doorgang te kunnen laten vinden inspirerend. Voorbeelden hiervan zijn het veel flexibeler inzetten van vergaderzalen (zoals bijvoorbeeld de Ridderzaal, de Rolzaal en de Volle Raadzaal). Verder zijn er diverse andere interessante voorbeelden, die wellicht, ook zonder de maatregelen rondom COVID-19, navolging kunnen verdienen.

Recente ervaringen op de tijdelijke huisvestingen van B67 en LV34

Nog los van het pakket van maatregelen dat de primaire processen in de tijdelijke huisvestingen aan de Bezuidenhoutseweg 67 en Lange Voorhout 34 kan borgen, hebben we in die panden al de nodige ervaringen opgedaan. Immers, in de panden bevinden zich dagelijks al enkele honderden bouwvakkers die intensief met elkaar dienen (samen) te werken, te schaften en die zich horizontaal (door de gangen) en vertikaal (met liften en trappen) door de panden bewegen. Bovendien dienen de

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
Programma Renovatie
BinnenhofDatum
19 juni 2020

bouwwakkers ook naar de locaties te reizen. Beide uitvoerende partijen hebben hiervoor protocollen opgesteld om te kunnen werken in het scenario van "1,5 mtr samenleving".

Stand van zaken Stikstof

Inmiddels is, tezamen met de zojuist gecontracteerde aannemers, een eerste beeld gevormd over het risico van stikstof in de aan te vragen vergunningen. Dit beeld is dat emissiearm bouwen afdoende is om de stikstofproblematiek op te lossen en de renovatie ongehinderd doorgang te kunnen te laten vinden.

Deze inschatting is nog zonder het volledig elektrificeren van het materieel, maar op basis van huidig materieel met lage uitstoot.

Daarnaast zal zoveel als mogelijk gebruik gemaakt worden van de inhoud van de laatste brief van LNV rond stikstof. Gisteren is bekend gemaakt dat het Kabinet het laatste advies van de Commissie Remkes over zal nemen. Dit advies gaat ook specifiek in op de bouw en biedt ruimte voor de oplossing van de stikstofproblematiek. Zie <https://www.aanpakstikstof.nl/achtergrond/over-het-adviescollege-remkes> voor een directe link naar dit advies.

Het proces is vervolgens dat stikstof-emissie op hoofdlijnen na het VO en in detail bij het aanvragen van de Omgevingsvergunningen berekend zal worden. De planning is dat dit rond de jaarwisseling zal gebeuren.

Kortom het stikstofdossier is in vergelijking met een jaar geleden overzichtelijk. De toen bestaande problemen ogen nu beheersbaar en de oplossingsmogelijkheden zijn voorhanden.

Noodzaak, uitgangspunten en urgentie van de renovatie

Onderstaand wordt ingegaan op achtereenvolgens:

- Noodzaak, urgentie, uitgangspunten en van de renovatie.
- Technische en financiële gevolgen van eventueel uitstel.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Noodzaak tot en urgentie van renovatie:

- De renovatie van het Binnenhof is, vanwege gebreken en aanpassingen met het oog op wet- en regelgeving zoals asbest, brandveiligheid en de staat van technische installaties, urgent. Dit is randvoorwaardelijk voor het kunnen borgen van de brandveiligheid van het gebouw en voor het toekomstig functioneren van het gehele gebouw voor de gebruikers en de mensen die het Binnenhof bezoeken.
- Vanuit die urgentie moet de verbouwing zo snel als mogelijk gerealiseerd worden. Gebruik van het Binnenhof wordt immers gedoogd door gemeente.
- De gemeente Den Haag gedooft de huidige situatie, omdat de veiligheid van gebruikers en bezoekers bij brand zo veel als mogelijk geborgd kunnen worden. Wel zal bij brand een deel van de panden verloren kunnen gaan.
- De brandweer heeft in 2018 aangegeven dat de veiligheid van de gebruikers en bezoekers tot 2020 geborgd kan worden. Deze gedoogsituatie loopt aan het eind van het jaar af.
- Vandaar dat het kabinet, ondanks de COVID-19 crisis, er alle belang bij heeft om de tijdelijke huisvesting en het programma renovatie Binnenhof op het goede spoor te houden.

Gecommuniceerde uitgangspunten:

- Budget en planning staan vast als gevolg van het Kabinetsbesluit 2015: 475 miljoen buiten disclaimers, verhuizing (inclusief jaar uitstel) zomer 2021 en doorlooptijd van 5,5 jaar zodat eind 2026 het Binnenhof weer in gebruik is.
- Destijds is onderbouwd gekozen voor een renovatie ineens (o.b.v. onderzoek door de cie Spies en Arcadis). In de behandeling in de Tweede Kamer zijn de volgende varianten besproken:
 - o De door de Tweede Kamer besloten variant: renovatie van 5,5 jaar.
 - o Variant 2, mede naar aanleiding van motie Koolmees, met twee fases. Eerst EK, RvS en AZ en later TK. Deze heeft een verwachte duur van 7 jaar en leidt tot circa 50 mln extra kosten (instandhouding, beveiliging, complexiteit bouwproces). Ook is uitgegaan van een noodzakelijk bouwterrein op de helft van het Plein.
 - o Variant waarbij gebruikers in delen verhuizen, bouwdeel voor bouwdeel. Deze is begroot op tenminste 13 jaar en extra kosten van 80 à 125 mln.
- Eerste en Tweede Kamer kunnen alleen in het zomerreces verhuizen.
- Tijdelijke huisvestingen zijn tijdig gereed om verhuizing mogelijk te maken.
- Na verhuizing wordt conform de planning de renovatie gestart met destructieve onderzoeken, lichte sloopwerkzaamheden en (asbest)saneringen die niet kunnen plaatsvinden wanneer gebruikers nog in de panden gehuisvest zijn.
- Rijk en de bouw- en technieksector hebben het protocol 'Samen veilig doorwerken' vastgesteld.

- Programma en bouwwerkzaamheden lopen hierdoor volop door (in lijn met wens kabinet).

Technische gevolgen eventueel uitstel:

- De noodzaak tot vervanging van de vitale installaties wordt met de jaren urgenter. Steeds meer installaties overschrijden hun levensduur. Uitstel van uithuizing betekent impliciet instemmen met het accepteren van een hoger risico op storingen en uitval. In het geval van uitval dient rekening gehouden te worden met tijdelijke maatregelen.
- De laatste grote renovatie is in 1992 geweest (gebouw N van de Tweede Kamer).
- De kans is steeds groter dat het vervangen van uitgevallen installaties meer tijd vraagt (met als gevolg: langer geen adequate huisvesting).
- De technische instandhouding van de gebouwen vraagt een oplopend onderhoudsbudget. Het onderhoud vraagt steeds meer onderdelen die alsnog vervangen moeten worden.

NB: vervanging blijft beperkt tot onderdelen, waarbij de installatie 'oud' blijft. Integrale vervanging verlaagt uiteraard dit risicoprofiel.

Financiële gevolgen eventueel uitstel:

- Gebruik van het Binnenhof ná het gereedkomen van de tijdelijke locaties leidt tot aanzienlijke meerkosten. Voor instandhouding van het Binnenhof bracht het jaar uitstel circa € 25 mln met zich mee. Met een vergelijkbaar bedrag dient rekening te worden gehouden voor de komende jaren. Per saldo (zie technische gevolgen) wordt onderhoud gemiddeld kostbaarder door staat van het gebouwencomplex.
- Daar bovenop komen de kosten voor ieder jaar dat de tijdelijke huisvestingen langer in stand dient te worden gehouden ten behoeve van de gebruikers, een afschrijvingspost van ruim 15 miljoen per jaar, exclusief onderhoud.

Vervallen rubriceringsaanduiding
Aan de leden van
Stuurgroep Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Projecten
Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
10.2.e Wob

@minbzk.nl

Datum
29 juni 2020

verslag

Verslag Stuurgroep Binnenhof 26 juni

Vergaderdatum en-tijd 26 juni 2020 12:00
Vergaderplaats PexIP

Aanwezig

Alexander Pechtold (Voorzitter)
Rob Visser (Raad van State)
Govert van Boxtel (Raad van State)
Jaap van Rhijn (Tweede Kamer)
10.2.e Wob (Tweede Kamer)
Remco Nehmelman (Eerste Kamer)
10.2.e Wob (Eerste Kamer)
Paula Wieggers (Algemene Zaken)
10.2.e Wob (Algemene Zaken)
Floris Alkemade (Rijksbouwmeester)
10.2.e Wob (NCTV)
10.2.e Wob (NCTV)
Annet Bertram (RVB)
Roger Mol (RVB)
Marc Unger (RVB)
10.2.e Wob (secretaris, verslag)

Afwezig

Simone Roos (Tweede Kamer)
Paul Huijts (Algemene Zaken)

1. Opening en mededelingen

- De voorzitter opent om 12:00 de vergadering.
- De antwoorden op de schriftelijke vragen van de Tweede Kamer zijn op 23 juni aan de Tweede Kamer gestuurd. Mogelijk is hierover volgende week een VSO.
- **10.2.e Wob**

2. Verslagen

A. Verslag Stuurgroep Binnenhof d.d. 3 april 2020

- Tweede Kamer merkt op dat bij de versoering van de scope het stoppen met de renovatie van Grafelijke Zalen meer expliciet mag worden verwoord. RVB geeft aan dat dit, op het moment van de Stuurgroep, nog geen vaststaand gegeven was, zodat het in de stuurgroep als optie aan de orde is geweest. Het moet begrotingstechnisch wel goed in de tekst staan, daarover vindt nog nader overleg plaats met FEZ en komt terug in de volgende Stuurgroep. Naar aanleiding van dit punt vraagt de Tweede Kamer ook inzicht in de gevolgen van het besluit om de Grafelijke Zalen niet meer te renoveren, zoals met betrekking tot overlast op de lange termijn. Hier komt het RVB later op terug. Het RVB geeft tenslotte aan dat in de vorige stuurgroep de gebruikers het RVB hebben bedankt voor de inspanningen tijdens de voorjaarsbesluitvorming.
- Tweede Kamer merkt op dat op pagina 2 wordt gesproken over VTW's bij de tijdelijke huisvesting: *'Er is nog overleg over enkele VTW's bij de tijdelijke huisvesting aan de Bezuidenhoutseweg 67'*. Dit is nog niet opgelost. De Tweede kamer is van mening dat alle VTW's op twee na moeten worden gerealiseerd omdat deze passen binnen de reikwijdte zoals vastgelegd in de kamerbrief van 2015, maar dat deze niet worden gerealiseerd er geen financiering is. Dit onderwerp wordt verder separaat met het RVB besproken.
- Raad van State merkt op dat de passage over de uitwerking van de demarcatie concreter mag in de zin dat het RVB hier sturender in moet zijn, dat wordt in het verslag aangepast. Tweede Kamer merkt naar aanleiding hiervan op dat het Functioneel Voorontwerp van de Tweede Kamer waarschijnlijk volgende week wordt vastgesteld met daarin ook de demarcatie verwerkt. Als de demarcatie bij andere gebouwdelen tot andere invulling leidt, dan moet mogelijk worden teruggekomen op de vaststelling van het functioneel voorontwerp. Het RVB geeft aan dat bij elke besluitvorming getoetst dient te worden of er, en zo ja wat de gevolgen zijn voor de andere gebouwdelen. Dat is onderdeel van het proces en vloeit voort uit de eerdere besluitvorming over de herziening van de schuif. Dat vraagt van alle betrokken partijen flexibiliteit.
- De Rijksbouwmeester geeft aan dat op pagina 3 van het verslag het woord 'iets' kan worden verwijderd en 'het enige' kan worden vervangen door 'een'.
- De voorzitter besluit dat de financiële passage volgende keer nog terugkomt en de rest van het verslag met genoemde wijzigingen wordt vastgesteld.

B. Concept verslag Renovatiecommissie 11 juni 2020.

- De Tweede Kamer merkt op dat dit verslag nog niet is vastgesteld in de Renovatiecommissie en dat het verstandig is om te wachten met het delen van het verslag totdat het wel is vastgesteld. RVB beaamt dat het verslag nog niet is vastgesteld en geeft aan dat het verslag ter kennisname is meegezonden bij de stukken.

3. Algemene stand van zaken het project

Marc Unger vraagt of naar aanleiding van de meegezonden presentatie over de algemene stand van zaken van het project vragen zijn.

- 10.1.b Wob

Als complexoverstijgend project moet er inderdaad zorgvuldige besluitvorming in de stuurgroep Binnenhof plaatsvinden.

10.1.b Wob

De Tweede Kamer geeft aan dat na vaststelling van het functioneel voorontwerp wordt gewerkt aan het integrale voorontwerp, waar ook het technisch VO onderdeel van is. De CEV heeft invloed op het technisch VO en dit gegeven geeft spanning in het proces. Marc Unger geeft aan dat het itererend komen tot een optimalisatie een veel voorkomende werkwijze is bij ontwerpen die wederzijdse afhankelijkheden kennen.

- De Tweede Kamer stelt dat zij de publieksentree in de Hofplaats noodzakelijk acht vanuit het oogpunt van veiligheid.
- Algemene Zaken geeft aan zich zorgen te maken over de planning van de tijdelijke huisvesting. Het RVB geeft aan dat het inderdaad door de stikstofproblematiek een strakke planning is geworden, waarbij in de stuurgroep AZ expliciet wederzijds commitment is afgesproken op het halen van deze planning en te versnellen waar mogelijk. Ten aanzien van de vergunning is de stikstofproblematiek inhoudelijk onder controle. Onderling is nog het gesprek over de precieze uitwerking van delen van het ontwerp.
- Algemene Zaken vraagt naar de maatregelen naar aanleiding van COVID-19 voor de tijdelijke huisvesting. Het RVB geeft aan dat voor Algemene Zaken en Lange Voorhout 34 een scan plaats zal vinden op de gevolgen van het scenario "1,5 meter samenleving". Bij B67 is de eerste interne scan door de TK gedaan. Nog te besluiten is of aanvullend onderzoek nog noodzakelijk zal zijn.
- De Tweede Kamer geeft aan blij te zijn dat Nieuwspoort is opgelost en dat de publieksentree in het functioneel voorontwerp is opgenomen en stelt dat de entree in deze vorm vanuit meerdere opzichten een goed idee te vinden.
- De Tweede Kamer geeft aan dat in 2019 voor de tijdelijke huisvesting in de stuurgroep een risico analyse van PWC is besproken. Dat was een goed instrument om de risico's van het project te bespreken en de wens is om dit in de toekomst weer zo te doen. Marc Unger is blij met deze feedback, aangezien het agenderen van de algemene stand van zaken met top 5 van risico's en kansen juist bedoeld is om hier de dialoog over te voeren. In een volgende renovatiecommissie en stuurgroep zal het onderwerp risico's en kansen uitgebreider terugkomen.

4. Complexoverstijgende zaken

- A. Veiligheid en buitenruimte: het memo geeft inzicht in de relatie tussen het VO Buitenruimte en Veiligheid.
- De Tweede Kamer vraagt of in het VO buitenruimte ook breder inzicht kan worden gegeven in de veiligheidsmaatregelen, die onder de verantwoordelijkheid van de gemeente vallen.
 - Het RVB geeft aan de publieksentree nog onder voorbehoud is, omdat de gemeente hier, onder andere publiekrechtelijk, ook over gaat. En het totaal van het functioneel voorontwerp past nog niet binnen het budget. De publieksentree wordt daarom als "werkhypothese" meegenomen in de verdere ontwerpen.
 - 10.2b WOB

Daarnaast vindt de TK deze entree, niet alleen vanuit veiligheid, maar ook vanuit logistiek en stedenbouwkundige inpassing een goede oplossing.

- De Rijksbouwmeester geeft aan het idee van een ondergrondse publieksentree aan de Hofplaats te begrijpen, maar dat de noodzaak voor een ondergrondse publieksentree voor de gemeente nog allerm minst zeker is.
 - De voorzitter vat samen dat de wens voor koppeling van het VO buitenruimte met de veiligheidsmaatregelen breed wordt gedeeld. Het RVB wordt gevraagd hier in Q3 inzicht in te geven. Overleg met de gemeente vindt binnenkort plaats en de Tweede Kamer en het RVB hebben nog nader overleg over het financiële punt. De NCTV blijft graag betrokken bij de uitwerking.
- B. Werkgroep Veiligheid.
- Dit is een ter info stuk over een andere inrichting van de werkgroep veiligheid, conform het memo. De NCTV ondersteunt deze inrichting en geeft aan graag agenda-lid te zijn. De Tweede Kamer geeft aan snel een overleg te zullen plannen en laat zaken terug komen in de renovatiecommissie of stuurgroep wanneer deze relevant zijn.

5. Stand van zaken openbaarmaking

- De voorzitter geeft aan, dat de 3e tranche binnenkort zal plaatsvinden.
- De Tweede Kamer geeft aan, dat deze tranche het technisch Programma van Eisen bevat en aan de voorkant duidelijk moet zijn hoe er gelakt gaat worden. Daardoor is het volgens de Tweede Kamer nu een onduidelijk proces voor deze documenten. Hier hebben het RVB en de Tweede Kamer nader overleg over.
- De Tweede Kamer geeft ook aan, dat uitstel niet gekoppeld moet worden aan de toetsing van het functioneel Voorontwerp zoals in het memo staat. Het RVB heeft de Tweede Kamer echter ruimte geboden om de toetsing van het VO prioriteit te geven ten opzichte van deze tranche van openbaar making.

- De voorzitter geeft aan dat de openbaarmaking een lerend proces is, de vierde tranche is voorzien eind september.

6. Rondvraag en sluiting

- De Tweede Kamer vraagt aan de andere leden of zij akkoord gaan om inzicht te geven in de budgetten van de andere gebouwdelen. Dat expliciete mandaat heeft het RVB nodig om deze gegevens te verstrekken. Het RVB geeft aan dat over inzicht in de budgetten ook is gesproken tussen de voorzitter van de Tweede Kamer en de staatssecretaris. De voorzitter van de stuurgroep vraagt aan Annet Bertram om, gezien afwezigheid van een aantal stuurgroepleden, het verzoek van de Tweede Kamer aan hen voor te leggen. Dit onder de condities zoals zijn besproken in het gesprek tussen voorzitter van de Tweede Kamer en de staatssecretaris en daarover nader te rapporteren aan de leden van de Stuurgroep.
- De voorzitter sluit om 12:50 uur de vergadering.

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Vervallen rubriceringsaanduiding

Aan
Renovatiecommissie Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Projecten

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus
2500 EZ Den Haag
Nederland
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon

Datum
5 maart 2020

Auteur(s)
10.2 e Wob

Bijlagen

memo

Financiën

In het AO van 17 oktober jl. en het VAO van 21 november jl. zijn drie zaken toegezegd:

1. Een uitgebreide financiële paragraaf in de voortgangsrapportage (zie hieronder 1a) inclusief de financiële gevolgen van het besluit tot een jaar uitstel (zie hieronder 1b).
2. De omvang van de totale extra kosten voor beveiliging bij de tijdelijke huisvestingsprojecten in de volgende voortgangsrapportage mee te nemen.
3. Terug te komen op of en, zo ja, welk deel van de aan het architectenbureau OMA betaalde vergoeding leidt tot een financieel knelpunt.

In de voortgangsrapportage over de renovatie van het Binnenhof wordt invulling gegeven aan drie toezeggingen. Kernboodschap is dat de kosten met betrekking tot zowel de disclaimer veiligheid als de kosten als gevolg van minimaal 1 jaar uitstel onderdeel vormen van de voorjaarsbesluitvorming waardoor daar nu niet in detail op in kan worden gegaan. Daarnaast wordt een uitgebreidere toelichting gegeven op de financieringssystematiek.

Ad.1a Uitgebreide financiële paragraaf

In 2015 is het budget vastgesteld op €475 mln. prijspeil 2015. Deze bestaat uit een investeringsbudget van €462,5 mln. waarvan €410,4 mln. voor de renovatie van het Binnenhof en €52,1 mln. voor de tijdelijke huisvestingen. Daarnaast is er in het projectbudget een post van €12,5 mln. opgenomen voor niet-huisvestingskosten. Niet-huisvestingskosten zijn zaken die geen onderdeel vormen van het investeringsbudget en zijn kosten die de gebruikers hebben als gevolg van de renovatie, aanvullend op hun normale bedrijfsvoeringskosten. Het gaat hier onder andere om verhuiskosten, audiovisuele middelen en ICT.

Het investeringsbudget van €462,5 mln. wordt in de begroting vertaald naar een jaarlijkse vergoeding vanuit beleidsartikel 9 "Uitvoering Rijksvastgoedbeleid" van de begroting van BZK die de dekking vormt voor het investeringsbudget. Het betreft een jaarlijkse bijdrage voor de huisvesting van de Hoge Colleges en het ministerie van Algemene Zaken. BZK is opdrachtgever voor de huisvestingsbudgetten van de Hoge Colleges van Staat en Algemene Zaken. Eventuele wijzigingen in het investeringsbudget leiden tot een andere bijdragereeks. De bijdrage bestaat uit

rente en afschrijving. Met deze jaarlijkse bijdrage wordt het hiervoor genoemde investeringsbudget van €462,5 mln. in de komende jaren gefinancierd en is dit budget hiermee begrotingstechnisch gedekt.

De investeringen voor de tijdelijke huisvestingen worden dus gefinancierd worden door middel van jaarlijkse bijdragen vanuit beleidsartikel 9 "Uitvoering Rijksvastgoedbeleid". Deze panden behoren tot de strategische voorraad van het Rijksvastgoedbedrijf. Dat betekent dat er na afloop van de tijdelijke huisvestingen andere rijksorganisaties in de panden komen die voor het gebruik gaan betalen. De jaarlijkse bijdrage voor de periode van 5,5 jaar dat de Hoge Colleges en het ministerie van Algemene Zaken in de tijdelijke huisvesting zitten, past binnen het daarvoor beschikbaar gestelde budget inclusief effect van de disclaimers.

Bij de doorvertaling van het investeringsbudget is initieel wel rekening gehouden met een structurele indexatie¹ van 2,5% per jaar maar niet met de huidige marktsituatie die aanleiding geeft voor financiële spanning op het beschikbare budget. Door de krapte op de bouwmarkt is gebleken dat de conjuncturele component de afgelopen jaren veel harder is gestegen. Dit valt onder de marktspanning en daarom is in het afgelopen jaar €15,7 mln. extra investeringsbudget toegevoegd voor de tijdelijke huisvestingen. Dit is vertaald naar een opwaartse aanpassing van de gebruiksvergoedingsreeks voor de tijdelijke huisvestingen.

Ad 1.b) Besluit tot een jaar uitstel (gerelateerd aan stikstof)

In het AO van 17 oktober 2019 is de toezegging gedaan om in deze voortgangsrapportage de financiële gevolgen inzichtelijk te maken van het besluit tot een jaar uitstel als gevolg van de stikstofproblematiek. Deze kosten betreffen enerzijds kosten aan de tijdelijke huisvestingen zoals algemene bouwplaatskosten en beveiliging. Daarnaast zijn er ook instandhoudingskosten op het Binnenhof. Anderzijds zijn er, zij het beperkte, besparingen omdat er meer ruimte in de planning is ontstaan wat heeft geleid tot minder overwerk. De financiële gevolgen worden meegenomen in het voorjaarsbesluitvormingsproces.

Ad.2 Beveiliging bij de tijdelijke huisvesting

Eén van de vier disclaimers betreft extra eisen ten aanzien van veiligheid. Het gaat dan om veiligheidseisen die bovenop de reeds in het project aanwezige maatregelen komen. De NCTV heeft op basis van de inlichtingen, dreigingsanalyse en de risico's die opgesteld zijn door de AIVD een scenariobeeld gegeven aan de beveiligingsambtenaar als vertegenwoordiger van de gebruiker. De beveiligingsambtenaar van de gebruiker bepaalt op basis van dit scenariobeeld welk pakket aan maatregelen noodzakelijk is en deze maatregelen vinden

¹ Voor de indexatie wordt gebruik gemaakt van BDB/bouwindex.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Datum
5 maart 2020
Kenmerk

uiteindelijk zijn weerslag in het Programma van Eisen Beveiliging. Tijdens de vaststelling van de scope van het project en de daarmee gemoeide raming is er rekening gehouden met beveiligingsmaatregelen (zowel elektronisch als bouwkundig) die toen bekend waren. Dit was voorafgaande aan de vaststelling van de Programma's van Eisen. Daarna hebben nieuwe inzichten geleid tot hogere eisen ten aanzien van veiligheid. Deze kosten worden meegenomen in het voorjaarsbesluitvormingsproces. 10.1.b Wob

Ad.3 Aan OMA betaalde vergoeding

In de vorige voortgangsrapportage is aangegeven dat er kosten verbonden zijn aan het beëindigen van het contract met OMA. Er is, zoals in de derde voortgangsrapportage gemeld, een vergoeding overeengekomen van €2,7 mln. excl. BTW. Dit is voor geleverd werk, waaronder het voorontwerp en het intellectueel eigendom en het missen van toekomstige inkomsten. Een deel van het voorontwerp is herbruikbaar voor de nieuwe architecten en dus te activeren in het project. Dit betreft €1,2 mln. excl. BTW. Het andere deel van de kosten van €1,5 mln. excl. BTW. komt uit de post onvoorzien.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Renovatie Binnenhof

Stand van zaken op hoofdlijnen

T.b.v. Stuurgroep Binnenhof

Marc Unger

Programmadirecteur renovatie Binnenhof

26 juni 2020

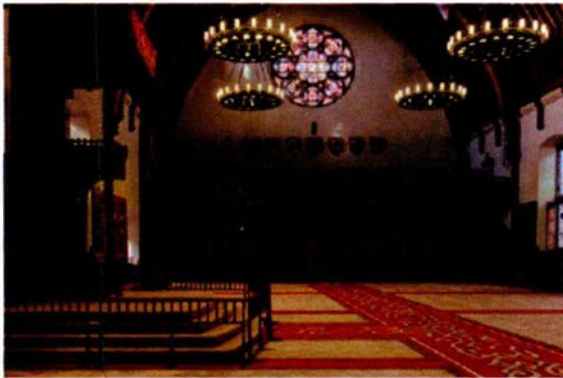
Stand van zaken op hoofdlijnen

Doel update:

- › Overzicht bieden aan algemene voortgang
- › Bespreken grootste risico's, knelpunten en kansen

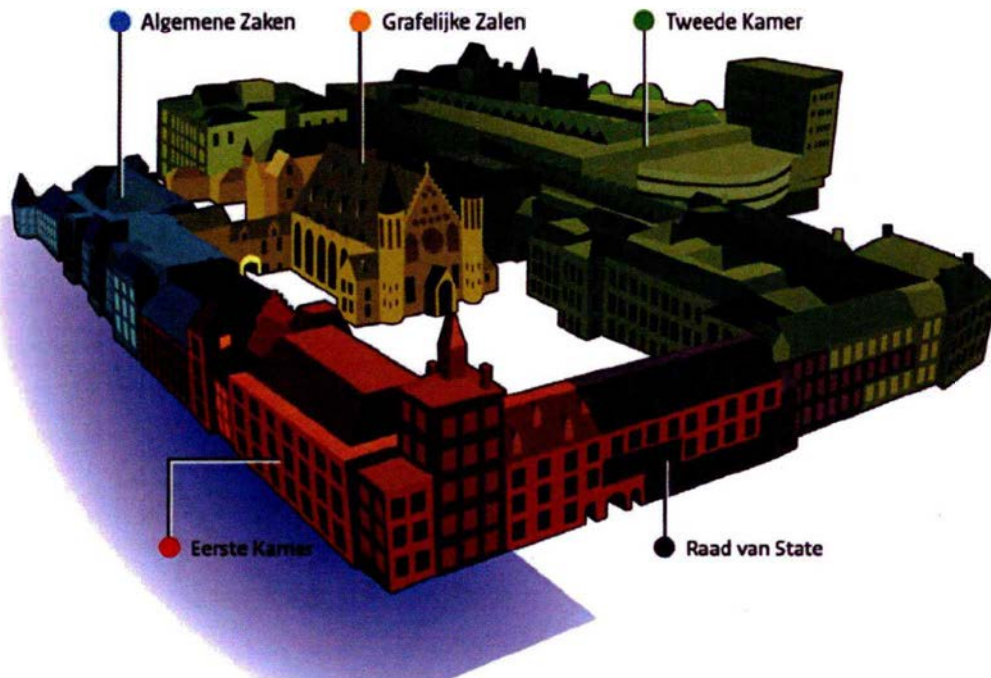

Belangrijkste mijlpalen Renovatie (1/5)

Belangrijkste resultaten/mijlpalen Renovatie (2/5)

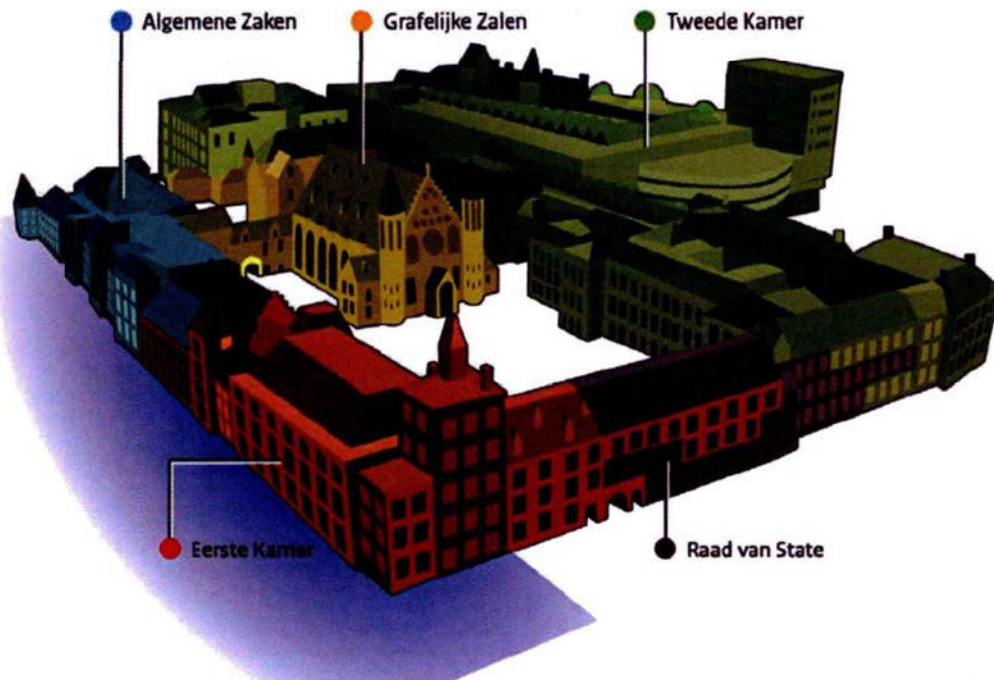
Overall (periode maart-mei):

- > Twee aannemers renovatie gecontracteerd.
- > Impact Voorjaarsnota in Voortgangsrapportage verwerkt.
- > Start gemaakt met inrichting bouwlogistiek naar/van Binnenhof, inclusief eerste stap vergunning.
- > In KOB besluit genomen over wijze van meten bezoekersaantallen Binnenstad. Opdracht verstrekt aan bureau.
- > Impact maatregelen irt Corona verwerkt in aanpak en werkwijzen.
- > Nieuwe tranche openbaarmaking.

NB: Ontwerpen dienen nav schuif 2.0 regelmatig getoetst te worden op impact naastliggende gebouwdelen.

Belangrijkste resultaten/mijlpalen Renovatie (3/5)

Tweede Kamer:

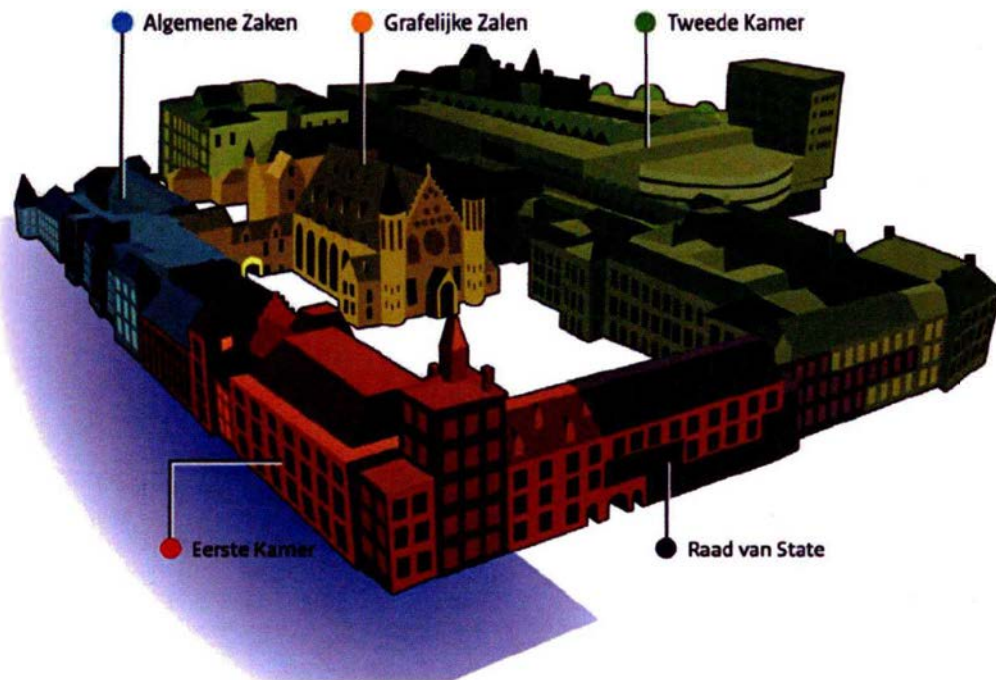
- > Op basis *functioneel* VO is het VO doorontwikkeld. Nagenoeg gereed ter toetsing, waarna indiening bij BBC en Presidium.
- > Nieuwspoort is accoord met vlekkenplan.
- > Ontwerpen publieksentree en logistiek convergeren naar oplossing.
- > Bouwaanvraag gepland rond kerst '20.

Eerste Kamer:

- > Nieuwe vlekkenplan na schuif gereed.
- > VO opgestart, doelstelling gereed rond zomer.
- > Bouwaanvraag gepland rond kerst '20.

Belangrijkste resultaten/mijlpalen Renovatie (4/5)

Raad van State:

- › Op basis vlekkenplan start met VO gemaakt. Prioriteit: openstaande punten demarcatie EK en TK oplossen.
- › Doelstelling gereed einde zomer.
- › Bouwaanvraag gepland rond kerst '20.

Algemene Zaken:

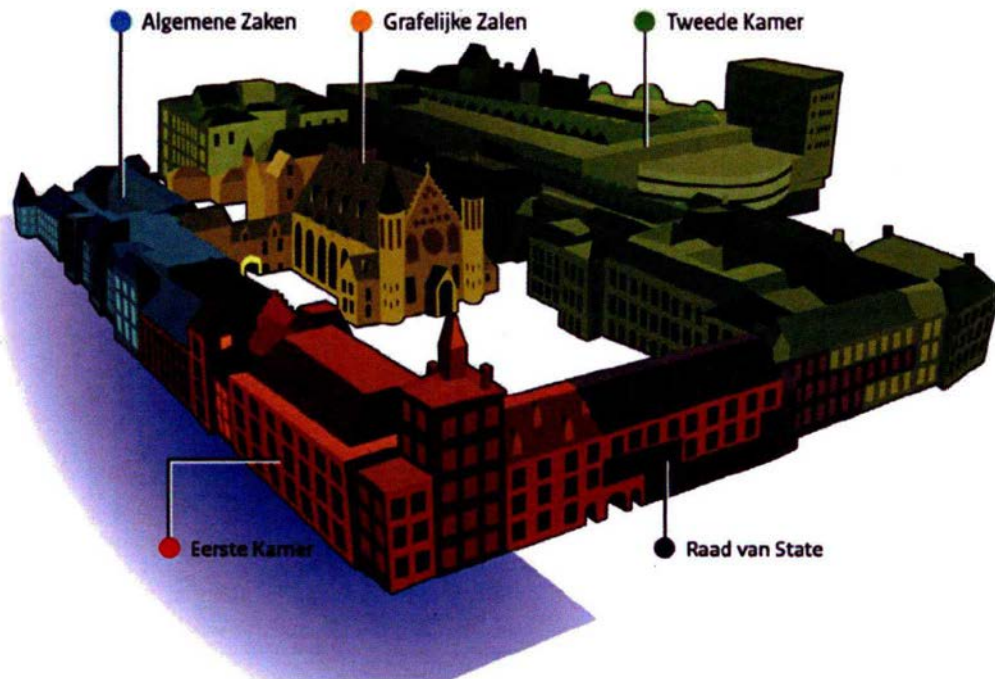
- › VO in ontwikkeling en gereed einde zomer.
- › DO en bouwaanvraag volgen erna.

Grafelijke Zalen:

- › Uit de scope van het project gehaald ter dekking van kosten jaar uitstel.
- › DO wordt zoveel als mogelijk afgerond, zodat overzichtelijk pakket wordt achtergelaten, mocht de situatie zich voordoen dat de Grafelijke Zalen alsnog tot de scope worden toegevoegd.

Belangrijkste resultaten/mijlpalen Renovatie (5/5)

Buitenruimte:

- > VO "on hold" gezet, o.a. ivm nog te nemen besluit vwb de entree voor de TK.
- > Groene gracht onderdeel ontwerp RvS.
- > Technische PvE dient in volgende ontwerpfase te worden meegenomen.

Centrale energievoorziening:

- > VO wordt integraal getoetst op haalbaarheid. Eerste resultaten opgeleverd. Afronding voor reces.

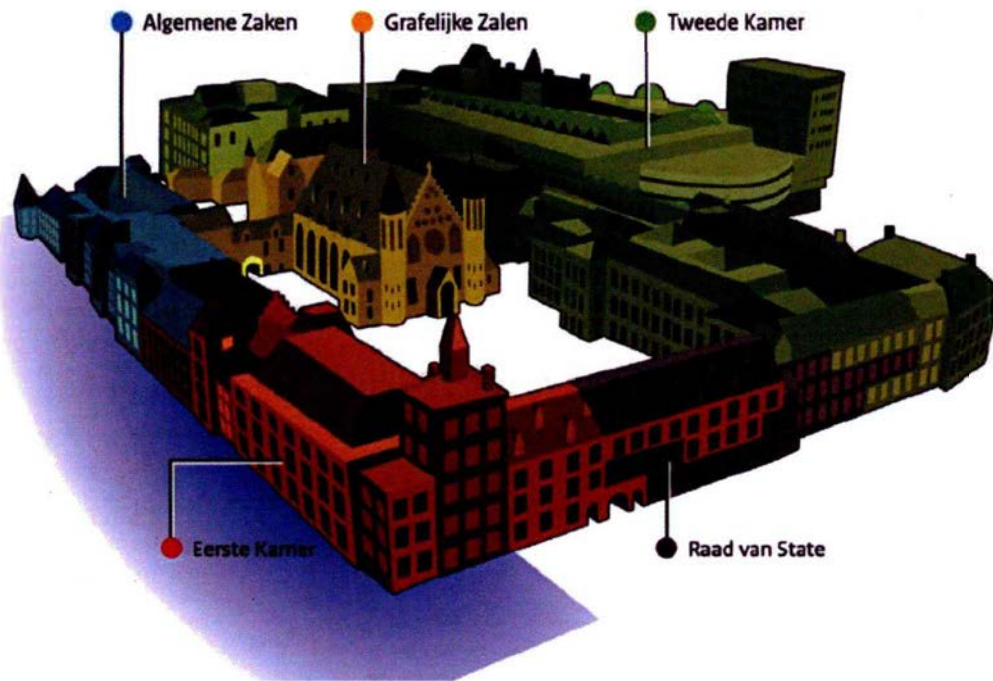
Tijdelijke maatregelen:

- > Dit jaar ontwikkelen in afstemming met gemeente, gebruikers en aannemers.
- > Opstart gemaakt informatiecentrum en uitzichtspunt.

Belangrijkste risico's en kansen Renovatie (1/4)

Belangrijkste risico's en kansen (2/4)

Top 5 risico's renovatie

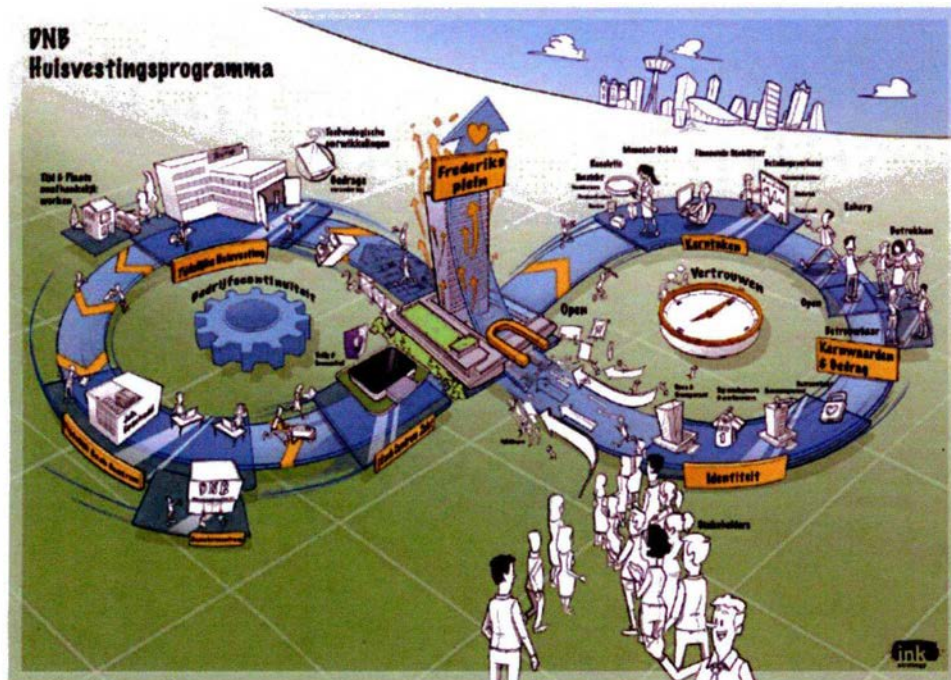
- > Maatregelen rondom COVID-19 hebben voornamelijk vooral impact op gebruik **10.1.b Wob**, tempo ontwerpen, beschikbaarheid teamleden en ontwerpers, besluitvorming bij gebruikers. Risico tav leveranties uitvoeringsprojecten blijft aanwezig.

"Vlag" blijft "oranje".

Gebruikers blijven zich inspannen om voortgang te houden en intern bij te sturen om mijlpalen te halen. Desondanks leidt afweging prioriteiten tot dilemma's.

Belangrijkste risico's en kansen (3/4)

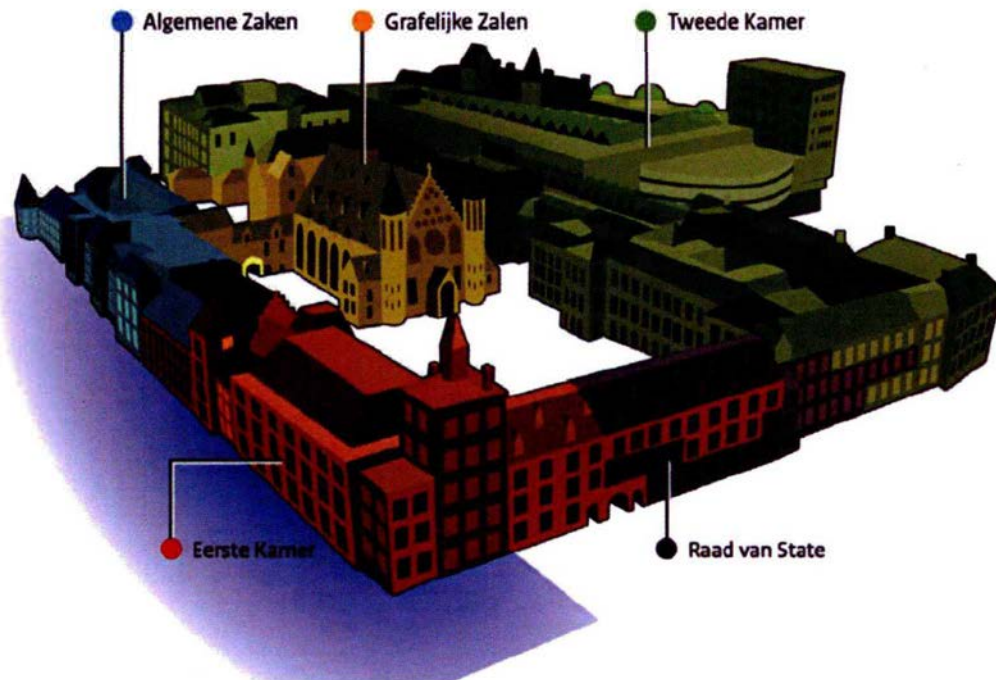

Top 5 risico's renovatie (vervolg)

- Stikstof (heeft impact gehad op vergunning-procedure tijdelijke huisvesting AZ). Impact op renovatie nog onderwerp van onderzoek.
- Spanning tussen scope en projectkaders.
- Onvoldoende alignment tussen bouwkundige ingrepen en transitie gebruikers (zie hiernaast voorbeeld DNB).
- Het verbouwen van het eigen huis kan tot spanningen leiden die versterkt worden door de unieke samenstelling van betrokkenen, grote publieke aandacht en politieke context.

Belangrijkste risico's en kansen (4/4)

Top 3 kansen renovatie

- › Renovatie kan aandacht voor het democratische fundament onder onze rechtstaat positief beïnvloeden.
- › Het moment is daar om de gebouwen van het Binnenhof te verduurzamen.
- › De renovatie kan helpen om complex-overstijgende aspecten voor de volgende generatie goed in te vullen. Concrete voorbeelden: beveiliging, brandveiligheid, toegankelijkheid, invulling Nieuwspoort.

Doc07

**Renovatie
Binnenhof**

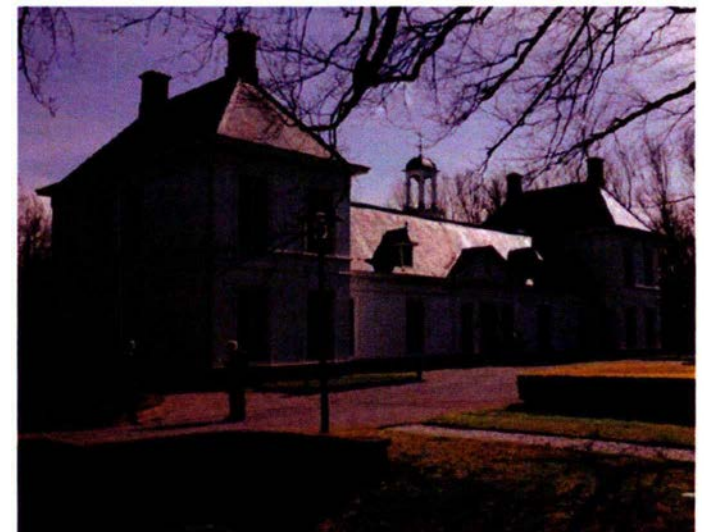
Tijdelijke huisvesting (resp. EK/RvS, TK, AZ)

Lange Voorhout 34-36/
Kazernestraat

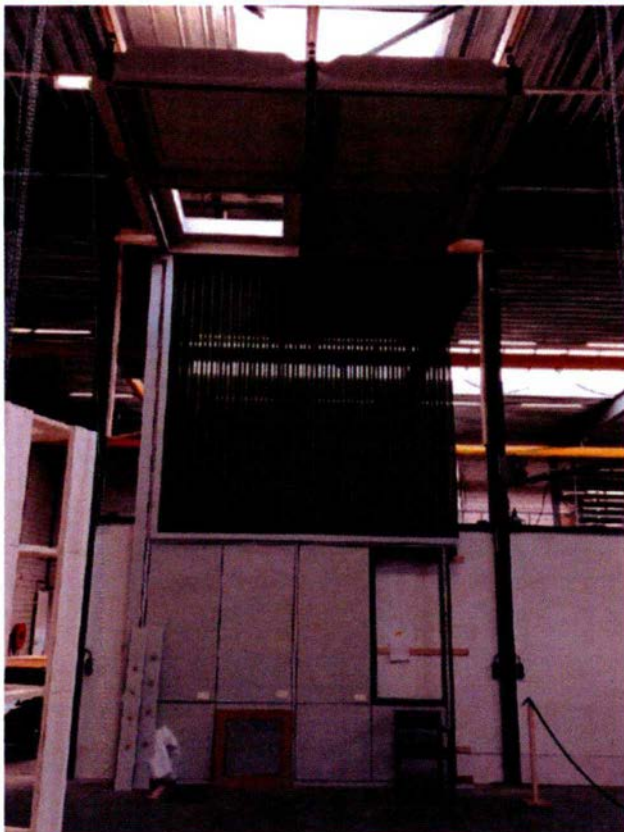
Bezuidenhoutseweg 67

Rondom Catshuis

Belangrijkste resultaten/mijlpalen TH EK/RvS

Mock up plenaire zaal Eerste Kamer

Algemeen

- › Sloopwerkzaamheden afgerond.
- › Uitvoeringstrein is gaande.

Uitvoeringsplanning:

- › Bouwkundig gereed januari '21. NB: bij plenaire zaal en entree zit spanning in de planning.
- › Testen en inhuizen eerste helft '21.
- › Verhuizing zomer '21.

Belangrijkste resultaten/mijlpalen TH (TK)

Opbouw plenaire zaal, 8 mei 2020

Algemeen:

- › Uitvoering op volle kracht bezig.
- › Bouwkundig gereed november '20.
- › Daarna bouwkundig afronden specifieke deelprojecten (oa. Nieuwspoort en persruimten).
- › Na afronding bouwkunde testen systemen, inhuizen tot reces zomer '21.
- › Verhuizing zomer '21.

Belangrijkste resultaten/mijlpalen TH AZ

Visual tijdelijke units

Algemeen:

- › Work around agv maatregelen COVID-19 met veel support AZ ingeregeld. Wel verdere vertraging ontwerpproces opgelopen.

Tijdelijke units:

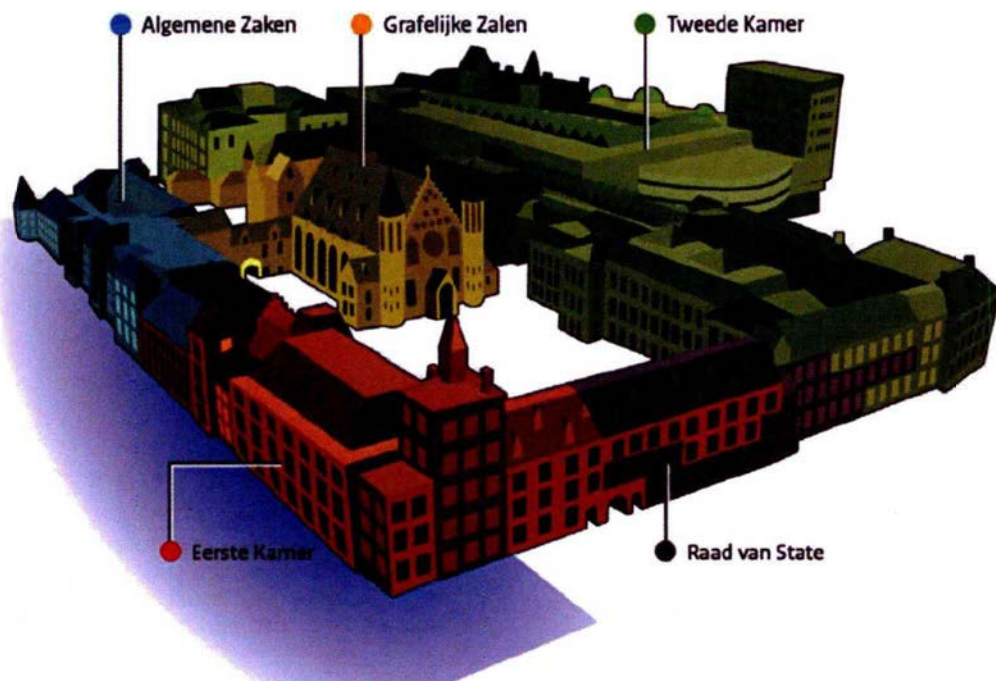
- › Vergunningaanvraag in hoofdlijnen rond, oplossing NOx (Stikstof) is rond.
- › Units in voorbereiding, daarna in aanbouw op terrein aannemer. VO nog niet afgerond.
- › Daarna plaatsen op terrein, testen en inhuizen.

Catshuis:

- › Ontwerpwerkzaamheden tbv geschikt maken functies Catshuis gestart.

Belangrijkste resultaten/mijlpalen Tijdelijke Huisvesting

Verbindingen

- > ICT-voorzieningen en ondergrondse bekabeling ligt op schema: uitvoering Q1'20 (eerste tranche gereed) en Q2'20 (tweede tranche gaande).

Overleg met omgeving

Ondernemers, culturele instellingen, omwonenden, gemeente, marketingorganisaties, etc.

www.rijksvastgoedbedrijf.nl/binnenhof

Vastgoed

Den Haag, renovatie Binnenhof

Op het Binnenhof in Den Haag zetelen de Eerste en Tweede Kamer, Raad van State en het ministerie van Algemene Zaken. Het Rijksvastgoedbedrijf is eigenaar van het Binnenhofcomplex, een 8 eeuwen oud monument dat continu 'in bedrijf' is. Na een periode van intensief gebruik kampt het Binnenhof met veel technische en bouwkundige gebreken. Grootschalige renovatie is noodzakelijk voor meer veiligheid en betere (werk)omstandigheden voor gebruikers en bezoekers. En om het cultureel erfgoed voor de lange termijn te behouden.

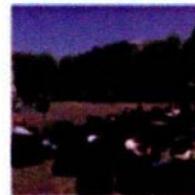
→ Waarom renoveren?

→ Wat renoveren?

→ Hoe renoveren?

→ Omgeving

→ Tijdelijke huisvesting

→ Geschiedenis Binnenhof

Meer over Vastgoed

- Te koop
- Binnenkort te koop
- Projecten in aanbesteding
- Projecten in uitvoering
- Vastgoed in beheer
- Verkocht of verpacht

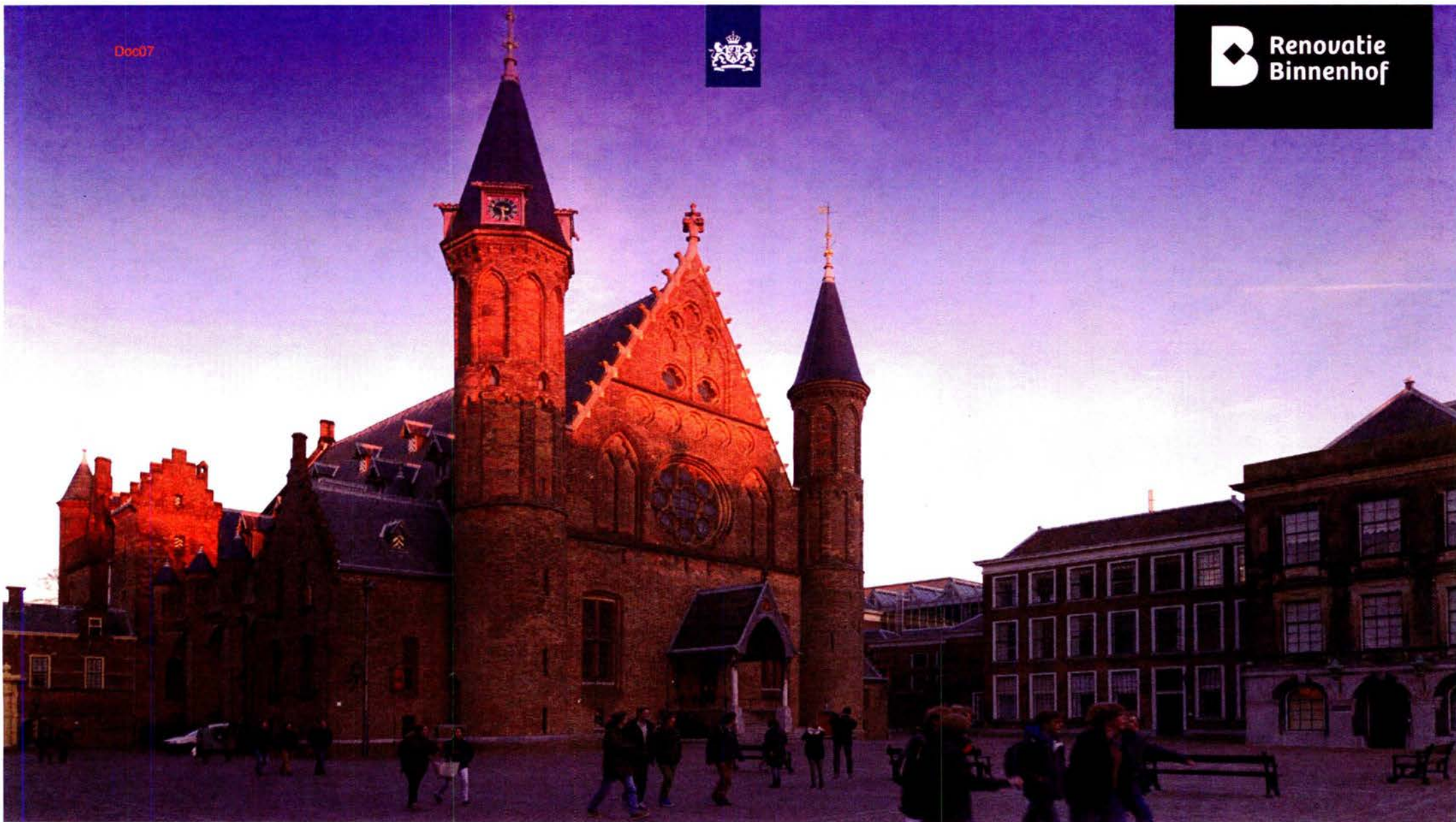
Zie ook

- Renovatie Binnenhof: tijdelijke huisvesting eenvoudiger
25-11-2016 | 13:13
- Markttijgenkomst Renovatie Binnenhof
- Bouwopdracht renovatie Binnenhof geheim, verder openbaar
06-11-2016 | 13:00

Doc07

B Renovatie
Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

T.a.v. Stuurgroep Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Projecten
Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon

10 2.e Wob

Datum

8 oktober 2020

memo

Stand van zaken duurzaamheid

Aanleiding

In de 4^e rapportage Renovatie Binnenhof en de beantwoording van de daaropvolgende SO vragen is een aantal toezeggingen gedaan op het terrein van duurzaamheid, naar aanleiding van de opvolging van het rapport van de TU Delft / Andy van den Dobbelsteen. In de 4^e rapportage is een overzicht gegeven van welke maatregelen uit het rapport zijn opgenomen in het ontwerp (tabel 1), welke we nog nader gaan onderzoeken (tabel 2) en welke maatregelen niet uitvoerbaar zijn om verschillende redenen (tabel 3). Deze tabel is ter info bijgevoegd en is besproken in de Renovatiecommissie van 16 maart jl. en de Stuurgroep Binnenhof van 3 april jl.

In de 5^e rapportage (gepland eind oktober) zal worden teruggekomen op deze toezeggingen. Met dit memo worden de renovatiecommissie en vervolgens de Stuurgroep Binnenhof meegenomen in de uitkomsten van het onderzoek en de daaruit te trekken conclusies.

Op basis van de second opinion is het installatieconcept in de Tweede Kamer getoetst. Deze maatregelen worden, voor zover ze binnen het financiële kader passen, zoveel als mogelijk overgenomen in het ontwerp. Dit valt echter buiten het onderzoek duurzaamheid. Wel wordt de Tweede Kamer in de volgende rapportage over de uitkomsten geïnformeerd, gekoppeld aan het VO proces.

Ter bespreking

In het vervolg van dit memo vindt u een update van de tabel 2 zoals bij de 4^e rapportage Renovatie Binnenhof was bijgevoegd. Deze tabel geeft een overzicht van de onderzochte duurzaamheidsmaatregelen. Per maatregel is het volgende aangegeven:

- in hoeverre ze in het ontwerp zijn opgenomen (in het ene geval deels en in het andere geval geheel niet)
- specificatie van (uitbreiding van) de maatregel
- de opbrengst van de maatregel
- financieel inzicht (kosten en indien mogelijk terugverdientijden)

Voor zover de maatregel in het ontwerp is opgenomen valt deze binnen het kader. De uitbreiding van de maatregel past niet binnen het kader.

Uiteindelijk moet de uitkomst landen in de 5^e rapportage Renovatie Binnenhof. Daar zal een overzicht worden gegeven van de maatregelen op het gebied van duurzaamheid conform drie tabellen:

1. Maatregelen die zullen worden toegepast bij de renovatie (update van tabel 1 uit 4^e voortgangsrapportage).
2. Maatregelen die nu niet worden toegepast, omdat ze nu niet passen binnen de financiële kaders. Wel kunnen ze in de toekomst nog worden toegevoegd aan het complex als daar financiële middelen voor ter beschikking worden gesteld (uitgebreide update van tabel 2 uit 4^e voortgangsrapportage).
3. Maatregelen die niet zijn of worden toegepast bij de renovatie, en als technisch niet-haalbaar worden ingeschat (update van tabel 3 uit 4^e voortgangsrapportage).

Het onderzoek

Respectievelijk Peutz, DGMR en Arup hebben op basis van het onderzoek van de TU Delft / Andy van den Dobbelsteen voor de betreffende gebouwdelen de maatregelen uit tabel 2 onderzocht. Zij hebben de maatregelen gespecificeerd en de omvang bepaald, evenals de energetische opbrengst. Een kostenexpert heeft deze maatregelen onderzocht in het kader van investeringskosten en terugverdientijd. De maatregelen zijn nog niet volledig onderzocht in relatie tot de integrale ontwerpen van de verschillende complexdelen en zijn ook nog niet voorgelegd aan toetsende instanties.

Uit het onderzoek blijkt er een verschil te zijn met de in het rapport van de TU Delft / Andy van den Dobbelsteen gestelde terugverdientijden (uitgangspunt bij maatregelen uit tabel 2 maximaal 25 jaar, of beperkte aanvullende kosten die zich niet terugverdienen). Op basis van het onderzoek door het adviesteam ontstaat een ander beeld, namelijk dat de maatregelen een terugverdientijd hebben van meer dan 50 jaar (uitgezonderd maatregel PV op platte daken). Dit komt mede door het energiecontract bij de overheid. Maatregelen t.a.v. BREAAAM en CO2 accountancy vragen ook inspanningen van de gebruikers ten behoeve van het leveren van informatie.

Afkortingen:

EK: Eerste Kamer
TK: Tweede Kamer
RvS: Raad van State
AZ: Algemene Zaken
GZ: Grafelijke Zalen

Datum
8 oktober 2020

RESULTAAT ONDERZOEK DUURZAAMHEID AUGUSTUS 2020				
Voorgestelde maatregelen rapport TU Delft	Wat staat in huidige ontwerp	Omschrijving – specificatie maatregelen opzichte van huidig ontwerp	Opbrengst per maatregel (kWh/ CO ₂ / kwaliteit) ten opzichte van huidig ontwerp	Investeringskosten excl btw, opbrengsten en terugverdiend tijd
3. Na-isolatie, ramen vervangen en kierdichting op meer plekken, onderdeel: Na-isolatie op meer plekken	Bij EK + RvS wordt een deel van de daken na-geïsoleerd.	EK + RvS: Voorzetwanden ten behoeve van na-isolatie.	EK+RvS: potentiële besparing elektriciteit (E) ca 8% en Warmte (W) ca 16%	EK+ RvS: investeringskosten 330.000 euro De investering kan niet binnen 50 jaar worden terugverdiend door de besparing op energiekosten
	Bij TK worden de daken na-geïsoleerd	TK: Voorzetwanden ten behoeve van na-isolatie. Van toepassing op alle bouwdelen uitgezonderd gebouw N.	TK: potentiële besparing elektriciteit (E) varieert per gebouwdeel tussen 4 en 10 % en Warmte (W) varieert per gebouw tussen 18 en 100%	TK: investeringskosten 1.4 miljoen euro De investering kan niet binnen 50 jaar worden terugverdiend door de besparing op energiekosten
	Bij GZ worden de daken niet na-geïsoleerd vanwege het niet-continue gebruik van de betreffende ruimtes. Bij AZ worden de daken na-geïsoleerd, daar waar al isolatie aanwezig is, wordt beoordeeld of deze kan worden verbeterd.	AZ: Betreft onderzoek aan de gevel, vanwege veiligheidseisen kan dit onderzoek niet op korte termijn worden uitgevoerd GZ: n.v.t. in deze fase		AZ: gezien de andere gebouwdelen is de verwachting dat de investering niet binnen 50 jaar kan worden terugverdiend door de besparing op energiekosten
	Gehele complex: In het huidige ontwerp wordt geïsoleerd daar waar het nodig is vanwege comfort.		Naast de energieopbrengst draagt deze maatregel ook bij aan het verbeteren van het comfort en het verlagen van het benodigde vermogen van de energievoorziening.	
3. Na-isolatie, ramen vervangen en kierdichting op meer plekken, onderdeel: Ramen vervangen	Bij EK + RvS wordt de glazen kap boven de centrale hal vervangen door nieuw HR++ glas. Er komt een nieuw glazen HR++ dak in de dakkap van het Stadhouderskwartier. Overige beglazing wordt in principe niet vervangen.	EK + RvS: Maatregel 2: achterzetramen Maatregel 3: HR++ beglazing	EK+RvS: maatregel achterzetramen: potentiële besparing elektriciteit (E) ca 1% en Warmte (W) ca 3% EK+RvS maatregel HR++ beglazing: Potentiële besparing elektriciteit (E) ca 6% en Warmte (W) ca 12%	EK + RvS: Maatregel achterzetramen: investeringskosten 250.000 euro Maatregel HR++ beglazing: investeringskosten: 560.000 euro De investering kan niet binnen 50 jaar worden terugverdiend door de besparing op energiekosten.
	Bij TK wordt overal minimaal dubbelglas kwaliteit gerealiseerd (achterzetramen of reeds aanwezig dubbelglas). Overal wordt naad- en kierdichting verbeterd.	TK: Maatregel: HR++-beglazing	TK: potentiële besparing elektriciteit (E) varieert per gebouw tussen 6 en 13 % en is voor Warmte (W) 100%	TK: investeringskosten 3.2 miljoen euro in gevels en 1.5 miljoen euro in daken. De investering kan niet binnen 50 jaar worden terugverdiend door de besparing op energiekosten.

Datum
8 oktober 2020

	Bij GZ blijft al het huidige glas behouden (enkel glas) en worden plaatselijk achterzetramen toegevoegd. Bij AZ wordt nog aanwezig enkel glas vervangen door of HR++ glas of monumentenglas of worden achterzetramen geplaatst.	AZ Door de reeds voorgestelde maatregelen blijven in de basis geen ramen over die thermisch gezien slecht presteren. Is daarom niet verder onderzocht. GZ: n.v.t. in deze fase		
			Gehele complex: Naast de energieopbrengst draagt deze maatregel ook bij aan het verbeteren van het comfort en het verlagen van het benodigde vermogen van de energievoorziening.	
5. PV-systemen en zonnecollectoren op daken		EK + RvS: Plaatsen van lei PV-panelen op verschillende dakvlakken.	EK + RvS: Opwekking jaar 1: 65 MWh	EK+RvS: investeringskosten leipanelen (t.o.v. leien vervangen cf VO): 360.000 euro
		TK: PV-panelen op gebouwen N en H. Lei PV-panelen op gebouwen A, B, C en J. In glas geïntegreerde PV-panelen in gebouwen K en N.	TK opwekking jaar 1: geb. A: 145 MWh geb. B: 22 MWh geb. C: 29 MWh geb. K: 7 MWh geb. J: 85 MWh geb. H: 52 MWh geb. N: 306 MWh	TK: Investeringskosten PV panelen op platte daken N en H: 390.000 euro investeringskosten leipanelen (t.o.v. leien vervangen cf VO): 860.000 euro Investeringskosten in glas geïntegreerde PV-panelen glazen daken K en N 3.6 miljoen euro
		AZ: Plaatsen van lei-PV en reguliere PV	AZ: opwekking jaar 1: 89 MWh	AZ: Investeringskosten PV panelen op platte daken: 110.000 euro investeringskosten leipanelen (t.o.v. leien vervangen cf VO): 80.000 euro
	Gehele complex: Het plaatsen van zonnepanelen is momenteel in geen enkel ontwerp opgenomen.			De investering van PV panelen op de platte daken van N en H van TK wordt terugverdiend in 20 jaar. De investering van PV panelen op de platte daken van AZ wordt terugverdiend in 18 jaar. De investering van de lei PV - panelen kan niet worden terugverdiend door de besparing op energiekosten. Ook de investering van in glazen daken geïntegreerde PV panelen kan niet worden terugverdiend door de besparing op energiekosten.

Datum
8 oktober 2020

7. Opslag van eigen elektriciteit	Niet in het Technisch programma van Eisen en nu niet in scope ontwerp. De reden is dat er centraal energie geleverd gaat worden. Het kan in onderzoek wel worden gekoppeld aan maatregel 5 (PV – systemen en zonnecollectoren).	De maatregel is het aanschaffen van een opslagsysteem met batterijen waarin de met PV opgewekte energie opgeslagen kan worden.	De verwachting is dat het toekomstig standaard elektriciteitsverbruik voor bijvoorbeeld de ICT systemen en klimaatsystemen hoger is dan de opgewekte energie middels PV. Opslag van energie is daarmee niet nodig. De opgewekte energie wordt meteen gebruikt.	Niet van toepassing.
11. CO2-accountancy en -verantwoording	Nu niet in scope project.	Analyse van de huidige CO ₂ uitstoot, die van de ingrepen en die van het gebruik door een gespecialiseerd bedrijf. Het energiegebruik is slechts een onderdeel van de analyse; zaken die hiernaast een rol spelen zijn waterverbruik, voedselverbruik, vervoer, sanitair, afval etc	Inzicht in CO ₂ uitstoot van het Binnenhof. Met monitoring en inspanning van gebruiker kan CO ₂ uitstoot gereduceerd worden.	Kosten zijn afhankelijk van de hoeveelheid tijd die het kost om de benodigde input te verzamelen bij de gebruiker. Schatting: 250k-500k. Daarnaast dient de gebruiker de nodige tijd hierin te investeren.
12. Certificering middels BREEAM-NL		EK + RvS: 'Good' als ambitieniveau.		Investeringskosten EK+ RvS BREEAM Good: ca 1.3 miljoen euro.
		TK: 'Very Good' als ambitieniveau.		Investeringskosten TK BREEAM Very Good: ca 5.0 miljoen euro.
		AZ: echte certificering niet mogelijk ivm benodigde screening betrokken partijen		Niet van toepassing.
	Gehele complex: Nu niet in scope project. Deze certificering is niet standaard bij Rijkshuisvesting.	Het ambitieniveau is het huidige VO met daarbij wel maatregelen die vallen onder 'laaghangend fruit'. Dit zijn met name proces maatregelen (o.a. boekhouding materiaalkosten). Maatregelen als bijvoorbeeld PV panelen zijn daarin niet meegenomen.	BREEAM certificering kent geen terugverdientijd. De opbrengst is een proces waarbij kwaliteitsborging op duurzaamheid plaats vindt. Het betreft een onafhankelijke certificering die de mate van duurzaamheid van het project aantoont.	De kosten zijn o.a. voor proces, boekhouding materiaalkosten, kwaliteitsborging installaties, vervoersplan gebruikers en lage milieulasten bouwplaats. Naast deze investeringskosten is ook een investering in tijd van de gebruikers benodigd voor de BREEAM certificering.

Toelichting specifieke maatregelen:

- CO2 accountancy: Met deze maatregelen wordt inzicht gegeven in de oorsprong van CO2 en waar de CO2 wordt uitgestoten. Door dit inzichtelijk te maken, kan gericht worden gestuurd in beperkende maatregelen. Dit betreft veel meer dan alleen de renovatiewerkzaamheden, maar gaat ook over het huidige en toekomstige gebruik. Voor een dergelijke monitor zijn ook gegevens van de gebruikers nodig, betreffende waterverbruik, voedselverbruik, vervoer, sanitair, afval etc. In de bijlage is een voorbeeld gegeven van DJI.
- BREEAM: Het onderzoek laat zien dat op basis van een BREEAM quickscan een score van "Good" kan worden behaald voor EK en RvS en een score van "Very good" voor TK (certificering van AZ niet mogelijk door

screening vele betrokken partijen) kan worden gehaald na de renovatie. Voor een renovatieproject bij de overheid is dit, volgens adviseurs een goed resultaat.

Wanneer moet over aanvullende maatregelen besloten worden?

- Een eventuele keuze voor schilverbetering (zowel beglazing als na-isolatie) dient bij voorkeur op korte termijn genomen te worden, zodat hiermee rekening gehouden kan worden in de engineering in de DO-fase.
- Voor een eventuele keuze voor PV panelen wordt geadviseerd het besluit te nemen tijdens de DO-fase.
- Voor CO₂ accountancy geldt: hoe eerder het besluit, hoe meer inzicht en kans voor verbetering.
- Een eventuele keuze voor BREEAM dient bij voorkeur nog voor het einde van de VO-fase genomen te worden. Als de keuze later genomen wordt is een aantal credits onmogelijk om te halen. Dit betekent een lagere BREEAM score.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
Programma Renovatie Binnenhof

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
Marc Unger
10 2 e Wob
@Rijksoverheid.nl

Datum
3 april 2020

Aantal bijlagen
2

Notitie

Doel behandeling:

In stuurgroep Binnenhof formeel bevestigen van de nieuwe indeling van de gebruikers op het Binnenhof.
Dit betreft de nieuwe indeling als geheel, inclusief de herziene indeling in de Hofkapel.

Inleiding

Het RVB en de vier gebruikers van het Binnenhof (Tweede en Eerste Kamer, Raad van State en ministerie van AZ) hebben begin februari 2020 op hoog ambtelijk niveau overlegd over de huisvestingsbehoefte van de gebruikers en de manier waarop dit na de renovatie van het Binnenhof het beste ingevuld kan worden. Het gaat dan specifiek om de verschillende gebouwdelen op de Noordvleugel en in het Stadhouderskwartier. Een aantal dilemma's in het lopende ontwerptraject gaf hier aanleiding toe.

Achtergrond

- In juli 2018 is op basis van kwalitatieve¹⁾ en financiële gronden²⁾ gekozen voor een nieuwe indeling van de gebouwen op het Binnenhof. Deze herziene indeling hield in dat gebruikers na de renovatie deels op andere plekken op het Binnenhof gehuisvest zouden worden.
- Deze andere gebouwindeling (vanwege de verschuiving van gebruikers op het Binnenhof ook wel "de schuif" genoemd) bleek bij nadere uitwerking qua principes toepasbaar, maar vereiste om praktische, ruimtelijke en financiële redenen, een herziene indeling.
- Diverse scenario's zijn onderzocht.
- Op basis van dezelfde uitgangspunten is tot een andere indeling van de gebruikers over het Binnenhof gekomen.
- Er voor (een deel van) de huidige satellietlocaties en de gevolgen van de motie Jetten³⁾ een duurzame lange termijn huisvestingsbehoefte dient te worden ingevuld.

1): Kwalitatieve aspecten, zoals: respect voor de monumentale waarde van de gebouwen, functionaliteit, toegankelijkheid, brandveiligheid, beveiliging, duurzaamheid, doelmatigheid technische installaties.

2): Optimalisatie van de investering (sober en doelmatig).

3): Extra ondersteuning van Kamerleden

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
 Programma Renovatie
 Binnenhof

Datum
 3 april 2020

Samenvatting Tijdschema

- Juli 2018: besloten tot de nieuwe demarcatie ("de schuif")
- November '19: inzicht dat de schuif door praktische, ruimtelijke en financiële redenen herzien diende te worden.
- November '19 – januari '20: op hoofdlijnen varianten onderzocht, waaronder een variant, waarin een nieuwe indeling is uitgewerkt.
- Begin februari '20: verkenning bij plus eerste positieve beoordeling op de nieuwe indeling door de gebruikers.
- Februari – maart '20: nadere uitwerking en bespreking indelingsvarianten Hofkapel;
- Maart '20: voorlopig besluit voorkeursindeling Hofkapel.
- Februari – maart '20: nadere uitwerking vlekkenplannen RvS en EK.
- Eind maart '20: besluitvorming op bestuurlijk niveau door gebruikers.
- 3 april '20: vastleggen nieuwe indeling in Stuurgroep Binnenhof.
- Na 3 april '20: toepassen van de nieuwe indeling in de verdere ontwikkeling van de ontwerpen.

Conclusies en gebruikers specifieke zaken

In het overleg van begin februari '20 zijn de volgende conclusies getrokken en afspraken gemaakt.

1. De vier gebruikers, de Rijksbouwmeester en het RVB staan in principe positief ten opzichte van deze herziening. Er is gezamenlijk besloten tot verdere uitwerking.
2. De gemeente is neutraal over de gewijzigde indeling als zodanig, maar positief over het effect op de directe omgeving (zie de vierde bullit).
3. Dit heeft voor de Raad van State geleid tot een nieuw Structuurontwerp, waarbij de Raad van State gehuisvest blijft aan Binnenhof 1. Zie aan het eind van deze notitie twee 3D aanzichten en in de bijlage de plattegronden.
4. De Raad van State gaat weer gebruik maken van de oude volle raadzaal. Dit is uitvoerig onderzocht en het past onder één voorwaarde:
 - dat het ontwerp voor de buitenruimte -in ieder geval gedeeltelijk- wordt uitgevoerd. 10.1.b Wob

[Redacted text]

[Redacted text]

[Redacted text]

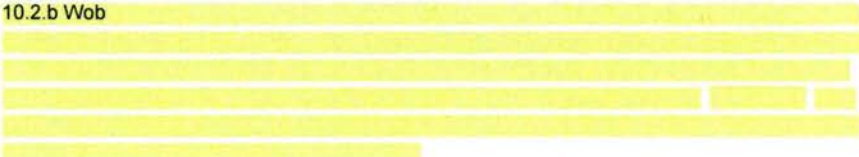
Dit is onder meer bevestigd in het Kwaliteitsteam en in het reguliere overleg tussen RVB en gemeente.
5. Daarnaast dient nog een vraag te worden opgelost, waarbij de Tweede Kamer het verzoek heeft gedaan of tbv haar interne logistiek de nu geplande kamer van de vice President aangepast kan worden. Hier vindt bij de verdere ontwikkeling van de ontwerpen nog nader onderzoek en nadere afstemming over plaats tussen Tweede Kamer, RVB en Raad van State, wat tot een wijziging kan leiden.
6. Ook is de exacte situering van de lift van de Raad van State -en het zo nodig gebruik maken van de toiletgroep op de eerste verdieping van de Eerste Kamer door de Raad van State- vormt onderwerp van nader studie en zo nodig tot overleg tussen de Raad van State, de Eerste Kamer en het RVB.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
 Programma Renovatie
 Binnenhof

Datum
 3 april 2020

7. Een nieuwe indeling van de Eerste Kamer en Algemene Zaken in de Hofkapel is onderzocht. Beide hebben voorkeur hebben voor dezelfde variant. Hierbij blijft de huidige indeling min of meer in stand, maar wordt verbeterd. In de bijlage is een samenvatting van het onderzoek plus de conclusie toegevoegd. De stuurgroep Binnenhof wordt gevraagd, als onderdeel van het algemene besluit, deze conclusie te bevestigen.
8. De zolderverdieping van de Eerste Kamer in de Hofkapel kan jaarlijks bezocht worden door geïnteresseerden. Bijvoorbeeld tijdens Open Monumentendag. Dit is een belangrijke wens vanuit historisch perspectief. Ook zijn in dit nieuwe plan op de eerste verdieping van de Hofkapel openbare commissiekamers gesitueerd.
9. 10.2.b Wob

10. Specifiek voor de Tweede Kamer is daarom door het RVB toegezegd om een huisvestingsplan te maken voor de huisvestingsbehoefte op de (middel)lange termijn die - net als nu al het geval is - deels buiten het Binnenhof ingevuld wordt.

Effecten op doorlooptijd en kosten

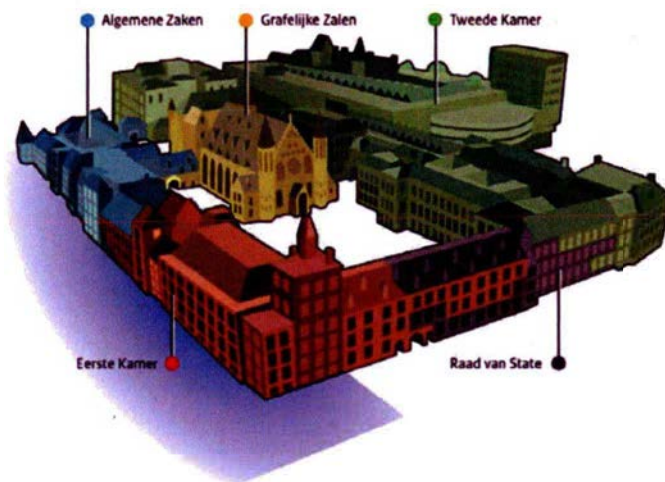
- Gezien het feit dat de ontwerpen van de Tweede Kamer in de fase van Voorontwerp zijn, kunnen de effecten op de tijdplanning van het bovenstaande voor de andere gebruikers binnen de overall tijdplanning relatief eenvoudig opgevangen worden.
- Op investeringsniveau zal deze ontwikkeling min of meer budgetneutraal zijn. Wel zal het leiden tot hogere plankosten. Met name door herontwerp van de gebouwdelen van de Raad van State en de Eerste Kamer. Tav de bouwkosten worden echter besparingen verwacht, die deze hogere plankosten kunnen compenseren.

Ir M.K. (Marc) Unger
 Projectdirecteur renovatie Binnenhof

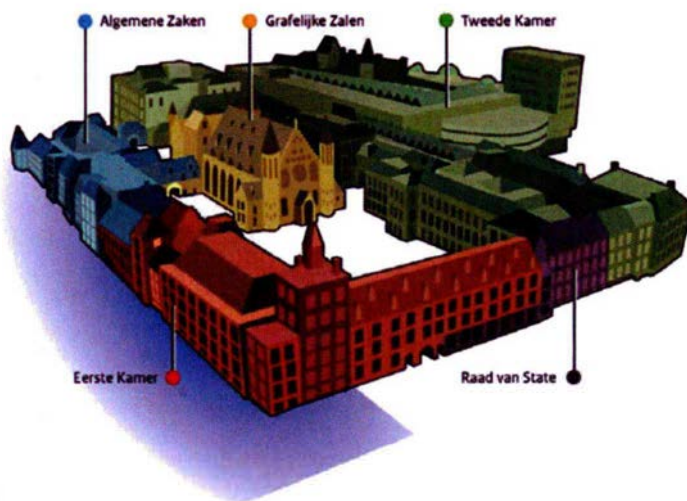
Vervallen rubriceringsaanduiding

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
Programma Renovatie
Binnenhof
Datum
3 april 2020

Binnenhof, huidige situatie

Binnenhof, nieuwe indeling

Vervallen rubriceringsaanduiding

bijlage

Overzicht weging duurzaamheidsmaatregelen renovatie
Binnenhof

Bijlagenummer	Bijlage 1
Ons kenmerk	1162681

Onderstaande tabellen geven een overzicht van zowel de door de TU Delft / ^{10.2 a Web} geadviseerde maatregelen als de overige in het kader van de renovatie te nemen maatregelen zoals o.a. genoemd in de derde rapportage van 7 okt 2019. Zo ontstaat een totaal overzicht van (mogelijke) maatregelen op het gebied van duurzaamheid.

Afkortingen:

EK: Eerste Kamer
TK: Tweede Kamer
RvS: Raad van State
AZ: Algemene Zaken
GZ: Grafelijke Zalen

Kostenklassen conform rapport TU Delft (paragraaf 6.3.2):

Klasse 1 (geen meerkosten)
Klasse 2 (tot 7 jaar terugverdientijd)
Klasse 3 (7 tot 25 jaar terugverdientijd)
Klasse 4 (geen terugverdientijd, relatief geringe meerinvestering)
Klasse 5 (geen terugverdientijd, relatief hoge meerinvestering)

Tabel 1:

Maatregelen die zijn opgenomen in het huidige ontwerp.

Voorgestelde maatregelen rapport TU Delft	Kosten -klasse	Wat staat in huidige ontwerp	Aanvullende maatregelen t.o.v. rapport TU Delft, zoals o.a. eerder genoemd in de derde rapportage
1. Duurzame warmtebronnen in het gemeentelijke warmtenet	1	Ja, door aansluiting bij EnergieRijk Den Haag. De ambitie van EnergieRijk Den Haag is om geothermie als duurzame warmtebron te laten ontwikkelen.	

¹ Rapport 'Duurzaamheidsvisie Renovatie Binnenhof' versie 3.7_190823_DEF

Datum
2 maart 2020

2. Lokale warmte- en koudebronnen	2	Ja, door aansluiting bij EnergieRijk Den Haag De ambitie is om het Binnenhof aan te sluiten op een WKO-ring van EnergieRijk Den Haag.	
3. Na-isolatie, ramen vervangen en kierdichting op meer plekken, onderdeel meer Kierdichting	2	Bij TK is voor nagenoeg alle gebouwen verbetering van luchtdichtheid meegenomen. Bij EK en RvS zal de bestaande kierdichting worden hersteld wat leidt tot een verbetering van luchtdichtheid. Bij bouwdeel N van de TK, AZ en GZ wordt het ontwerp nog verder uitgewerkt op dit thema.	
8. Circulaire materialen en producten	4	Maatregelen zijn opgenomen in het Technische programma van Eisen en moeten nog worden uitgewerkt in het ontwerp. De mate van toepassing is afhankelijk van het projectbudget.	
10. Duurzame groenvoorzieningen	4	Ja, groen in de buitenruimte is voorzien in het concept VO buitenruimte (van landschapsarchitect Karres en Brands).	
13. Actieve gebruikersparticipatie	1	Het gaat hierbij om het betrekken van de gebruiker en andere belanghebbenden bij breed gedragen duurzaamheidsstrategieën en oplossingen, in het ontwerp en gebruik van het gebouw.	

Datum
2 maart 2020

			Alle installaties in de panden worden vervangen voor moderne energiezuinige installaties. Ook wordt er warmteterugwinning toegepast op de ventilatie installaties.
			De verlichtingsinstallaties worden vervangen door energiezuinige LED-verlichting. Daarnaast wordt de verlichting voorzien van aanwezigheidsdetectie en een daglichtafhankelijke regeling.

Tabel 2:

Maatregelen waarvan onderzocht wordt in hoeverre het mogelijk is deze toe te passen voor zover dit past binnen de randvoorwaarden. Regelmatig zitten de maatregelen al in de ontwerpfase, maar de mate van toepassing wordt nog onderzocht.

Voorgestelde maatregelen rapport TU Delft	Kosten -klasse	Wat staat in huidige ontwerp	Aanvullend t.o.v. rapport TU Delft, zoals o.a. eerder genoemd in de derde rapportage
3. Na-isolatie, ramen vervangen en kierdichting op meer plekken, onderdeel: Na-isolatie op meer plekken	2	In het huidige ontwerp wordt geïsoleerd daar waar het nodig is vanwege comfort. Bij TK betreft dit dakisolatie in alle gebouwen. Bij EK en RvS worden de daken voorzien van thermische isolatie waar dit binnen de projectkaders valt en kostenefficiënt is. Bij GZ worden de daken niet na-geïsoleerd	

Datum
2 maart 2020

		vanwege het niet-continue gebruik van de betreffende ruimtes. Bij AZ wordt het ontwerp nog verder uitgewerkt op dit thema.	
3. Na-isolatie, ramen vervangen en kierdichting op meer plekken, onderdeel: Ramen vervangen	2	Bij TK is vervanging van enkel glas in ramen door dubbel glas of voor- of achterzetramen momenteel nog niet opgenomen in het ontwerp en wordt nader onderzocht waar dit binnen de projectkaders valt en kostenefficiënt is. Bij EK en RvS worden op meerdere posities nieuwe achterzetramen geplaatst, mede ter verbetering van het thermisch comfort. Bestaande voor- en achterzetramen zullen, daar waar dat nodig is, gerenoveerd en/of verbeterd worden. Daar waar dit vanuit monumentaal oogpunt mogelijk is en waar dit kostenefficiënt is, wordt enkel glas vervangen door dubbel glas. Bij AZ en GZ wordt het ontwerp nog verder uitgewerkt op dit thema.	
5. PV-systemen en zonnecollectoren op daken	3	Het plaatsen van zonnepanelen is momenteel nog niet opgenomen in het huidige ontwerp. Op dit moment wordt gewerkt aan een nieuw VO voor de TK, waarin dit wordt opgenomen waar dit	

Datum
2 maart 2020

		binnen de projectkaders valt en kostenefficiënt is. De mogelijkheid om bij EK, RvS en AZ zonnepanelen te plaatsen wordt, aan de hand van gestelde projectkaders en kostenefficiëntie, nader in het ontwerp onderzocht. Bij GZ is er, vanuit monumentaal oogpunt, zeer beperkt tot geen mogelijkheid om zonnepanelen te plaatsen. Dit wordt, aan de hand van gestelde projectkaders en kostenefficiëntie, nader in het ontwerp onderzocht.	
7. Opslag van eigen elektriciteit	3	Niet in het Technisch programma van Eisen en nu niet in scope ontwerp. De reden is dat er centraal energie geleverd gaat worden. Het kan in onderzoek wel worden gekoppeld aan maatregel 5 (PV – systemen en zonnecollectoren).	
11. CO2-accountancy en -verantwoording	4	Nu niet in scope project.	
12. Certificering middels BREEAM-NL	4	Nu niet in scope project. Deze certificering is niet standaard bij Rijkshuisvesting.	
9. Gebruik van hemelwater en gezuiverd grijs water	4	Zie tabel 3	In het ontwerp buitenruimten wordt onderzocht of regenwater van de bestrating op een andere manier kan worden geloosd dan op het riool.
			Zonwering wordt waar het monument het toelaat toegepast. Herstellen van zonwering/Louvre luiken.

Datum
2 maart 2020

Tabel 3:

Maatregelen die niet zijn of worden opgenomen in het ontwerp en als technisch niet-haalbaar worden ingeschat door RVB.

Voorgestelde maatregelen rapport TU Delft	Kosten-klasse	Wat staat in ontwerp
4. Alternatieve ventilatiesystemen	3	Het risico op comfortklachten in de gebruiksfase bij alternatieve ventilatiesystemen worden als te groot ingeschat (bijvoorbeeld te koud, te warm, tocht). Er worden daarom bewezen technieken toegepast zoals beschreven in het Technisch Programma van Eisen (TPvE). Bij uitzondering worden alternatieve ventilatiesystemen toegepast in enkele monumentale ruimten waar te weinig ruimte is voor kanalen etc.
6. Kortcyclische warmte- en koudeopslag	3 of 2 (afhankelijk van invulling van de maatregel: phase change materials (PCM))	Niet in scope project. Bij TK is de toepassing van kortcyclische warmte- en koudeopslag in het VO nader onderzocht. Voor PCM's heeft het ontwerpteam geen toepassing gesignaleerd en het energiebesparende effect niet kon worden aangetoond. De mogelijkheden voor opslag in watertanks zijn vanwege ruimtegebrek te beperkt.
9. Gebruik van hemelwater en gezuiverd grijs water	4	Niet in scope project. Een dubbel uitgevoerd waternet leidt tot substantieel extra kosten, hetgeen niet in het kader van "sober en doelmatig" past. Bovendien bestaat bij het toepassen van grijs water het risico op een slechte waterkwaliteit met kans op vervuiling van de leidingen en gezondheidsrisico's.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
Programma Renovatie Binnenhof

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon

10 2 e Wob

@Rijksoverheid.nl

Datum

3 april 2020

Aantal bijlagen

Notitie

Indelingsvarianten Hofkapel EK/AZ

1. Aanleiding

Het RVB en de vier overige gebruikers van het Binnenhof (Eerste Kamer, Tweede Kamer, Raad van State en ministerie van AZ) hebben begin februari 2020 op hoog ambtelijk niveau overlegd over de huisvestingsbehoefte van de gebruikers en de manier waarop dit na de renovatie van het Binnenhof het beste ingevuld kan worden in de verschillende gebouwdelen.

Hierbij zijn vijf varianten besproken, waarbij de variant 'herziene indeling van de gebruikers over het Binnenhof' als uitgangspunt voor nadere uitwerking gekozen is. Deze is uitgewerkt, waarbij als onderdeel van deze variant is gekeken naar verschillende modellen voor de verdeling tussen de Eerste Kamer Algemene zaken in de Hofkapel.

Deze zijn getoetst op kwalitatieve en financiële aspecten. Kwalitatieve aspecten betreffen: functionaliteit, brandveiligheid, onderhoud, respect voor de monumentale waarde van de gebouwen, toegankelijkheid, duurzaamheid, beveiliging en doelmatigheid. Deze kwalitatieve aspecten zijn afgewogen tegen de hoogte van de investering (sober en doelmatig).

2. Te nemen besluit

Binnen het besluit *optimalisatie demarcatie bewoners Binnenhof* kiezen voor de indelingsvariant optie 3 waarbij bestaande contouren EK/AZ worden gehandhaafd

10.1.b Wob

Toelichting:

3. Indelingsvarianten

Ten aanzien van de verdeling EK/AZ van de Hofkapel zijn de volgende vier varianten onderzocht met een bij iedere optie gelijke verdeling van vloeroppervlak tussen AZ en EK:

10.1.b Wob

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
 Programma Renovatie
 Binnenhof

Datum
 3 april 2020

10.1.b Wob

4. Beoordeling 4 indelingsvarianten

Optie 1 en 2

Deze twee opties hebben het kwalitatieve voordeel dat een heldere verdeling, d.w.z. een verdeling die verticaal de gebouwgrenzen en horizontaal de verdiepingvloeren volgt, een logische inpassing en verdeling van gebouwinstallaties van de bewoners mogelijk maakt. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat werkzaamheden aan deze installaties vanuit de eigen huisvesting plaats kan vinden, dus zonder 'de burens' te hoeven storen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan onderhoud of het verhelpen storingen.

Optie 1 is echter niet goed aan te sluiten op de bedrijfsprocessen in de Eerste Kamer. 10.1.b Wob

. Los van het feit dat het fysiek niet past, sluit de situering van die afdeling op die plek niet goed aan op de bedrijfsprocessen van de Eerste Kamer. Het is voor die medewerkers namelijk van groot belang dat zij dicht in de buurt van elkaar en het politieke proces gehuisvest zijn omdat zij rechtstreeks betrokken zijn bij de voorbereiding en het inhoudelijk verloop van de vergadering van de Eerste Kamer. De variëteit van de kamerindeling, het aantal kamers en de plek in het gebouw 10.1.b Wob sluiten vrijwel naadloos aan op de functionaliteit van die belangrijke afdeling van de Eerste Kamer.

Voor optie 2 geldt dat AZ op de verkeerde locatie in het gebouw m2s tot haar beschikking krijgt en daardoor het programma van AZ niet inpasbaar is. 10.1.b Wob

Die twee vertrekken kunnen niet gecombineerd worden met de afdeling met andere functionaliteit op zolder. Het is overigens ook niet mogelijk om die twee kamers naar de eerste of tweede verdieping te verplaatsen 10.1.b Wob

omdat daarmee die kamers van het bijbehorende cluster of afdeling zouden worden afgesneden.

Optie 3 en 4

Naast opties 1 en 2 zijn twee opties bekeken waarvan alleen de indeling 10.1.b Wob afwijkt met de huidige situatie. Deze varianten zijn uitgebreider bekeken omdat deze -in tegenstelling tot optie 1 en 2- wel kunnen aansluiten bij de bedrijfsprocessen van EK en AZ. De twee varianten zijn:

- Optie 3. Bestaande contouren EK/AZ, 10.1.b Wob (minimale verschuiving);

Vervallen rubriceringsaanduiding

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
 Programma Renovatie
 Binnenhof

Datum
 3 april 2020

- **10.1.b Wob**

Optie 4 vraagt extra ingrepen ten opzichte van optie 3.

Het betreft extra aanpassingen aan daglichttoetreding, 10.1.b Wob en toegang. Met name de verticale ontsluiting naar de ruimte 10.1.b Wob zal een complexe puzzel worden die invloed heeft op beide gebruikers. Vanwege benodigde vrije hoogte boven trap moet immers een deel van de kapvoet in de beoogde ruimte voor EK worden gebruikt. Ook is de bouwkundige ruimte tussen de trap en de ondergelegen commissiekamer is de nieuwe doorsnede spannend (risicovol) te noemen. Waarschijnlijk zal vanwege het aantal treden van de trap ook het plafond van de commissiegang van EK verlaagd moeten worden. Al met al veel impact voor het toegankelijk maken van één ruimte. De uitsluiting vanuit AZ daarentegen is bij optie 4 weer veel beter.

Optie 3 en 4 verschillen onderling nogal waar het gaat om ruimtelijke en monumentale kwaliteit. Bij optie 3 wordt de kwaliteit van de ruimte voor de Eerste Kamer zichtbaar beter door een heldere ruimte markering. Hierdoor is tevens kans om 'iets' van de kap te tonen/laten ervaren. Als kanttekening hierop valt echter te maken dat deze ruimte vrij ondiep is en de axiale ruimtewerking daardoor niet echt tot klank kan komen. Deze ruimte dient ook beter bereikbaar te worden dan in de huidige situatie met de zeer steile trap.

Voordeel van optie 4 is weer dat de kwaliteit van deze ruimte aan de Eerste Kamer zijde beter is, omdat deze een betere ruimtelijke verhouding kent en door de kwalitatief hoogwaardige, sterk gearticuleerde kap door de vele zichtbare spantjes. Ook is de ruimte is iets smaller en een stuk langer waardoor de axiale werking van de voormalige kapel beter tot haar recht komt. Naar het oordeel van het RVB zijn beide opties –hoewel zeer verschillend- qua ruimtelijke en functionele kwaliteit nagenoeg vergelijkbaar.

Nadeel van zowel optie 3 als optie 4 is dat de verdeling tussen AZ en EK niet de logische gebouwgrenzen volgt en de gebouwinstallaties zich minder eenvoudig logisch laten inpassen. Het is aannemelijk dat delen van de installaties via (schacht)ruimten van 'de burens' verlopen. Werkzaamheden hieraan (denk aan verhelpen van storingen) zouden in gevallen kunnen leiden tot overlast bij de 'de burens'.

5. Hofkapel toegankelijk maken voor publiek

Als onderdeel van de kwalitatieve aspecten is op initiatief van RVB ook gezamenlijk met gebruikers onderzocht hoe en in welke omvang het mogelijk is binnen de financiële kaders van de renovatie monumentale delen van de hofkapel te tonen aan het publiek. Het betreft de in 1644 herstellende middeleeuws model, die beschouwd kan worden als herkenbaarste onderdeel van de Hofkapel dat nog aan het publiek getoond kan worden.

Na overleg met EK en AZ blijkt het mogelijk binnen de financiële kaders van de renovatie om (delen van) de kap in de Hofkapel van de Eerste Kamer op te nemen

Vervallen rubriceringsaanduiding

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
Programma Renovatie
Binnenhof**Datum**
3 april 2020

in rondleiding van besloten groepen en open monumentendag. Het gaat dan op opgeteld ca 6.000 bezoekers per jaar.

Het blijkt helaas niet mogelijk om de kap van de Hofkapel in de rondleidingen van ProDemos op te nemen (ca 70.000 bezoekers per jaar). Dit vraagt om zeer omvangrijke ingrepen. De toegang moet vergroot worden met een groter trappenhuis, wellicht een lift en een extra ingang waarbij ruimtes van de Eerste Kamer moeten worden opgeofferd. De geschatte investeringskosten bedragen naar schatting 10.2.b Wob. Deze kosten staan in geen verhouding tot wat in de Eerste Kamer in de kap getoond kan worden. Bovendien is hiervoor geen financiële ruimte binnen het budget van de renovatie van het Binnenhof.

6. Conclusie

De afgelopen weken heeft RVB in nauw overleg met EK en AZ onderzocht wat op basis van kwalitatieve en financiële gronden de meest gunstige verdeling is tussen Eerste Kamer en Algemene Zaken in de Hofkapel. Er zijn vier indelingsvarianten onderzocht:

- 10.1.b Wob
-
-
-
-
-
-
-

Van deze vier onderzochte opties valt optie 3 (10.1.b Wob) het gunstigst uit. Daarbij is gekeken naar: functionaliteit, brandveiligheid, respect voor de monumentale waarde van de gebouwen, onderhoud, toegankelijkheid, beveiliging en doelmatigheid.

Deze optie is uitvoerbaar binnen het budget van de renovatie van het Binnenhof bij een besluit optimalisatie demarcatie bewoners Binnenhof.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Vervallen rubriceringsaanduiding

Aan: Stuurgroep Binnenhof

Contactpersoon

10 2 e Wob

@rijksoverhe d.nl

Datum

20 februari 2020

memo

Overzicht van kansen op het gebied van duurzaamheid
binnen project Renovatie Binnenhof

In dit memo worden de verschillende duurzaamheidsmaatregelen gewogen die in het op het moment beschikbare Voorontwerp (VO) van alle complexdelen van de renovatie Binnenhof zijn of kunnen worden meegenomen. Onderstaande tabellen geven een overzicht van zowel de door de TU Delft¹ geadviseerde maatregelen als de aanvullende maatregelen zoals bijvoorbeeld genoemd in de brief van de Staatssecretaris van 7 okt 2019. Dit geeft ook invulling aan de motie in de Tweede Kamer tot een weging van de duurzaamheidsmaatregelen uit het rapport van de TU Delft.

Zo ontstaat inzicht in maatregelen en kansen op het gebied van duurzaamheid. In het project renovatie Binnenhof worden 10 van de 13 maatregelen uit het rapport van de TU Delft grotendeels toegepast of nu nader onderzocht. Het proces hiervoor is als volgt: de duurzaamheidsadviseurs zullen de betreffende maatregelen beoordelen op haalbaarheid. Vervolgens kan concreet bepaald worden hoe deze maatregelen in het ontwerp gepast kunnen worden. Tevens wordt de verwachte energiebesparing per jaar bepaald. Op basis van deze input zullen de benodigde bouw- en investeringskosten bepaald worden. Dit proces loopt mee in het huidige VO/DO-proces met de gebruikers. Aanvullend wordt de door de gebruiker Tweede Kamer een quickscan uitgevoerd ten aanzien van de impactbepaling van het na-isoleren van gevels.

Afkortingen:

EK: Eerste Kamer
TK: Tweede Kamer
RvS: Raad van State
AZ: Algemene Zaken
GZ: Grafelijke Zalen

Kostenklassen conform rapport TU Delft (paragraaf 6.3.2):

Klasse 1 (geen meerkosten)
Klasse 2 (tot 7 jaar terugverdientijd)
Klasse 3 (7 tot 25 jaar terugverdientijd)
Klasse 4 (geen terugverdientijd, relatief geringe meerinvestering)
Klasse 5 (geen terugverdientijd, relatief hoge meerinvestering)

¹ Rapport 'Duurzaamheidsvisie Renovatie Binnenhof' versie 3.7_190823_DEF'

Datum
20 februari 2020

Tabel 1:

Maatregelen die zijn opgenomen in het huidige ontwerp.

Maatregelen rapport TU Delft	Kosten -klasse	Wat staat in huidige ontwerp	Aanvullend t.o.v. rapport TU Delft, zoals bijvoorbeeld eerder genoemd in de derde voortgangsrapportage
1. Duurzame warmtebronnen in het gemeentelijke warmtenet	1	Ja, door aansluiting bij EnergieRijk Den Haag. De ambitie van EnergieRijk Den Haag is om geothermie als duurzame warmtebron te laten ontwikkelen.	
2. Lokale warmte- en koudebronnen	2	Ja, door aansluiting bij EnergieRijk Den Haag De ambitie is om het Binnenhof aan te sluiten op een WKO-ring van EnergieRijk Den Haag.	
3. Na-isolatie, ramen vervangen en kierdichting op meer plekken, onderdeel meer Kierdichting	2	Bij TK is voor nagenoeg alle gebouwen verbetering van luchtdichtheid meegenomen. Bij EK en RvS zal de bestaande kierdichting worden hersteld wat leidt tot een verbetering van luchtdichtheid. Bij bouwdeel N van de TK, AZ en GZ wordt het ontwerp nog verder uitgewerkt op dit thema.	
8. Circulaire materialen en producten	4	Maatregelen zijn opgenomen in het Technische programma van Eisen en moeten nog worden uitgewerkt in het ontwerp. De mate van toepassing is afhankelijk van het projectbudget.	

Datum
20 februari 2020

10.Duurzame groenvoorzieningen	4	Ja, groen in de buitenruimte is voorzien in het concept VO buitenruimte (van landschapsarchitect Karres en Brands).	
13. Actieve gebruikersparticipatie	1	Het gaat hierbij om het betrekken van de gebruiker en andere belanghebbenden bij breed gedragen duurzaamheidsstrategieën en oplossingen, in het ontwerp en gebruik van het gebouw.	
			Alle installaties in de panden worden vervangen voor moderne energiezuinige installaties. Ook wordt er warmteterugwinning toegepast op de ventilatie installaties.
			De verlichtingsinstallaties worden vervangen door energiezuinige LED-verlichting. Daarnaast wordt de verlichting voorzien van aanwezigheidsdetectie en een daglichtafhankelijke regeling.

Tabel 2:

Maatregelen die we gaan onderzoeken met positieve grondhouding, binnen de randvoorwaarden. Regelmatig zit het al in de ontwerpfase, maar wordt de mate waarin nog onderzocht.

Maatregelen rapport TU Delft	Kosten -klasse	Wat staat in huidige ontwerp	Aanvullend t.o.v. rapport TU Delft, zoals bijvoorbeeld eerder genoemd in de derde voortgangsrapportage
3. Na-Isolatie, ramen vervangen en kierdichting op meer plekken, onderdeel: Na-Isolatie op meer plekken	2	In het huidige ontwerp wordt geïsoleerd daar waar het nodig is vanwege comfort. Bij TK betreft dit dakisolatie in alle gebouwen. Bij EK en RvS worden de daken voorzien van thermische Isolatie waar dit binnen de projectkaders valt en kostenefficiënt is. Bij GZ worden de daken niet na-geïsoleerd vanwege het niet-continue gebruik van de betreffende ruimtes. Bij AZ wordt het ontwerp nog verder uitgewerkt op dit thema.	
3. Na-Isolatie, ramen vervangen en kierdichting op meer plekken, onderdeel: Ramen vervangen	2	Bij TK is vervanging van enkel glas in ramen door dubbel glas of voor- of achterzetramen momenteel nog niet opgenomen in het ontwerp en wordt nader onderzocht waar dit binnen de projectkaders valt en kostenefficiënt is. Bij EK en RvS worden op meerdere posities nieuwe	

Datum
20 februari 2020

		achterzetramen geplaatst, mede ter verbetering van het thermisch comfort. Bestaande voor- en achterzetramen zullen, daar waar dat nodig is, gerenoveerd en/of verbeterd worden. Daar waar dit vanuit monumentaal oogpunt mogelijk is en waar dit kostenefficiënt is, wordt enkel glas vervangen door dubbel glas. Bij AZ en GZ wordt het ontwerp nog verder uitgewerkt op dit thema.	
5. PV-systemen en zonnecollectoren op daken	3	Het plaatsen van zonnepanelen is momenteel nog niet opgenomen in het huidige ontwerp. Op dit moment wordt gewerkt aan een nieuw VO voor de TK, waarin dit wordt opgenomen waar dit binnen de projectkaders valt en kostenefficiënt is. De mogelijkheid om bij EK, RvS en AZ zonnepanelen te plaatsen wordt, aan de hand van gestelde projectkaders en kostenefficiëntie, nader in het ontwerp onderzocht. Bij GZ is er, vanuit monumentaal oogpunt, zeer beperkt tot geen mogelijkheid om zonnepanelen te plaatsen. Dit wordt, aan de hand van gestelde projectkaders en kostenefficiëntie, nader in het ontwerp onderzocht.	

Datum
20 februari 2020

9. Gebruik van hemelwater en gezuiverd grijs water	4		In het ontwerp buitenruimten wordt onderzocht of regenwater van de bestrating op een andere manier kan worden geloosd dan op het riool.
7. Opslag van eigen elektriciteit	3	Niet in het Technisch programma van Eisen en niet in scope ontwerp. De reden is dat er centraal energie geleverd gaat worden.	
11. CO2-accountancy en -verantwoording	4	Niet in scope project.	
12. Certificering middels BREEAM-NL	4	Niet in scope project. Deze certificering is niet standaard bij Rijkshuisvesting.	
			Zonwering wordt waar het monument het toelaat toegepast. Herstellen van zonwering/Louvre luiken.

Tabel 3:

Maatregelen die niet zijn opgenomen in het ontwerp en als technisch niet-haalbaar worden ingeschat door RVB.

Maatregelen rapport TU Delft	Kosten-klasse	Wat staat in ontwerp
4. Alternatieve ventilatiesystemen	3	Het risico op comfortklachten in de gebruiksfase bij alternatieve ventilatiesystemen worden als te groot ingeschat (bijvoorbeeld te koud, te warm, tocht). Er worden daarom bewezen technieken toegepast zoals beschreven in het Technisch Programma van Eisen (TPvE). Bij uitzondering worden alternatieve ventilatiesystemen toegepast in enkele monumentale ruimten waar te weinig ruimte is voor kanalen etc.
6. Kortcyclische warmte- en koudeopslag	3 of 2 (afhankelijk van invulling van de maatregel:	Niet in scope project. Bij TK is de toepassing van kortcyclische warmte- en koudeopslag in het VO nader onderzocht. Voor

	phase change materials (PCM))	PCM's heeft het ontwerpteam geen toepassing gesignaleerd en het energiebesparende effect niet kon worden aangetoond. De mogelijkheden voor opslag in watertanks zijn vanwege ruimtegebrek te beperkt.
9. Gebruik van hemelwater en gezuiverd grijs water	4	Niet in scope project. De risico's op een slechte drinkwaterkwaliteit worden als te groot ingeschat. Met het dubbel uitvoeren van zowel een normaal drinkwaternet als een grijsdrinkwaternet bestaat het risico tot het mengen/verontreinigen van deze twee stromen

Input gebaseerd op de volgende documenten:

EK en RvS: PEUTZ Rapport G 18229-1-RA-002 (20dec 2018)

TK: DGMR Rapport B.2017.1516.10.R003 (17mei 2019)

AZ: 20190715 Memo beoordeling concept Herzien Voorontwerp AZ

GZ: Herijking VO 100% juni 2019

Conclusie visie TU Delft

Het op dit moment beschikbare Voorontwerp geeft een invulling aan de uitgangspunten "sober en doelmatig". Deze conclusie is in het rapport van TU Delft als volgt verwoord:

"In het VO voor de renovatie van de Tweede Kamer lijkt het er erop dat bouwkundig de noodzakelijke maatregelen genomen zijn die goed passen binnen de kaders van soberheid en doelmatigheid. Verder is er veel aandacht uitgegaan naar de installatietechnische voorzieningen en de duurzaamheid daarvan. Dit maakt het mogelijk om aan te sluiten bij allerlei duurzame initiatieven die op andere plaatsen in Den Haag plaatsvinden, zoals EnergieRijk Den Haag 2.0."

Randvoorwaarden en kostenaspect

Het RVB staat positief tegenover aanvullende duurzaamheidsmaatregelen mits deze passen in de financiële kaders (het taakstellend budget), kansrijk zijn om te realiseren, een reële terugverdientijd kennen en passen binnen de overige kaders van de renovatie, waaronder de monumentale randvoorwaarden.

In het rapport van TU Delft wordt geadviseerd te gaan voor pakket A+ (blz. 77 rapport TUD, maximum is A+++). TU Delft geeft aan dat:

"Daarmee zal niet meer dan 15-20% extra investeringsbudget nodig zijn, inclusief btw, met een beoogd financieel neutraal resultaat na de doeltermijn van 25 jaar".

Het bedrag voor de voorgestelde maatregelen wordt op het eerste oog ingeschat op ongeveer €95 miljoen. De inschattingen die door de TU Delft zijn gedaan over het investeringsbudget zijn nog van veel onzekerheden afhankelijk. In pakket A+ zitten maatregelen uit kostenklassen die een terugverdientijd hebben van maximaal 25 jaar. Door de kostenadviseur van het Binnenhof project is aangegeven dat gezien de fase (VO) waarin het ontwerp zich bevindt slechts een kosteninschatting op een grof niveau mogelijk is, hetzelfde geldt voor de technische haalbaarheid van de bijbehorende maatregelen. Onzekere factoren als

bijvoorbeeld de monumentale elementen (bouwkundige ingrepen in een monument zijn beperkt toegestaan vanwege de cultuurhistorische waarde)) en de ontwerpfase spelen hierin een belangrijke rol. De inschatting die door de TU Delft zijn gedaan over de terugverdientijd zijn daarom nog van veel onzekerheden afhankelijk. Ondanks dat sommige maatregelen terugverdiend kunnen worden zal er bij het opnemen van de betreffende maatregelen in het ontwerp een investeringsbudget beschikbaar gemaakt moeten worden. Zonder aanvangsbudget is een investering niet mogelijk.

De door TU Delft voorgestelde beschouwingsperiode voor het terugverdienen van maatregelen is 25 jaar. Binnen deze periode kunnen er maatregelen worden toegepast met verschillende terugverdientijden. Dit sluit aan bij de eerdergenoemde renovatiecyclus van ca 1 keer in de 30 jaar en bij natuurlijke momenten voor duurzaamheidsmaatregelen. Tevens wordt in bouwregelgeving voor overheidsgebouw gerekend met 30 jaar en rekent het Rijksvastgoedbedrijf bij haar strategische voorraad met een beschouwingsperiode van ca 20 jaar.

Bijlage

Hieronder staan de 11 aanvullende duurzaamheidsmaatregelen die TU Delft als mogelijkheid (7.3.2 rapport TU Delft) zien voor het Binnenhof, met een korte omschrijving en de verwachte kostenklasse (§6.4 uit rapport TU Delft)

1. Duurzame warmtebronnen in het gemeentelijke warmtenet

2. Lokale warmte- en koudebronnen

Klasse 1." Aangeraden wordt om via EnergieRijk Den Haag aan te dringen op snelle omschakeling naar een duurzame warmtebron voor het stadswarmtenet. Voor de energiehuishouding is het aan te bevelen nader onderzoek te doen naar benutting van de ondergrond..... benutting van de Hofvijver als lage-temperatuur warmtebron." §7.3.2

6.4 "Overigens is voor het Binnenhof al gekozen voor het gebruik van een WKO. Deze voeden met duurzame warmte en koude van het complex zelf (restwarmte uit de gebouwen, bodem en Hofvijver) lijkt niet meer dan een logisch besluit om het systeem robuust te maken."

3. Na-isolatie, ramen vervangen en kierdichting op meer plekken

"Klasse 2 in de meeste gevallen. Het gaat hier om oplossingen die doorgaans snel resultaat opleveren in het energiegebruik. Alleen waar na-isolatie lastig en bewerkelijk is (begane grondvloer, complexe binnen- of buitengevels), zullen de investeringen en daarmee de terugverdientijd hoger uitvallen. Dit moet per geval (pand, gebouwonderdeel) worden bepaald." §6.4

4. Alternatieve ventilatiesystemen

Klasse 2 gemiddeld."Hier gaat het om het vervangen van het systeem van gecentraliseerde, volledig mechanische ventilatie door hybride en decentrale systemen." §6.4

5. PV-systemen en zonnecollectoren op daken

Klasse 2 of klasse 3, afhankelijk van het gekozen systeem. Standaard panelen met (zwarte en blauwe) mono- of polykristallijne cellen verdienen zich tegenwoordig terug binnen 7 jaar, zonder subsidie, en deze stellen wij voor op onzichtbare platte daken en op het sheddak van de Tweede Kamer....., mogelijk lager in de komende jaren, als deze techniek vaker toegepast zal worden." §6.4

6. Kortcyclische warmte- en koudeopslag

Klasse 2/3. Deze maatregel voorkomt pieken en dalen in de afstemming van vraag en aanbod, waardoor minder inefficiënte 'bijstook' nodig is. Vermoedelijk zijn PCM's eerder klasse 2, terwijl opslag van warmte in tanks of vaten eerder klasse 3 is, tenzij deze gecombineerd worden met een zonne- of warmtepompsysteem (dan onderdeel van dat systeem en eerder klasse 2).

7. Opslag van eigen elektriciteit

"Klasse 3, maar sterk afhankelijk van de randvoorwaarden. Dit ligt namelijk sterk aan de toekomstige prijs van overschotten en tekorten in het gemeentelijke elektriciteitsnet. met het minimumniveau van de regenwateropslag die tevens dient als watervoorraad voor het Sprinklersysteem." §6.4.

8. Circulaire materialen en producten

"Klasse 4, gemiddeld. Doorgaans zijn circulaire producten iets duurder dan referentiematerialen, ook simpelweg omdat ze nog niet standaard zijn geworden enDit kan dus veranderen, maar voor het Binnenhofproject kunnen we het beste uitgaan van klasse 4." §6.4

9. Gebruik van hemelwater en gezuiverd grijs water

"Klasse 4 of klasse 5. Dit is een deels een maatregel die verstandig is om redenen van klimaatadaptatie (regenwateropvang) en deels om het verspillen van hoogwaardig drinkwater te voorkomen (regen- en grijswatergebruik).Voor het zuiveren en gebruiken van grijswater verwachten we dat de investeringen (niet zozeer die in een helofytenfilter, en zich niet terugverdienen. Klasse 5 dus, maar niet een klasse 5 met een bijzonder hoge investering." §6.4

10. Duurzame groenvoorzieningen

"Klasse 4/5. Investerings in groen verdienen zich niet gemakkelijk terug, eventueel ook als onderdeel van het klimaatstelsel." §6.4

11. CO2-accountancy en -verantwoording

"Klasse 4. Hoewel het analyseren, meten en monitoren van de CO2-uitstoot bewustzijn creëert en daarmee gedrag verandert, is dit lastig vooraf in te schattenHet Rijk en andere overheden dienen zich als eerste te verantwoorden voor hun prestatie op dit vlak." §6.4

12. Certificering middels BREEAM-NL

"Klasse 4: Er zijn ondertussen de nodige onderzoeken gedaan met betrekking tot de financiële effecten van certificering op het prijsniveau ten gevolge van de

Datum
20 februari 2020

compensatie in de energierekening. In de meeste certificaten worden ook credits verdiend met een meer duurzaam proces, waarbij gebruikersparticipatie een vast onderdeel is. Doordat gebruikers dus eerder krijgen wat ze willen, is niet het hele prijsvoordeel aan die energiekant toe te wijzen." § 6.4

13. Actieve gebruikersparticipatie

"Klasse 1/4: Het startmoment van die participatie is de bepaling van de financiële ruimte, De extra kosten van het (niet) reageren op ruis brengt ook kosten met zich mee." § 6.4

t.a.v. Stuurgroep Binnenhof

Contactpersoon

10.2.e Wob

@rijksoverh
eid.nl

Datum

8 oktober 2020

memo

Percentageregeling Beeldende Kunst voor project
Renovatie Binnenhof

Wat is de "percentageregeling beeldende kunst"

De percentageregeling beeldende kunst is in 1951 op initiatief van het toenmalige Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen door de ministerraad als onderdeel van het Rijksbeleid voor Cultuur vastgesteld en sindsdien van kracht. Voor alle Rijksgebouwen geldt dat bij nieuwbouw of verbouwing een percentage* van de bouwkundige kosten** aan inhoudelijk en/of ruimtelijk geïntegreerde kunstopdrachten wordt besteed.

- * bij bouwkundige kosten onder 1 miljoen euro wordt de regeling niet toegepast, tussen 1 en 7 miljoen is het kunstbudget 2%, tussen 7 en 10 miljoen 1% + €70.000,- en boven 10 miljoen 1/2 % + € 120.000,-
- ** bouwkundige kosten zijn de projectkosten exclusief onderhoud, een op een vervanging en installaties

Budget

Voor het project Renovatie Binnenhof gaat het om een budget van 0,5% van de bouwkundige kosten voor de renovatie (dus niet de tijdelijke huisvestingen) + € 120.000,-. Voor het project Renovatie Binnenhof is een bedrag van 10.2.b Wob gereserveerd.

Voorstel kunstcommissie

In overleg met alle gebruikers is een kunstcommissie samengesteld met de volgende leden:

Eerste Kamer:	Jopie Nooren Fred Bergman
Tweede Kamer:	Salima Belhaj (voorzitter kunstcommissie TK) Hasna Bajraktarevic
Raad van State:	Govert van Boxtel
Algemene Zaken:	10.2.e Wob
Atelier Rijksbouwmeester:	Floris Alkemade (Rijksbouwmeester) 10.2.e Wob
Rijksvastgoedbedrijf:	10.2.e Wob

De kunstcommissie zal zijn of haar rol invullen volgens de Regeling Percentage beeldende kunst en doet nadere voorstellen voor de invulling van de percentageregeling, binnen de (wettelijke) kaders van de regeling, maar zonder

Datum
8 oktober 2020

restricties zoals e.a. is afgestemd in de renovatiecommissie d.d. 3 april 2020. Op basis van de inhoud zal worden afgewogen of de Gemeente Den Haag wordt uitgenodigd voor de kunstcommissie.

Planning

Een eerste bijeenkomst wordt op korte termijn ingepland. In deze eerste bijeenkomst zal de Rijksbouwmeester een toelichting geven op de percentageregeling en de historie van deze regeling. Het volgende agendapunt is een eerste brainstorm over de kunsttoepassing op het Binnenhof. Met de input van deze eerste brainstorm kan de adviseur de tweede bijeenkomst voorbereiden.

Besluitvorming Renovatiecommissie

1. Instemmen met de samenstelling van de kunstcommissie;

T.a.v. Stuurgroep Binnenhof

Contactpersoon

10 2 e Wob

Datum

8 oktober 2020

memo

Proces vergunningen

1. Toelichting

Voor de renovatie van het Binnenhof is een groot aantal vergunningen benodigd. In deze notitie geven we een toelichting specifiek op de planning van de omgevingsvergunning.

2. Wetgeving

De omgevingsvergunning is sinds 2010 wettelijk geregeld met de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo).

Doel van de wet is een eenvoudige en snelle vergunningverlening en een betere dienstverlening. De (integrale) omgevingsvergunning vervangt in totaal 25 vergunningen en toestemmingen die voorheen nodig waren voor het uitvoeren van diverse projecten.

De procedure van de omgevingsvergunning verloopt volgt uit:

- Een standaard procedure met een doorlooptijd van 14 weken en een uitgebreide procedure van 26 weken indien sprake is van een monument. Beide procedures kunnen worden verlengd met maximaal 6 weken.
- Gedurende de beoordeling van de aanvraag kan bevoegd gezag vragen om aanvullende informatie. De termijn wordt op dat moment opgeschort, tot het moment van ontvangst van de aanvullende informatie.
- De vergunning treedt in werking een dag na afloop van de bezwaartermijn (6 weken na bekendmaking van het besluit aan de aanvrager).
- Een eventueel beroep schort de werking van de vergunning niet op; dat kan alleen als de gemeente (of ander bevoegd gezag) bij de rechtbank om een voorlopige voorziening verzoekt. Anders kan de aanvrager beginnen met de werkzaamheden terwijl het beroep nog loopt.

3. Proces renovatie Binnenhof

Om tot complete en kwalitatief goede aanvragen voor de omgevingsvergunning te komen, vinden de volgende werkzaamheden plaats:

- Regulier overleg tussen Rijksvastgoedbedrijf en Gemeente Den Haag waarin het proces van de vergunningen wordt besproken. Een product uit dit overleg de lijst met indieningsvereisten die door alle ontwerpteams wordt gebruikt om complete en inhoudelijk juiste informatie aan te leveren.
- Vooroverleg met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en Monumentenzorg van Gemeente Den Haag. In deze overleggen worden de ontwerpen van de architecten gepresenteerd en geeft RCE en Monumentenzorg hun reactie op

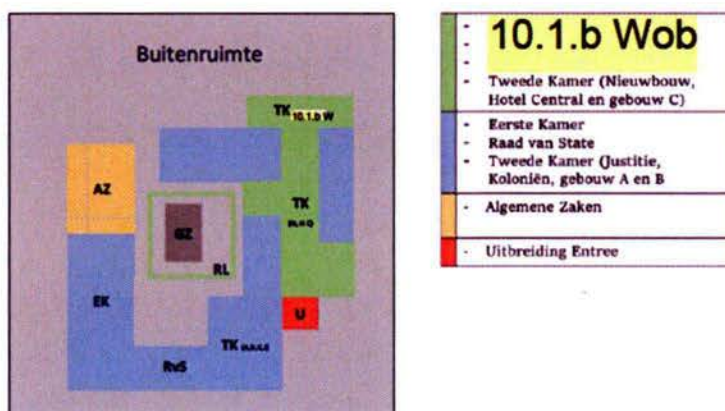
Datum
8 oktober 2020

het ontwerp ten aanzien van de monumentwaarde. RCE verstrekt een pre advies dat onderdeel uitmaakt van de vergunningsaanvraag.

- Collegiaal overleg Commissie Welstand en Monumenten waarin de ontwerpen worden gepresenteerd om, vooruitlopend op de toetsing in de vergunningprocedure, reacties op te halen.
- Vooroverleg op het vlak van brandveiligheid en constructies met vertegenwoordiging van Gemeente Den Haag.
- Overleg tussen Rijksvastgoedbedrijf en Afdeling Archeologie van Gemeente Den Haag met betrekking tot benodigde bodemingrepen.

4. Planning omgevingsvergunning

Bij het opstellen van de planning voor de vergunningen is rekening gehouden met de eerder genoemde standaard en lange proceduredtijd. Dit heeft geleid tot een splitsing van de vergunningaanvragen, waarmee ook het risico van vertraging ten gevolge van eventuele bezwaren wordt gespreid. Zie onderstaande schematische weergave. De insteek is om de omgevingsvergunning voor de gebouwdelen met eenzelfde kleur gelijktijdig aan te vragen. Voor de groene en rode gebouwdelen geldt de standaard procedure. Voor de blauwe en gele gebouwdelen geldt de lange procedure.

Op dit moment wordt gewerkt aan de afronding van het Voorontwerp. Dit vormt de basis voor het opstellen van de vergunningsdocumenten. De planning ziet er nu op hoofdlijnen als volgt uit:

- Opstellen vergunningsdocumenten: september 2020 - januari 2021
- Indienen vergunningsdocumenten: januari 2021 - maart 2021
- Onherroepelijke vergunning*: augustus 2021 - november 2021
- Start renovatie**: september 2021

*geen rekening gehouden met eventuele bezwaren die leiden tot een langdurig juridisch traject.

**start renovatie wordt gemarkeerd door verhuizing door bewoners, waarbij in de eerste periode werkzaamheden worden opgestart, zoals technische onderzoeken, asbestsanering, bescherming monumentale elementen en de inrichting van de bouwplaats inclusief aanleg benodigde voorzieningen.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Aan de leden van

Stuurgroep Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties &
Projecten

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon

10.2.e Wob

@minbzk.nl

Datum

6 april 2020

verslag

Verslag Stuurgroep Binnenhof 3 april

Vergaderdatum en-tijd	3 april 2020
Vergaderplaats	PexIP

Aanwezig

Alexander Pechtold (vz), Simone Roos, Jaap van Rhijn (Tweede Kamer), Remco Nehmelman, 10.2.e Wob (Eerste Kamer), Rob Visser, Govert van Boxtel (Raad van State), Paul Huijts, Paula Wieggers (AZ), Floris Alkemade (RBM), Annet Bertram, Roger Mol, Marc Unger (RVB), 10.2.e Wob (BZK/FEZ), 10.2.e Wob (RVB, secr)

Afwezig

10.2.e Wob (NCTV)

1. Opening

Bij de opening van de vergadering bedankt de voorzitter de Griffier van de Tweede Kamer voor het hosten van deze vergadering via het teleconferencesysteem PexIP.

2. Mededelingen

Er zijn geen mededelingen.

3. Financiën

BZK/FEZ geeft een toelichting op de stand van zaken rondom de voorjaarsbesluitvorming:

- 10.2.g Wob
- 10.2.b Wob, 10.2.g Wob

10.2.g Wob

10.2.g Wob

Het RVB geeft aan dat de noodzaak tot de renovatie van het Binnenhof onveranderd groot is. Samen met de gebruikers moet nog meer gekeken worden hoe ook structureel goed binnen de (aangepaste) kaders van het project wordt gebleven.

De gebruikers bedanken BZK voor de inspanningen tijdens de voorjaarsbesluitvorming.

De Tweede Kamer geeft aan:

- Er wordt hard gewerkt om het VO 100% binnen budget mogelijk te maken. De publieksentree is nog een apart punt van gesprek. Het RvB geeft aan de TK te steunen in haar ambitie om het entreegebouw te realiseren onder de conditie dat dit mogelijk is binnen het beschikbare budget.
- Er is nog overleg over enkele VTW's bij de tijdelijke huisvesting aan de Bezuidenhoutseweg 67.
- De Tweede Kamer doet navraag of de extra kosten van de TK in zijn meegenomen met een totaal van 10.2.b Wob . BZK gaat dit voor de zekerheid nog na.

Vraag is of alle kosten gemoeid met de tijdelijke huisvesting in het totale bedrag van €55 mln. zitten. Het RVB geeft aan dat de huisvestingskosten in het bedrag zitten, maar komt daarover separaat terug bij de Tweede Kamer.

Nb: Roger Mol heeft dit inmiddels toegelicht bij de griffier van de Tweede Kamer.

4. Algemene stand van zaken van het project.

Marc Unger geeft een korte toelichting op de meegestuurde presentatie. Gezien de vergaderfaciliteit worden niet alle sheets doorgenomen. De nadere invulling van de demarcatie tussen de gebouwdelen komt aan de orde bij agendapunt 5a.

Door de nadere invulling van de demarcatie zijn er enkele verschuivingen in de planning, wat niet leidt tot vertraging in de totale planning:

- Voor AZ is het VO rond de zomer gereed.
- Bij de Eerste Kamer leidt de nadere indeling tot een herzien VO en daarna het opnieuw afronden van het Definitief Ontwerp.
- Bij de Raad van State zal een nieuw VO worden opgesteld.

NB: deze data zijn exclusief de gevolgen van de COVID-19 uitbraak, waarvan de effecten het meest merkbaar zijn bij ontwerpwerkzaamheden van gerubriceerde delen. Verwacht wordt dat de effecten het meest merkbaar zijn bij AZ.

De centrale energievoorziening (CEV) wordt nog getoetst op de integrale haalbaarheid, hier vindt momenteel een second opinion op plaats. AZ verzoekt om

een nadere aparte toelichting op de CEV, het RVB zegt toe dit separaat te verzorgen.

De risico's van de COVID-19 uitbraak geven nog geen aanleiding tot "rode" vlaggen, er zijn wel continuïteitsrisico's en leveringsrisico's. Daarmee staat de vlag wel op "oranje". De Tweede Kamer vraagt of het nog steeds mogelijk is om voor het zomerreces aan te geven of we gaan verhuizen ivm het aan moeten gaan van verplichtingen. Het RVB geeft aan dat er nu geen aanleiding is te concluderen dat de daadwerkelijke verhuizing door dit specifieke risico in de zomer van 2021 geen doorgang kan vinden.

Marc Unger vraagt nog specifiek aandacht voor sheet 9 en de verbinding tussen de fysieke verbouwing en het gebruik van gebouw door de gebruiker. Het risico is dat hier onvoldoende alignement tussen plaatsvindt en hij gaat hierover graag nader in gesprek met de afzonderlijke gebruikers met als doel zo veel als mogelijk gebruiksrendement uit de nieuwe huisvesting te verkrijgen.

5. Complex overstijgende zaken

a. Precieze invulling demarcatie

Marc Unger geeft een nadere toelichting aan de hand van de notitie. Op basis van overleg met de gebruikers begin februari is het voorstel (aangeduid met Schuif 2.0) verder uitgewerkt. Het is erg positief hoe deze nadere uitwerking in het proces met de gebruikers is gegaan.

Noties bij de herziene indeling:

- Tussen de Eerste Kamer en Raad van State worden nog nadere afspraken gemaakt, het RVB stuurt hierop. Bijvoorbeeld over gemeenschappelijk gebruik over de toiletgroepen op de eerste verdieping.
- Met de Tweede Kamer en Raad van State vindt nader overleg plaats over de raakvlakken op de 2^e en 3^e etage en de logistiek in de kelder en op de 1^e etage.
- De schematische tekening in bijlage 5a3 bij het voorstel heeft tot vragen geleid. Marc geeft aan dat deze op onderdelen niet de correcte herziene indeling laat zien. De herziene indeling is echter gevalideerd bij de verschillende gebouwdelen en geldt als onderlegger voor de verschillende ontwerpen die er op gebaseerd zijn en worden.
- De toezegging dat de Tweede Kamer er in m2 op het Binnenhof niet op achteruit gaat is gevalideerd.
- Afgesproken wordt de stuurgroep nader geïnformeerd wordt over validatie van de ontwerpen, die nu verder ontwikkeld worden, in relatie tot de herziene indeling.

De Rijksbouwmeester geeft aan dat de architecten hard hebben gewerkt om invulling te geven aan de precieze demarcatie. Ten opzichte van de hoofdgedachte geeft de nadere invulling een minder scherpe demarcatie. Een nadeel van het voorliggende ontwerp is de verminderde toegankelijkheid van de Hofkapel. Voor het Rijksbouwmeester is het belangrijk dat de gebruikers tevreden zijn met het ontwerp. De visie van de Tweede Kamer hierop staat hieronder in het verslag.

Reacties van de gebruikers:

- De Raad van State gaat akkoord met het voorstel. Met de Tweede Kamer is nog nader overleg over de positionering van de kamer van de vice-voorzitter in relatie tot de logistiek van de Tweede Kamer. Daarover heeft de architect een nader voorstel gedaan. De groene gracht in de buitenruimte is rand voorwaardelijk voor het voorstel.
- De Eerste Kamer is in de Huishoudelijke Commissie akkoord gegaan met het voorstel, hetgeen uitgewerkt is in een gewijzigd ontwerp.
- AZ geeft aan akkoord te gaan met het voorstel, fijn dat het zo is opgelost.
- De Tweede Kamer heeft ambtelijk aangegeven dat het logisch is om mee te gaan met de gecorrigeerde schuif operatie omdat er eigenlijk geen andere mogelijkheid is en dat dit ook van een goede buur verwacht mag worden, maar dat door de drukte rondom de corona crisis er nog geen politiek mandaat is om hier nu mee akkoord te gaan. Ambitie is wel om voor 17 april het formele akkoord van het presidium te verkrijgen, maar dit kan niet worden gegarandeerd. De Tweede Kamer geeft aan dat het voor haar een stevig ruimtelijk offer is om dit mogelijk te maken en dat een harde garantie van het RVB daarom essentieel is.
- De garantie is dat de Tweede Kamer er in m2 in de totale huisvesting op het Binnenhof niet op achteruit gaat. Dit laatste zal op goede wijze worden geborgd. Bovendien garandeert het RVB de Tweede Kamer een duurzame en tijdige oplossing voor de satelliet-locaties (dependances), inclusief de ruimte als gevolg van de motie Jetten. De renovatie daarvan dient gereed te zijn bij terugkeer naar het Binnenhof. Dit zal ook middels een brief van de minister van BZK aan de voorzitter van de Tweede Kamer worden bevestigd.

De stuurgroep besluit tot akkoord met het voorstel Schuif 2.0, inclusief de herindeling van de Hofkapel, met de kanttekening dat de Tweede Kamer nog niet finaal akkoord kan geven en dat over de eerder genoemde noties de stuurgroep in een volgende vergadering wordt geïnformeerd. Het RVB dankt iedereen voor de oplossingsgerichtheid.

b. Verhuizing tijdens het verkiezingsreces.

De stuurgroep Binnenhof bevestigt de eerder opgehaalde opinies bij de gebruikers dat de verhuizing naar de tijdelijke huisvesting vanwege complexiteit van de processen van de Eerste en Tweede Kamer en de wederzijdse afhankelijkheden, uitsluitend (het verkiezingsreces geldt niet voor de Eerste Kamer) in het zomerreces kan plaatsvinden, en daarmee ook voor de Raad van State.

c. Duurzaamheid

Het voorliggend memo geeft op hoofdlijnen inzicht in de mogelijke wijze waarop wordt omgegaan met de voorstelde maatregelen op het gebied van duurzaamheid uit het rapport van de TU Delft / Van den Dobbelsteen. De precieze uitwerking vindt plaats in de verschillende ontwerpen van de gebouwdelen, binnen onder andere de financiële en monumentale kaders. Hierbij worden ook de laatste

ontwikkelingen meegenomen. Er kan ook naar andere financiële constructies worden gekeken, bijvoorbeeld het idee van opslag van energielasten.

Reacties van de gebruikers:

- De Tweede Kamer heeft een second opinion ten aanzien van het binnenklimaat laten uitvoeren, over de maatregelen is inhoudelijke overeenstemming met het RVB. Blijven deze maatregelen overeind? Reactie van het RVB: Deze maatregelen worden, voor zover ze binnen het financiële kader passen, zoveel als mogelijk overgenomen in het ontwerp, zodat één van de projectdoelen, het gebouw te laten functioneren tot 2050 zonder grootschalige ingrepen, kan worden gehaald.
- AZ geeft aan dat de eenduidige boodschap over duurzaamheidsmaatregelen nog niet communicatief uit het memo valt te halen in relatie tot de politieke wens om te verduurzamen. Het RVB komt hier nader op terug.
- De Rijksbouwmeester geeft aan dat er naast een financieel argument ook een meer politiek argument is om aan duurzaamheid te werken (alle huishoudens moeten van het gas af, hoe gaat het dan met het Binnenhof), al zal dit met de huidige financiële kaders meer voor een volgend kabinet zijn.

NB: Annet Bertram heeft gesproken met AZ over de paragraaf duurzaamheid en deze paragraaf en tabel is verder aangescherpt.

d. Percentageregeling beeldende kunst

Marc Unger geeft een korte toelichting op het voorstel om de percentageregeling Beeldende Kunst in te kunnen zetten voor de situatie tijdens de renovatie / tijdelijke huisvesting en hiervoor een commissie in te stellen met de gebruikers. De Rijksbouwmeester heeft hierover eerder in de Stuurgroep een presentatie gegeven.

De Tweede Kamer geeft aan de invulling nog eerst bestuurlijk te willen bespreken voor dat akkoord kan worden gegaan met de nadere invulling. De Rijksbouwmeester geeft de suggestie om ook iemand van de gemeente uit te nodigen voor de commissie. De Raad van State vraagt of het volgens de regeling mag om er een tijdelijke invulling aan te geven.

De stuurgroep besluit:

- Het instellen van een kunstcommissie van de gebruikers en de gemeente is akkoord.
- Deze commissie doet nadere voorstellen voor de invulling van de percentageregeling, binnen de (wettelijke) kaders van de regeling maar verder zonder restricties.
- Over deze voorstellen wordt dan nader besloten.
- Het RVB komt separaat terug op de vraag van de Raad van State.

NB: De Rijksbouwmeester bevestigde in de vergadering al dat dit mogelijk is en intern RVB is dit nog geverifieerd. De regeling biedt inderdaad deze ruimte en er bestaan verschillende praktijkvoorbeelden. Tijdens de renovatie van het

Vervallen rubriceringsaanduiding

Datum
6 april 2020

Rijksmuseum is het bijvoorbeeld gebruikt voor de realisatie van een tijdelijk lichtkunstwerk.

e. Stand van zaken 4^e rapportage Renovatie Binnenhof

In de stuurgroep wordt mondeling toegelicht dat het SGO van 1 april akkoord is gegaan met doorgeleiding van de rapportage naar de Ministerraad van 17 april. Mocht de voorjaarsbesluitvorming nog aanleiding geven tot aanpassingen in de rapportage, dan wordt dit afzonderlijk met de betreffende gebruikers besproken.

6. Openbaarmaking

Geen opmerkingen, het is goed dat we een vaststaand en eerder in dit gremium besproken proces hebben voor de actieve openbaarmaking.

7. Verslagen

- a. Het verslag van de schriftelijke ronde van de Stuurgroep Binnenhof van 7 februari 2020 wordt vastgesteld.
- b. Het verslag van de schriftelijke ronde van de Renovatiecommissie van 16 maart 2020 is ter info bij de stukken gevoegd, maar is nog niet vastgesteld door de Renovatiecommissie zelf. Naar aanleiding van dit verslag merkt de Eerste Kamer op dat de genoemde stuurgroep onder punt 4 de stuurgroep van de Eerste Kamer zelf betreft. De Tweede Kamer vraagt naar de stand van zaken van het Zomerfestival in relatie tot de COVID-19 uitbraak en meent dat een snel besluit gewenst is. Het RVB zal dit teruggeven aan de initiatiefnemers van het festival.

8. Rondvraag

De Raad van State geeft aan dat de woordvoering op het terrein van de precieze invulling van de demarcatie goed moet worden voorbereid en tussen de gebruikers moet worden afgestemd. Het RVB draagt hier zorg voor.

9. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Aan de leden van
Stuurgroep Binnenhof Kern

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Projecten

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
10.2.e Wob

 @minbzk.nl

Datum
3 november 2020

agenda

Stuurgroep Binnenhof Kern

Vergaderdatum en -tijd	12 november 2020 09:30 – 11:00
Vergaderplaats	PexIP
Aanwezig	Alexander Pechtold Remco Nehmelman Rob Visser Annet Bertram Marc Unger
Afwezig	Simone Roos Gert-Jan Buitendijk 10.2.e Wob

1. **Opening en mededelingen**
2. **Update algemene stand van zaken van het project: Marc Unger**
3. **Ronde langs de velden**
4. **Stand van zaken 5^e rapportage Renovatie Binnenhof**
5. **Stand van zaken Kunstcommissie**
6. **Stand van zaken onderzoek Grafkelder Hofkapel**
7. **Rondvraag en sluiting**

Overview Parlementen – werken en stemmen in COVID-19 periode
StaVaZa dd 15-06-2020

	Wordt er vergaderd?	Waarover wordt vergaderd	Hoe wordt vergaderd		Has COVID changed the way how is voted?	
	Door: -kabinet -EK -TK	- COVID -gerelateerde business - andere dringende onderwerpen - regulier	-Digitaal -in person - mix	Toelichting		Toelichting
Austria	yes There are meetings from: Nationalrat (= National Council, vlgbaar met EK) en Bundesrat (=Federal Council, vlgbaar met TK) The Cabinet/ Council of Ministers is not part of the Parliamentary organisation, so I cannot provide the info for this body	Similar for Nationalrat and Bundesrat: At the beginning of the COVID-19 period, there were special sessions for just COVID related/ urgent matters. Now, there is both COVID topics and regular topics.	Mostly physical meetings, some parts are a mix of digital and physical.	Plenary sessions are always streamed live in the "Mediathek" of the parliament and on TV. Because of COVID-19, visitors cannot come to the sessions right now, but they can watch them online/ on TV. Additionally, a screen has been put up in a large room close to the plenary hall, where parliamentarians and their staff can follow the debates via the Livestream, if they do not want to be in the room all the time. The committees' meetings are mostly not open to the general public and are therefore not streamed online. --- Most of the time, the sessions were/are for the entire National Council/ Federal Council. When there were still more COVID-19 cases in Austria some weeks ago, only a partial representation of the Councils met physically (half of the parliamentarians, represented proportionally).	COVID has not changed the way of voting: the constitution says there has to be in person voting.	Both chambers meet in the regular location but the visitor's gallery is used for parliamentarians now, so that social distance can be kept. At the beginning of the COVID-19 period, the voting for all topics has been conducted at the end of the sessions, so that the parliamentarians did not all have to come together that often (they can leave the room during the debates but have to be present for the voting process).
Canada	Yes But very limited The Upper House will meet for first time next week (mid June) – was re-called only once to vote on COVID-related measures. The Lower House meets once a week – smaller number of persons present in person (30 to 40 out of 300)	Up until now: Only COVID-related topics were discussed, but from next week onwards also slowly back to other topics too. There is a backlash and therefore this week a proposal was made to continue with special sittings during summer period to deal with issues not related to COVID.	MP's have a choice: come to the meeting hall or join remotely (hybrid).	Many of our Parliamentary proceedings both in the Senate and the House are either televised or available via webcast or audio. To give you an idea of how things have been taking place during confinement. House of Commons: https://parlvu.parl.gc.ca/Harmony/en/View/UpcomingEvents Senate: https://senparlvu.parl.gc.ca/Harmony/	Senate: not considering digital voting Lower house is considering it, but not doing it yet. Voting is normally done by 'open vote': physically there and vote by hand.	In COVID-period a smaller number of people is present in person. Voting only on COVID-measures - making the voting more difficult, but not impossible.

Estonia	Yes both senate and Cabinet, lower house is not relevant in Estonia	Cabinet meets on regular topics, Senate for only urgent matters	Cabinet: mix of digital and physical Senate: physical, some representatives per party Senate Commissions mix of digital and physical.	Cabinet meets via secured systems Cabinet meetings are not open to general public, Senate meetings are open via webcast	It has not had an impact on the way is voted, e-voting was already possible pre-COVID https://e-estonia.com/solutions/e-governance/e-cabinet there is initiated plan to develop digital participation system for Senate, in case there might be 2 nd wave of Covid pandemic)	Senate room is the same, but MEP-s are asked to keep distance and not all MEPs are in room at the same time)
Finland	Both Parliament and Cabinet (Government) meets regularly.	<i>Cabinet:</i> Regular meeting topics. However, in principle, only necessary matters. <i>Parliament:</i> Regular meeting topics. However, in principle, only necessary matters.	All three options are in use. Formal, decision taking meetings, are though held as physical meetings.	Plenary sessions are open to general public only via webcasting or television. The public gallery of the plenary hall is temporary closed. Cabinet meetings and Committee meetings are not normally open for general public. This is applies also during normal time. Cabinet meets entirely, considering physical safety distances. During Plenary sessions, there are only about a quarter of the MPs present at one time.	The Plenary hall has not been adjusted (see though answer to previous question). Cabinet and Committee meeting rooms have been adjusted or changed to larger ones.	At the moment, neither the Cabinet nor the Parliament votes digitally. An amendment to the Parliament's Rules of Procedure, enabling digital remote voting in Parliament, is under consideration. If the proposal will be approved, necessary technological solutions will be developed later this year.
Ireland	Cabinet: Yes Lower house: (Dáil Éireann) is meeting with restricted numbers attending. Typically fewer than 20 members for debates, and max of 45 members voting (full membership is 160) Upper house (Seanad Éireann) has not been fully established since the general election in March. 11 positions remain to be filled by nomination of the incoming Taoiseach – incoming Taoiseach will probably be appointed by the President later this month.	<i>Cabinet talks about all matters</i> <i>Some of the unusual arrangements in Parliament were influenced not just by COVID but by the coincidence of awaiting government formation and constitution of the new Seanad. For example the Seanad may have met if constituted etc... just in case this was not obvious internationally. If there was a new government a wider range of business would be possible.</i>	Cabinet meets by a mix of physical and digital, by video-conference. Meetings are never public. When it is physical, entire Cabinet has met in the one room on occasion with physical distancing	The government is not yet formed here since the election so the formalised structure and arrangements, office allocations and the usual post election changes within the complex have been in flux. On site the Dail Chamber has been using one of the Committee rooms as an overflow space even though it is in a different part of the complex. This to allow distancing and to allow members to change venue where they are required to be present for more than two hours. To talk about COVID related business and for urgent matters only Seanad Éireann has not reconvened since the Seanad general election in March 2020. Seanad Éireann is expected to hold its first meeting at an alternative venue 10.2.a Web where all 60 members can meet while maintaining social distancing.	Voting is in person, location is unchanged. Electronic voting is available to members who are in the plenary chambers. Remote digital voting is not permitted. Electronic voting is by means of voting buttons at each member's seat. No app or smartphone systems are in use.	The process altered. Members vote electronically or by 'roll call' (where the Clerk calls out names and each member responds with "Yes" / "No" or "Abstain") Approximately 90% of seats are not in use – only seats which guarantee social distancing are available for use. Approximately 90% of seats are not in use – only seats which guarantee social distancing are available for use. An alternative venue has been created in 10.2.a Web , and will be used for any business at which all 160 members must attend. This facility has not been used yet, but will be used as soon as a new Taoiseach and a new government are to be elected.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Aan de leden van

Stuurgroep Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties &
Projecten

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon

10.2.e Wob

@minbzk.nl

verslag

Stuurgroep Binnenhof 8 oktober 2020

Datum

16 oktober 2020

Vergaderdatum en -tijd	8 oktober 2020 09:00
Vergaderplaats	PexIP

Aanwezig

Alexander Pechtold (Voorzitter)

Rob Visser (Raad van State)

Govert van Boxtel (Raad van State)

10.2.e Wob (Tweede Kamer)

Jaap van Rhijn (Tweede Kamer)

10.2.e Wob (Tweede Kamer)

Remco Nehmelman (Eerste Kamer)

10.2.e Wob (Eerste Kamer)

Gert-Jan Buitendijk (Algemene Zaken)

Paula Wiegers (Algemene Zaken)

10.2.e Wob (Algemene Zaken)

Floris Alkemade (Rijksbouwmeester)

10.2.e Wob (NCTV)

Rein ter Horst (FEZ BZK)

Annet Bertram (RVB)

Marc Unger (RVB, projectdirecteur)

10.2.e Wob (secretaris, verslag)

Afwezig

Roger Mol (RVB)

1. Opening en mededelingen

- De voorzitter geeft aan dat er, gezien de agenda, enige twijfel was om de vergadering mondeling of schriftelijk te houden. Mede gezien de actualiteit is er voor gekozen de vergadering gewoon mondeling door te laten gaan.
- De Tweede Kamer doet het verzoek goed naar de periode tussen de Renovatiecommissie en Stuurgroep te kijken om de uitkomsten van de vergadering van de Renovatiecommissie goed in de stukken te kunnen verwerken met als doel niet de vergadering van de Renovatiecommissie in de Stuurgroep over te doen. AZ ondersteunt dit punt. Het RVB zegt toe

hier goed naar te kijken, wel moet de planning worden gezien in relatie tot het huidige ritme en het goed borgen van de actualiteit in de betreffende vergadering.

- Het RVB doet het verzoek om voor een goede en objectieve verslaglegging de vergadering op te mogen nemen. De opname wordt gewist na vaststelling van het verslag. De vergadering gaat hiermee akkoord.

2. Verslag Stuurgroep 26 juni 2020

- De griffier van de Eerste Kamer staat per abuis bij de afwezigen. Hij was wel aanwezig.

10.1.b Wob

- De Rijksbouwmeester verzoekt de zin op pagina 4 over de publieksentree aan te passen in 'de noodzaak voor een ondergrondse entree voor de gemeente allerm minst zeker is'.
- Met deze wijzigingen wordt het verslag vastgesteld.
- Naar aanleiding van het verslag vraagt de Eerste Kamer de stand van zaken om inzicht te geven in de budgetten van de verschillende gebouwdelen aan de gebruikers. Voor de gebruikers RvS, EK en AZ is dat akkoord. De TK geeft aan dat zich de afgelopen periode ontwikkelingen hebben afgespeeld, waardoor ze nu anders naar dit verzoek kijkt dan voor de zomer. Er dient in de ogen van de Tweede Kamer een zuivere scheiding moet zijn tussen haar rol van gebruiker en de rol van controleur. Daarom verwacht de gebruiker TK alleen nog voorstellen aan de BBC en het Presidium waar een financiële dekking voor is en voldoen aan PvE's, die vervolgens kwalitatief worden getoetst en dan in vaststellingsprocedure kan worden opgenomen. De commissie BZK kijkt naar tijd en geld. De gebruiker TK wil niet in de positie komen dat het werk van de controleur wordt overgedaan. Aanwezigen willen ook transparant zijn over feitelijke informatie en begrijpen de formele rolscheiding bij de Tweede Kamer.

De voorzitter verduidelijkt met een metafoor dat budget en kwaliteit niet los van elkaar gezien kunnen worden. Hij doet het voorstel dat de gebruikers toegang hebben tot de dezelfde informatie. Hoe deze informatie verder te gebruiken is aan de gebruikers zelf. Het RVB zal dit faciliteren op niveau van de Stuurgroep en merkt op dat de financiële informatie over het beginbudget al grotendeels openbaar is via factsheets die te vinden zijn op de website van de Tweede Kamer. De TK verduidelijkt met dezelfde metafoor dat het budget zelf niet zoveel zegt. Het gaat erom dat er duidelijkheid waar het oorspronkelijke budget op gebaseerd is en wat je daar dan mag van verwachten.

3. Algemene stand van zaken van het project.

- a. Presentatie Marc Unger over de stand van zaken van het project. De presentatie wordt doorgenomen. Zaken die worden benoemd:
 - Met de derde en laatste aannemer (TBI) van het project renovatie Binnenhof is een samenwerkingsovereenkomst gesloten.

- De Flora en Fauna vergunning is verkregen en ook het BVC hoofdlijnenplan is goedgekeurd.
- Over het algemeen is het werk binnen de COVID-19 richtlijnen goed te organiseren, ook voor de ontwerpfase. **10.1.b Wob**
 Dat heeft ook concreet tot extra vertraging in het ontwerpproces geleid.
- Ambitie is de bezoekersaantallen op peil te houden. Voor het informatiecentrum wordt een geschikt pand gezocht, **10.2.b Wob**
 De precieze uitwerking van het uitkijkpunt komt nog een keer terug in de Stuurgroep Binnenhof, is ook uitgebreid besproken in het KOB.
- De RvT van Nieuwspoort is akkoord met het ontwerp dat verder wordt uitgewerkt.
- Ten aanzien van gebouwdeel Tweede Kamer is het FVO vastgesteld, met daarbij een opmerking over de kosten in relatie tot het budget. Het RVB stelt dat het VO in concept gereed is en momenteel wordt getoetst. De Tweede Kamer stelt het VO het belangrijkste document in het proces te vinden en dat alle grote ontwerpbeslissingen moeten integraal moeten worden gezien voordat er echt een VO gereed is. De Tweede Kamer geeft aan dat de komende maanden er nog intensief overleg met elkaar zal zijn om die grote ontwerpbeslissingen met elkaar te bespreken en benadrukt dat er niet van *'een concept VO dat gereed is'* gesproken kan worden als er nog zoveel grote thema's onzeker zijn, zoals Dak Koloniën, het ontwerp van de CEV, concept installaties Binnenklimaat, het ruimtevraagstuk, etc. Het gaat om een renovatie voor een periode van 30-50 jaar. Snelheid én zorgvuldigheid zijn van wezenlijk belang. De projectdirecteur geeft aan dat als vaststelling van het VO nog maanden gaat duren, dat dan de totale integrale tijdsplanning dusdanig onder druk komt te staan en dat hij nu een formele waarschuwing geeft voor vertraging van het integrale project.
 De projectdirecteur voegt toe dat het RVB bekend is met de vraagstukken, dat er diverse oplossingen voorliggen en het RVB en de Tweede Kamer samen tot een invulling van die oplossing moeten komen. In een proces waar wederzijdse afhankelijkheden bestaan, zoals in dit project, is het belangrijk om principekeuzen te maken en met gefaseerde besluitvorming te werken, zodat het proces doorgang kan vinden. De TK benadrukt dat de TK ook de snelheid erin wil houden en met vereende krachten door wil, maar dat de problemen wel opgelost moeten worden.
 De voorzitter bevestigt deze werkwijze en geeft aan dat de Stuurgroep op de hoogte moet worden gehouden. Als het de planning van het totale project gaat raken, dient de Stuurgroep weer bij elkaar te komen.
- Het ontwerp van de publieksentree convergeert naar een oplossing. Een oplossing buiten het huidige pand en ondergronds is significant veiliger dan bovengronds of inpandig. Met de gemeente wordt hier regelmatig over gesproken op verschillende niveaus en in de komende maanden zal verdere besluitvorming hierover plaatsvinden.
- Ten aanzien van de Eerste Kamer is het VO vastgesteld, waarin ook de afspraken uit Schuif 2.0 zijn bestendigd.

- Ten aanzien van de Raad van State is goede progressie geboekt, de afspraken van Schuif 2.0 zijn in het SO geland en vastgesteld. Met de gemeente Den Haag zijn afspraken gemaakt over de Groene Gracht / Hofgracht, randvoorwaardelijk voor het ontwerp. De Rijksbouwmeester bevestigt dit **10.1.b Wob**
- De Tweede Kamer stelt dat in haar ogen nog niet is voldaan aan de voorwaarden rondom Schuif 2.0 en het Presidium daarom nog niet akkoord is met Schuif 2.0. Dit gaat niet alleen om de locatie van de kamer van de vicepresident van de Raad van State, dat, volgens de Tweede Kamer, daarna is ontstaan. De Tweede Kamer geeft aan dat over de voorwaarden van de Schuif 2.0 meermalen op bestuurlijk niveau schriftelijk en mondeling is gecommuniceerd met BZK. **11.1 en 10.2.g Wob**

Het RVB geeft aan dat er heldere afspraken zijn gemaakt ten aanzien van Schuif 2.0, dat deze afspraken in deze stuurgroep zijn vastgelegd en dat deze afspraken zijn en worden nagekomen. **11.1 en 10.2.g Wob**

Het RVB geeft aan dat dit Plan van Aanpak inmiddels gereed is en vanmiddag aan de Tweede Kamer wordt gezonden. De voorzitter geeft aan dat het RVB en de TK de voorwaarden van Schuif 2.0 verder moeten afhechten en zo snel als het duidelijk is een terugkoppeling geeft aan de andere gebruikers. Als het gevolgen heeft voor het totale project / andere gebruikers, komt het op de tafel van de Stuurgroep.

- De voorzitter geeft aan dat de sfeer in de vergadering goed is en zaken open worden benoemd, waarbij we wel zakelijk blijven. De voorzitter verzoekt de secretaris een actiepuntenlijst te maken van het overleg.
- Algemene zaken loopt goed.
- De Grafelijke Zalen zijn uit de scope van het project gehaald. Het geconsolideerd DO is afgerond, voor het geval in een later stadium wordt besloten de renovatie van het Grafelijke Zalen alsnog op te pakken.
- Het VO Buitenruimte is een belangrijke interface met de andere ontwerpen en wordt weer opgestart nu meer duidelijk ontstaat over de ontwerpen van de andere gebouwdelen. De Groene Gracht / Hofgracht is als randvoorwaardelijk toegevoegd aan gebouwdeel RvS. **10.1.b Wob**

RVB geeft aan dat over complex overstijgende onderwerpen eind oktober een integrale workshop komt op tactisch niveau, deze afspraak is gepland.

- Ook voor de CEV komt een workshop met de gebruikers op tactisch niveau, waar ook technische vraagstukken en veiligheid aan bod komen.
- Ten aanzien van de tijdelijke huisvestingen is de stand van zaken:
 - o Voor B67 is het pand nagenoeg gereed voor oplevering en de oplevering door aannemer is voorzien op 13/11. De Tweede Kamer geeft aan dat er nog een aantal technische issues zijn en

nog een discussie met betrekking tot COVID-19 in B67 en dat dit gevolgen kan hebben voor het moment van sleuteloverdracht.

- LVH34 loopt goed, daar is, zoals eerder aangegeven, een integrale leanplanning voor opgesteld.
 - Bij AZ zit spanning op de planning, lastig om daar nu een exacte datum aan te verbinden. Het lijkt er nu op dat het bouwkundig gereed kan zijn eind 2021. Er wordt gekeken naar een goede datum voor de inhuizing. Vergunningaanvraag wordt afgerond, gezien de laatste aanpassingen in de tijdelijke huisvesting. De projectdirecteur en AZ geven hierbij aan dat het Trêvesgebied van het Catshuis gelijktijdig gereed moet zijn met de tijdelijke huisvesting.
- b. Risicomanagement: in de renovatiecommissie is afgesproken om de risico-paragraaf uit dit document te halen en te inventariseren welke risico's de gebruikers nu zien. Voor de Tweede Kamer is het belangrijk dit gezamenlijk te doen. Het voorstel is om vanaf aankomende ronde van de risico inventarisatie ook de gebruikers mee te nemen in de interviewrondes. De top risico's inclusief beheersmaatregelen die hieruit voortvloeien worden in de renovatiecommissie en stuurgroep Binnenhof besproken. Dit is akkoord.
- c. De stand van zaken COVID-19 is reeds aan de orde gekomen bij agendapunt 3a.
- d. De voortgangsrapportage verschijnt twee keer per jaar, de volgende voortgangsrapportage zal eind oktober / november verschijnen. Het RVB geeft dat, gezien de alles wat hiervoor gewisseld is, het een lastige klus is om een actuele rapportage te maken. Mogelijk komt het RVB nog bij de leden van de stuurgroep op de lijn om feitelijke zaken af te stemmen.
- 4. Financiën**
- Bij de VO's is op dit moment spanning tussen raming en budget en is onderwerp van gesprek in de afzonderlijke stuurgroepen. Er zijn verschillende mogelijkheden om hiermee om te gaan:
 - Het ontwerp wordt versoerd;
 - Bekijken of er een aanleiding is dat een disclaimer benut kan worden en of dit haalbaar is;
 - Als optioneel markeren en dat het later nog kan worden toegevoegd aan het ontwerp.
 - Deze spanning en de mogelijkheden hier mee om te gaan worden individueel besproken in de betreffende stuurgroepen met de gebruikers.
 - Vertegenwoordiging van FEZ-BZK zit aan tafel bij de afzonderlijke stuurgroepen voor extra controle op de financiële kant

5. Complexoverstijgende zaken

- a. Duurzaamheid: Het memo geeft een overzicht van het onderzoek naar duurzaamheidsmaatregelen naar aanleiding van het rapport van de TU

Delft / 10.2.e Wob . In de renovatiecommissie was een pleidooi voor meer duurzaamheid in het plan.

- De Tweede Kamer geeft aan dat duurzaamheid ook integraal is verbonden aan de keuze voor klimaatinstallaties. Dat wordt nu onderzocht. Voor de beeldvorming is het niet goed als lage energietarieven bij de overheid leiden tot lange terugverdientijden en dan zorgen voor minder duurzaamheidsmaatregelen.
 - Het RVB herkent het punt en geeft aan dat over bijvoorbeeld het toepassen van zonnepanelen bij andere projecten tot vergelijkbare discussies heeft geleid.
 - De voorzitter geeft ter overweging mee dat een dergelijke keuze vanuit kostenoverweging begrijpelijk is, maar publicitair heel lastig is.
 - De Eerste Kamer begrijpt de financiële positie van het RVB, en had iets meer duurzaamheid willen zien. Maar het parlement moet een goed voorbeeld geven; duurzaamheid is een groot thema.
 - De projectdirecteur merkt op dat hij het op persoonlijke titel een goed pleidooi vindt, maar hulp nodig heeft om het ook realiteit te kunnen maken. Immers, het project kent strakke financiële kaders.
 - Het RVB geeft aan dat verschillende disclaimers zijn benoemd en we op stuurgroepniveau moet bepalen of we dit hiervoor inzetten. Het RVB zal hierop terugkomen.
- b. Proces CEV. Dit is al kort aan de orde gekomen bij agendapunt 3a. De Eerste Kamer geeft aan dat het wenselijk is om bij deze workshop ook inzicht te hebben in de kosten als het decentraal wordt opgelost en het ruimtebeslag in de gebouwdelen van een decentrale optie.
- c. Kunstcommissie: In voorliggend memo is een voorstel beschreven voor instelling van de kunstcommissie. Floris Alkemade licht het voorstel toe.

De Tweede Kamer geeft aan nog niet akkoord te kunnen gaan, het voorstel moet worden voorgelegd aan het Presidium . De voorzitter vraagt mede daarom wat het mandaat van de kunstcommissie precies is. Aanwezigen benoemen de gevoeligheid rondom de daadwerkelijke inhoudelijke invulling van de kunstregeling, zonder op de stoel van de commissie te willen gaan zitten; de regeling is immers helder. Ook het budget is wettelijk vastgelegd en de samenstelling van de kunstcommissie is met de gebruikers afzonderlijk besproken. De Rijksbouwmeester geeft aan dat met accordering van het voorstel het mandaat volledig bij de kunstcommissie ligt.

De voorzitter doet daarom, gezien de overwegingen, een procesvoorstel:

1. De leden van de vergadering vragen in de eigen organisatie mandaat voor de genoemde beoogd leden in het voorstel om eenmalig bij elkaar te komen.
2. In deze vergadering wordt de inhoudelijke hoofdrichting van de invulling van de regeling besproken, op basis van een voorstel van de Rijksbouwmeester.
3. Dit voorstel wordt, met eventuele discussiepunten, teruggelegd in de volgende formele stuurgroep Binnenhof. Het beslispunt zal dan zijn of de

leden van de kunstcommissie het mandaat krijgen om de inhoudelijke richting binnen de kaders van de regeling verder uit te werken.

De aanwezigen steunen dit voorstel, RVB en RBM maken een memo wat de gebruikers kunnen gebruiken voor interne besluitvorming. Tevens wordt besloten dat de Rijksbouwmeester de voorzitter is van de kunstcommissie en het verstandig is de gemeente Den Haag uit te nodigen voor de commissie. De TK benadrukt nogmaals dat het proces en de uiteindelijke besluitvorming duidelijk moet zijn. Eerst governance verhaal voorleggen ter besluitvorming, dan pas het vervolg om later minder gedoe te hebben.

- d. Memo buitenruimte: geen verdere aanvullingen. Dit is ook aan de orde geweest bij punt 3b. Er zijn verder geen vragen over.
- e. Memo vergunningen: geen vragen over het memo. De Eerste Kamer merkt op dat als de Schuif 2.0 op de helling komt te staan er vertraging ontstaat bij de Eerste Kamer en de andere gebruikers, ook omdat het VO bij de Eerste Kamer al door de Huishoudelijke Commissie is goedgekeurd. De vergadering gaat er vanuit dat het overleg tussen het RVB en Tweede Kamer snel, daadkrachtig en oplossingsgericht gaat plaatsvinden. AZ geeft aan dat er interferenties tussen de deelprojecten zitten en de komende periode goed in de gaten moet worden gehouden dat het één niet last heeft van een andere deelproject.
- f. ICT Verbindingen: de benaming van de ICT – verbindingen / infrastructuur dekt beter de lading dan centrale ICT. **10.1.b Wob**
RVB geeft aan dat dieper moet worden doorgesproken over wat het concept precies is en wat de achterliggende redenen zijn en het goed is hier een tactisch overleg te hebben.

6. Grafelijke Zalen

Op het memo zijn geen aanvullingen en verdere vragen op wat eerder is gewisseld.

7. Stand van Zaken communicatie en omgeving

Geen bijzonderheden op bijgevoegd memo. De Rijksbouwmeester geeft aan dat in het verleden verzoeken tot van de media tot het maken van een documentaire zijn afgewezen vanwege veiligheid en openbaarheid. De vraag is of dit nu wel opportuun is, aangezien er sprake is van meer openbaarmaking. Het RVB geeft aan dat er nu geen verzoeken liggen voor een dergelijke documentaire. De voorzitter vraagt de Rijksbouwmeester een overzicht te maken van eventuele verzoeken en daar kunnen we daar naar kijken.

8. Rondvraag

De Eerste Kamer geeft, mede namens de Huishoudelijke Commissie, complimenten voor de uitstekende samenwerking met het RVB en dat de

Vervallen rubriceringsaanduiding

Datum
16 oktober 2020

Eerste Kamer vol door wil gaan. Er wordt enorm meegedacht. De voorzitter geeft aan dit erg wordt gewaardeerd en sluit de vergadering met de constatering dat het een erg prettig overleg was.

Actiepuntenlijst

	Wat is de actie?	Wanneer is het afgesproken?	Wie pakt het op?	Zijn er nog bijzonderheden?
1	Feitelijk inzicht geven in de budgetten per gebouwdeel	8/10/2020	RVB	Het is aan de gebruikers hoe om te gaan met deze informatie.
2	Voorwaarden schuif 2.0 afhechten	8/10/2020	RVB en Tweede Kamer	Indien dit gevolgen heeft voor andere gebruikers, wordt de stuurgroep bij elkaar geroepen.
3	Memo voor leden stuurgroep inzake de kunstcommissie	8/10/2020	Rijksbouwmeester en RVB	
4	Overzicht mogelijke mediabelangstelling voor de renovatie	8/10/2020	Rijksbouwmeester	
5	Er wordt door het RVB teruggekomen op het onderwerp duurzaamheid	8/10/2020	RVB	

Vervallen rubriceringsaanduiding

Van: [Unger, Marc](#)
Aan: [alexander.pechtol](#)^{10.2.e Wob}
Cc: [Mol, Roger](#); [Bertram, Annet](#); 10.2.e Wob
Onderwerp: FW: Planning INFORMEEL Bestuurlijke Stuurgroep Renovatie Binnenhof 2e helft 2020
Datum: woensdag 24 juni 2020 17:30:22

tk

Van: Griffier Tweede Kamer ^{10.2.e Wob} @tweedekamer.nl>

Verzonden: woensdag 24 juni 2020 16:18

Aan: 10.2.e Wob >

cc: 10.2.e Wob >

Onderwerp: RE: Planning INFORMEEL Bestuurlijke Stuurgroep Renovatie Binnenhof 2e helft 2020

Dag ^{10.2.e Wob},

Namens Simone Roos laat ik je weten dat zij alleen nog formele stuurgroepen wil bijwonen.

Met vriendelijke groet,

10.2.e Wob

mdw Bureau Voorz., Griffier en Presidium

Staf Griffier

Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA

10.2.e Wob tweedekamer.nl | www.tweedekamer.nl

Van: Commissie Bouwbegeleiding (BBC)
Aan: Beckerman, S.; Dronkers G.; Groot de T.; Kops, Alexander; Kuiken A.H.; Nollen, S.; Ozturk S.; Roza, P.; Tellegen, O.; Tielens - Tripels, (Patricia); Vries de M.; Nieuwenhuijzen van den T.; Molen van der H.
Cc: Commissie Bouwbegeleiding (BBC); Roos, S.; Rhijn van, J. C.; 10.2.e Wob , R.; "pidebruijn@cie.nl"; 10.2.e Wob Unger, Marc; Giffier Tweede Kamer; 10.2.e Wob
Onderwerp: [BBC] Agenda BBC 9 juni 16.30-19.30 uur (BLIJFT STAAN OP OORSPRONKELIJKE TIJDSTIP)
Datum: maandag 8 juni 2020 16:08:43
Bijlagen: Agenda en stukken BBC-vergadering van 9 juni 2020.pdf

Geachte leden en adviseurs van de BBC,

Hierbij informeer ik u dat **de vergadering van de BBC op 9 juni 2020 blijft staan op het oorspronkelijke tijdstip van 16.30 tot 19.30 uur** in de Troelstra-zaal. De vergadering wordt dus niet verplaatst.

De volgende leden hebben zich aangemeld: Ockje Tellegen, Tom van den Nieuwenhuijzen, Harry van der Molen, Patricia Tielens, Suzanne Nollen, Gert Dronkers, Attje Kuiken, Marieke de Vries, Alexander Kops en Pim Roza. Indien u zich alsnog wilt aanmelden, verneem ik het graag. Tevens ontvangt u hierbij de agenda en achterliggende stukken. Voor een toelichting verwijs ik u graag de naar onderstaande e-mail van uw commissievoorzitter van afgelopen donderdag. Er zal ook een nieuwe groepsfoto worden gemaakt.

Met vriendelijke groet,

10.2.e Wob

Adjunct-griffier Vaste commissie voor Buitenlandse Zaken / Algemene commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
Griffier Bouwbegeleidingscommissie
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag

10.2.e Wob

@tweedekamer.nl | www.tweedekamer.nl

Beste leden van de BBC,

Met plezier wil ik jullie informeren dat het functionele deel ("wat je ziet") van het Voorlopig Ontwerp gereed is om door ons als BBC te worden beoordeeld.

Hiervoor zijn inmiddels twee vergaderingen gepland:

Dinsdag 9 juni van 16.30 tot 19.30 uur;

Dinsdag 16 juni van 16.30 tot 19.30 uur.

Deze vergaderingen zijn met opzet wat langer gepland, zodat het aantal keren dat we fysiek bij elkaar hoeven te komen om het VO te beoordelen echt tot een minimum beperkt blijft.

Op dinsdag 9 juni zullen Pi de Bruijn en de andere architecten de 30 beoogde gebouwingrepen presenteren, waarbij voor ons als leden van de BBC gelegenheid zal zijn om vragen te stellen, en zaken echt helder te krijgen. Tijdens deze eerste vergadering wordt het volledige ontwerpboek uitgereikt, zodat jullie het ook op papier voor je hebben. Voor een hapje en een drankje wordt gezorgd. Op 16 juni zullen we vervolgens vergaderen over ons advies.

Ik wil graag benadrukken dat de vergaderingen op 9 en 16 juni voor de BBC belangrijke vergaderingen zijn en daarom hecht ik eraan dat iedereen aanwezig is.

Mocht een van jullie echt niet in de gelegenheid zijn deze vergaderingen bij te wonen, dan zou ik willen vragen om dat uiterlijk vrijdag 5 juni (morgen) aan mij door te geven.

Heel graag tot dinsdag.

Vriendelijke groet,

Doc20

Ockje

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Intern gebruik

AGENDA

Voortouwcommissie: Bouwbegeleidingscommissie
Activiteit: Vergadering
Datum: Dinsdag 9 juni 2020
Tijd: 16.30-19.30 uur
Openbaar/besloten: Besloten

ALGEMEEN

1. **Opening en mededelingen**
2. **Conceptverslag BBC-vergadering van 26 mei 2020 (zie bijlage)**
Voorstel: Verslag vaststellen.
3. **Terugkoppeling Presidium**

RENOVATIE

4. **Presentatie functionele deel van het Voorlopig Ontwerp voor de renovatie door Pi de Bruijn en de deelarchitecten (+/- 30 beoogde ingrepen)**
Voorstel: Presentatie en eerste bespreking.
Gebouw N inclusief visie Tweede Kamercomplex: Pi de Bruijn;
Gebouw H inclusief Nieuwspoort: Camiel Berns en Eric van Noord;
Gebouw J: Gijsbert van Hoogevest;
Gebouw A en B: Janneke Bierman;
Gebouw C en K: Sander Nelissen;
Parking: Ramon Rugl.

TIJDELIJKE HUISVESTING

Geen agendapunten.

OVERIG

5. **Rondvraag en sluiting**

GEPLANDE BBC-VERGADERINGEN

- Dinsdag 16 juni 2020 16.30-19.30 uur (Thorbecke-zaal)

OVERZICHT VAN BIJLAGEN (VOOR INTERN GEBRUIK)

- Conceptverslag van de BBC-vergadering van 26 mei 2020 (agendapunt 2);

Griffier: 10.2.e Wob

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Conceptverslag van de (digitale) vergadering van de Bouwbegeleidingscommissie op 26 mei 2020

Griffie commissies Bestuuren Onderwijs
Bouwbegeleidingscommissie

10.2.e Wob

Aanwezige leden: mevrouw Tellegen (commissievoorzitter, VVD), de heer De Groot (D66), de heer Van den Nieuwenhuijzen (GL), de heer Dronkers (namens de OR), mevrouw De Vries en de heer Roza (namens het fractiepersoneel), mevrouw Tielens-Tripels en mevrouw Nollen (namens het ambtelijk personeel)

Aanwezige adviseurs: mevrouw Roos (Griffier), de heer Van Rhijn (directeur huisvesting en financiën van de Tweede Kamer), de heer De Bruijn (integraal adviseur), de heer Van Noord (architect), 10.2.e Wob (projectleider renovatie van de Tweede Kamer), de heer Unger (programmadirecteur renovatie van het RVB) en de heer Kuijpers (architect van het RVB). Als toehoorder aanwezig: 10.2.e Wob (Tweede Kamer).

Griffier: mevrouw 10.2.e Wob

Adjunct-griffier: mevrouw 10.2.e Wob

Afwezig met bericht van verhindering: de heer Kops (PVV), de heer Van der Molen (CDA), mevrouw Beckerman (SP), mevrouw Kuiken (PvdA) en de heer Öztürk (DENK).

ALGEMEEN

1. Opening en mededelingen

De commissievoorzitter opent de digitale vergadering en heet iedereen welkom. Er zijn twee nieuwe leden toegetreden tot de BBC: Harry van der Molen vervangt Erik Ronnes, en Tom van den Nieuwenhuijzen vervangt Isabelle Diks. Enkele leden hebben zich op het laatste moment moeten afmelden vanwege andere verplichtingen.

2. Conceptverslag BBC-vergadering van 10 maart 2020

Het verslag wordt zonder wijzigingen vastgesteld.

Naar aanleiding van het verslag vraagt een BBC-lid wat de stand van zaken is van de publieksvriendelijke versie van de notitie over de governance-structuur. De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer geeft aan dat het concept klaar is en dat deze in de volgende BBC-vergadering op de agenda komt. Een ander lid vraagt of al duidelijk is wie zich zal buigen over de inrichting van de plenaire zaal. De commissievoorzitter geeft aan dat het Presidium hier nog over moet spreken.

3. Conceptverslag BBC-vergadering van 14 januari 2020

Dit verslag wordt nogmaals voorgelegd i.v.m. de lage opkomst bij de laatste vergadering. Er zijn geen opmerkingen meer.

4. Terugkoppeling Presidium

De commissievoorzitter koppelt terug dat in het Presidium naar aanleiding van de vierde voortgangsrapportage Renovatie Binnenhof in algemene zin over de renovatie en verhuizing is gesproken. Daarbij zijn de mogelijke gevolgen van de corona- en de stikstofproblematiek, en de vier openstaande ontwerpvragestukken (publieksentree, Nieuwspoort, logistiek en ruimte) aan de orde gekomen. De commissievoorzitter en de Voorzitter hebben tevens een gesprek gehad met de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) om de stand van zaken te bespreken.

De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer meldt dat het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) n.a.v. een aantal gerezen vraagstukken rondom ruimte werkt aan een huisvestingsplan. De analyse hiervoor wordt op korte termijn afgerond. De Griffier vult aan dat de staatssecretaris van BZK heeft toegezegd garant te staan voor goede aanvullende huisvesting en aangegeven deze zomer een plan te maken hoe dit gerealiseerd moet worden. Het huisvestingsplan is belangrijk in het licht van het totale ruimtevragestuk en dus relevant voor het beoordelen van de keuzes die gemaakt moeten worden ten behoeve van het Voorlopig Ontwerp (VO).

RENOVATIE

5. Planning beoordeling functioneel Voorlopig Ontwerp (VO)

I.v.m. de uitbraak van het coronavirus is de oorspronkelijke planning om als BBC het functioneel deel van het VO ("wat je kan zien") in april te beoordelen helaas niet gehaald. In de aangepaste planning wordt het functioneel VO op dinsdag 9 en dinsdag 16 juni aan de BBC gepresenteerd en door de BBC beoordeeld. Dit worden dus belangrijke bijeenkomsten.

6. Advies opstellen aan het Presidium over het onderzoek naar de werkomgeving van de Tweede Kamer na de renovatie (Werkplekonderzoek)

In de BBC-vergadering van 10 maart 2020 zijn de belangrijkste uitkomsten van het Werkplekonderzoek gepresenteerd en besproken. Sommige uitkomsten van het werkplekonderzoek, en van aanvullende gesprekken met gebruikers, hebben geleid tot voorstellen van het Programmabureau voor aanpassingen/aanvullingen/nadere specificatie van het Herzien functioneel Programma van Eisen (PvE). De BBC wordt gevraagd op deze acht concrete punten advies uit te brengen. De projectleider renovatie van de Tweede Kamer licht aan de hand van de meegestuurde notitie de acht punten kort toe. In dit verslag worden de punten heel beknopt weergegeven met daarbij de opmerkingen van de BBC.

1. Er wordt één adaptieve vergaderruimte met mechanische binnenklimaatvoorzieningen per acht werkplekken gerealiseerd. Dit maakt de ruimte zowel geschikt voor vergaderen als voor werken. De BBC is akkoord met dit punt.
2. In tegenstelling tot de wens in het PvE, kunnen er niet méér ambtenaren in het hoofdcomplex worden gehuisvest dan nu. Wel is in kaart gebracht welke diensten in ieder geval in het hoofdcomplex gehuisvest moeten blijven. De BBC is akkoord met dit punt.
3. Er worden centrale pantry's ingericht om te voorkomen dat medewerkers op hun kamer eigen apparatuur gebruiken om koffie of thee te zetten. De BBC is akkoord

met dit punt. De BBC benadrukt dat de voorzieningen en producten in de pantry's van goede kwaliteit dienen te zijn.

4. Er worden zo veel mogelijk (aaneengesloten) werkruimtes op de werkvloeren behouden. De BBC is akkoord met dit punt.
5. Er zijn weinig mogelijkheden en bovendien is er geen draagvlak voor flexwerken voor de ambtelijke diensten (minder bureaus dan medewerkers). Wel is behoefte aan plekken voor 'flexibel aanlanden' in het hoofdcomplex (dit houdt in dat medewerkers uit andere gebouwen gebruik kunnen maken van een werkplek in het hoofdcomplex). De BBC is akkoord met dit punt. Ten aanzien van flexwerken merkt de Griffier op dat het relevant is hoe het thuiswerken zich als gevolg van de coronacrisis gaat ontwikkelen. Als thuiswerken in de toekomst steeds vaker voorkomt, is het mogelijk niet meer reëel om iedereen een vaste werkplek te geven. De commissievoorzitter merkt op dat de BBC zich tot nu toe altijd heeft uitgesproken tegen flexwerken, ook voor de ambtelijke diensten. Ze stelt tevens voor dat in het advies aan het Presidium aandacht besteed wordt aan het coronavraagstuk. De projectleider renovatie van de Tweede Kamer benadrukt dat dit aspect van het PvE alleen geldt voor de diensten en dat de fracties zelf gaan over de invulling van hun vierkante meters.
6. Gezien de hoge druk op de beschikbare ruimte in het hoofdcomplex wordt nader onderzoek gedaan of het toewijzen van fractiekamers aan grote fracties bovenop de norm van 52 m² per Kamerzetel nog passend is en de vraag of fracties bepaalde voorzieningen (zoals stilleruimtes, studiofaciliteiten en overlegplekken) zouden kunnen delen. De BBC is akkoord met dit punt. Een commissielid brengt in dat de motie-Jetten en de coronarichtlijnen (thuiswerken, anderhalve meter afstand houden van elkaar) zijns inziens van invloed kunnen zijn op de 52 vierkante meter aan ruimte dat per Kamerlid aan een fractie worden toegewezen. De commissievoorzitter stelt dat het ingewikkeld is om voor dit soort losse onderdelen van het ruimtegebruik keuzes te maken als het totaalplaatje (de totale ruimtebehoefte) ontbreekt. Er is behoefte aan een integrale notitie over ruimte.
7. Er wordt een dienstverleningsconcept ontwikkeld met passende mobiele ICT-devices waarmee volwaardig op meerdere plekken gewerkt kan worden. De BBC is akkoord met dit punt, ook met het oog op het thuiswerken.
8. Er wordt voorgesteld om in het nog op te stellen Programma van Eisen voor de dependances op te nemen om deze een volwaardig onderdeel van het Tweede Kamer-complex te maken, met gelijkwaardige voorzieningen (restaurantief en ICT). De BBC is akkoord met dit punt.

Tijdens deze bespreking staat de BBC in het bijzonder stil bij het onderwerp ruimte (zie ook punt 6). De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer spreekt naar aanleiding daarvan af dat er een notitie komt met alle ruimtevraagstukken die een interne afweging en besluit vergen. Dit zijn bijvoorbeeld de motie-Jetten, het aantal vierkante meters dat een fractie per Kamerlid krijgt en het toebedelen van de fractiekamers. De coronasituatie en de schuif worden daar ook bij betrokken.

Een BBC-lid brengt in dat fracties nu al weinig ruimte hebben; het is een urgent probleem. Bij kleine fracties komt het zelfs voor dat er wel geld is om mensen aan te nemen, maar geen ruimte voor huisvesting. Een BBC-lid oppert de mogelijkheid om (gedeelde) vergaderruimtes voor fracties buiten het hoofdcomplex te maken, zodat in het hoofdcomplex mogelijk meer werkruimte kan worden gerealiseerd. Daar wordt positief op gereageerd.

7. Programma van eisen (PvE) Beveiliging

De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer licht toe dat het PvE voor de beveiliging is geactualiseerd in afstemming met de betreffende diensten en de BVA. **10.1.b Wob**

De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer merkt op dat de nu uitgewerkte publieksentree in lijn is met het oorspronkelijke PvE Beveiliging. De BBC neemt kennis van dit stuk. Naar aanleiding van de informatie in de Vierde voortgangsrapportage renovatie Binnenhof (Kamerstuk 34293, nr. 94) over hogere eisen aan de veiligheid van de tijdelijke huisvesting van 25 miljoen euro vraagt de commissievoorzitter wat

deze gewijzigde situatie betekent voor de beveiligingseisen bij terugkeer.

8. Stand van zaken van het ontwerp voor gebouwdeel N

De integraal adviseur Pi de Bruijn presenteert de belangrijkste ingrepen voor gebouwdeel N en licht daarbij tevens toe waar het ontwerp nog aanpasbaar is en waar er nog definitieve keuzes gemaakt moeten worden. De BBC hoeft op dit moment nog geen advies uit te brengen.

In de presentatie wordt aandacht besteed aan de huidige ontwerpen voor Statenpassage, het Statenlokaal, Nieuwspoort, de expeditie en de opties voor de publieksentree. Enkele BBC-leden vragen naar de extra commissiezaal; daarin voorziet het ontwerp. Een ander BBC-lid vraagt naar een trap tussen de twee restaurants. Dhr. De Bruijn licht toe dat hij in het kader van sober en doelmatig voorstelt de huidige trap te verbeteren in plaats van een nieuwe trap te maken. Tot slot wordt gevraagd naar het Statenlokaal. Eerder heeft de BBC aangegeven voorstander te zijn van een groter en levendiger Statenlokaal; dit komt terug tijdens de beoordeling van het VO.

De commissievoorzitter complimenteert de architecten met het ontwerp en het harde werk dat zij de afgelopen tijd verricht hebben.

Een BBC-lid merkt op dat de keuzes die straks gemaakt worden bij het beoordelen van het functioneel VO gevolgen kunnen hebben voor de verdere uitwerking, onder andere in het technisch VO. Hij vraagt of bepaalde keuzes dan nog teruggedraaid moeten/kunnen worden. De projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat het belangrijk is om eerst vast te stellen welke functie waar komt voordat de techniek verder uitgewerkt kan worden. Dat gebeurt met de beoordeling van het functioneel VO. Het kan inderdaad zo zijn dat er later nog aanvullende keuzes gemaakt moeten worden omdat iets technisch of financieel toch niet haalbaar blijkt. Dat doen we bij de beoordeling van het integraal VO na het zomerreces. De commissievoorzitter stelt dat het advies van de BBC over het functioneel VO inderdaad in deze context gezien moet worden.

Dhr. De Bruijn biedt aan de nieuwe BBC-leden aan binnenkort een afspraak te maken om hen nader kennis te laten maken met de ontwerpen.

TIJDELIJKE HUISVESTING

9. Communicatieaanpak Op weg naar B67

De BBC neemt kennis van de communicatieaanpak. Een BBC-lid merkt op dat het zinnig is bij het uittrollen van de communicatieaanpak rekening te houden met de timing van de verkiezingen.

OVERIG

10. Rondvraag en sluiting

De projectleider renovatie van de Tweede Kamer meldt dat zij morgen een gesprek met Nieuwspoort heeft over de voorgestelde locatie. De programmadirecteur renovatie van het RVB vult aan dat er ook met Nieuwspoort wordt gesproken over de tijdelijke huisvesting in B67. De commissievoorzitter stelt dat de rol van de BBC volgend is op het overleg tussen het RVB, Nieuwspoort en het Ontwerpteam.

De commissievoorzitter sluit de vergadering en bedankt iedereen voor zijn aanwezigheid.

Van: Commissie Bouwbegeleiding (BBC)
Aan: Beckerman, S.; Dronkers G.; Groot de T.; Kops, Alexander; Kuiken A.H.; Nollen, S.; Ozturk S.; Roza, P.; Tellegen, O.; Tielens - Tripels, (Patricia); Vries de M.; Nieuwenhuijzen van den T.; Molen van der H.
Cc: Commissie Bouwbegeleiding (BBC); Roos, S.; Rhijn van, J. C.; **10.2.e Wob** "pidebruin@cie.nl"; Eric van Noord <E.vanNoord@cie.nl> (E.vanNoord@cie.nl); **10.2.e Wob** Unger, Marc; Griffier Tweede Kamer; **10.2.e Wob**
Onderwerp: [BBC] Agenda en stukken BBC-vergadering van 16 juni 2020 17.30-19.00 uur.
Datum: maandag 15 juni 2020 16:38:48
Bijlagen: Agenda en stukken BBC vergadering van 16 juni 2020.pdf

Geachte leden en adviseurs van de BBC,
Hierbij ontvangt u de agenda en stukken voor de vergadering van de
Bouwbegeleidingscommissie op dinsdag 16 juni 2020 van 17.30 tot 19.00 uur in de Thorbecke-
zaal.

Bij de stukken zit het conceptadvies van de BBC over het functionele Voorlopig Ontwerp, dat
tijdens de vergadering wordt besproken.

Met vriendelijke groet,

10.2.e Wob

Adjunct-griffier Vaste commissie voor Buitenlandse Zaken / Algemene commissie voor Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking
Griffier Bouwbegeleidingscommissie
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag

10.2.e Wob

[tweedekamer.nl](https://www.tweedekamer.nl) | www.tweedekamer.nl

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Intern gebruik

AGENDA

Voortouwcommissie: Bouwbegeleidingscommissie
Activiteit: Vergadering
Datum: Dinsdag 16 juni 2020
Tijd: 17.30-19.00 uur
Openbaar/besloten: Besloten

ALGEMEEN

- 1. Opening en mededelingen**
- 2. Conceptverslag BBC-vergadering van 9 juni 2020 (zie bijlage)**
Voorstel: Verslag vaststellen.
- 3. Terugkoppeling Presidium**

RENOVATIE

- 4. Advies van de BBC over het functionele deel van het Voorlopig Ontwerp voor de renovatie (zie bijlage)**
Voorstel: Advies bespreken en vaststellen.

TIJDELIJKE HUISVESTING

Geen agendapunten.

OVERIG

- 5. Rondvraag en sluiting**

GEPLANDE BBC-VERGADERINGEN

- Geen vergaderingen meer gepland.

OVERZICHT VAN BIJLAGEN (VOOR INTERN GEBRUIK)

- Conceptverslag van de BBC-vergadering van 9 juni 2020 (agendapunt 2);
- Conceptadvies van de BBC over het functioneel Voorlopig Ontwerp (agendapunt 4).

Griffier: 10.2.e Wob

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Conceptverslag van de vergadering van de Bouwbegeleidingscommissie op 9 juni 2020

Griffie commissies Bestuuren Onderwijs
Bouwbegeleidingscommissie
10.2.e Wob

Aanwezige leden: mevrouw Tellegen (commissievoorzitter, VVD), de heer Kops (PVV), de heer Van der Molen (CDA), de heer Van den Nieuwenhuijzen (GL), mevrouw Kuiken (PvdA), de heer Öztürk (DENK), de heer Dronkers (namens de OR), mevrouw De Vries en de heer Roza (namens het fractiepersoneel), mevrouw Tielens-Tripels en mevrouw Nollen (namens het ambtelijk personeel)

Aanwezige adviseurs: mevrouw Roos (Griffier), de heer Van Rhijn (directeur huisvesting en financiën van de Tweede Kamer), de heer De Bruijn (integraal adviseur), de heer Van Noord (architect), 10.2.e Wob (projectleider renovatie van de Tweede Kamer), de heer Unger (programmadirecteur renovatie van het RVB) en de 10.2.e Wob (architect van het RVB).

*Griffier: mevrouw 10.2.e Wob
Adjunct-griffier: mevrouw 10.2.e Wob*

Afwezig met bericht van verhindering: de heer De Groot (D66) en mevrouw Beckerman (SP).

ALGEMEEN

1. Opening en mededelingen

De commissievoorzitter opent de vergadering en heet iedereen welkom bij deze bijzondere vergadering, waarin de architecten het volledige functionele deel van het Voorlopig Ontwerp (FVO) voor de renovatie aan de BBC zullen presenteren.

2. Conceptverslag BBC-vergadering van 26 mei 2020

Het verslag wordt zonder wijzigingen vastgesteld.

3. Terugkoppeling Presidium

In de vorige vergadering heeft de BBC gesproken over de uitkomsten van het werkplekonderzoek. Inmiddels is er een conceptadvies aan het Presidium opgesteld, waarin onder andere de zorgen van de BBC over de ruimtebehoefte van de Tweede Kamer worden verwoord. Dit stuk wordt deze week per mail ter instemming aan de BBC voorgelegd, zodat alle aandacht vandaag uit kan gaan naar de presentatie van het functionele deel van het Voorlopig Ontwerp.

RENOVATIE

4. Presentatie functionele deel van het Voorlopig Ontwerp door Pi de Bruijn en de deelarchitecten

Pi de Bruijn en de deelarchitecten presenteren het functionele deel (het bouwkundige deel; "wat je kunt zien") van het Voorlopig Ontwerp. Er worden in totaal 47 bouwkundige ingrepen voorgesteld. Het integrale Voorlopig Ontwerp (VO) bestaat naast het functionele deel ook uit een technisch deel, dat na de zomer gereed zal zijn. Dat gaat o.a. over het binnenklimaat, ICT en brandveiligheid.

De BBC-leden krijgen een exemplaar van het ontwerpboek uitgereikt. Conform eerder gemaakte afspraken mogen zij het boek laten zien aan collega's om met hen van gedachten te wisselen, maar het is niet de bedoeling dat de inhoud verder wordt gekopieerd of verspreid. Het is bedoeld voor intern gebruik.

Tijdens de presentaties lopen de architecten de voorgestelde ingrepen per gebouwdeel door. De BBC-leden stellen vragen en komen met opmerkingen. Aan de hand van deze bespreking stelt de BBC vervolgens een advies op aan het Presidium.

Hieronder worden per gebouwdeel (en per ingreep) de belangrijkste opmerkingen van de BBC-leden weergegeven.

Algemene opmerkingen ten aanzien van het functionele VO:

- Meerdere leden geven aan dat ze het prettig zouden vinden als de ramen van de gebouwen na de renovatie nog steeds open kunnen. De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer geeft aan dat hij de behoefte aan frisse lucht snapt, maar dat beveiliging hier ook een rol kan spelen. Er vindt nog een nadere afweging plaats over de vraag in welke mate de ramen open moeten kunnen of niet. Dit komt op een later moment terug.
- Er worden diverse vragen gesteld over de hoeveelheid en inrichting van sanitaire voorzieningen. Daarop kondigt de projectleider Renovatie van de Tweede Kamer aan dat er nog een aparte notitie komt over het sanitair. Dit komt op een later moment terug.
- Naar aanleiding van vragen over de toegang tot de binnenplaats (*Cour*) van gebouw J meldt het RVB dat er nog een apart Voorlopig Ontwerp voor de buitenruimtes van het gehele Binnenhof-complex wordt opgesteld waarin rekening wordt gehouden met de wens om de binnenplaatsen toegankelijker te maken. Dit komt ook op een later moment terug.
- Een BBC-lid vraagt aandacht voor de materiaalkeuze voor de inrichting van het hele gebouw, omdat deze heel bepalend is voor de manier waarop mensen het gebouw beleven. Dit wordt erkend en komt terug in het Definitief Ontwerp.

Gebouw N, architect: Pi de Bruijn

Voorafgaand aan zijn presentatie bedankt de heer De Bruijn het Rijksvastgoedbedrijf, de Tweede Kamer en de architecten voor de mooie samenwerking die tot het functioneel Voorlopig Ontwerp heeft geleid. Hij benoemt ook de actieve input van de gebruikers van de Kamer tijdens het ontwerpproces.

Dhr. De Bruijn licht eerst zijn structuurvisie toe. Met zijn ontwerp voor de Nieuwbouw wil hij de Kamer een nieuw hart geven, een plek waar politiek, pers en publiek samenkomen. Het gebouw moet deze interactie faciliteren.

Ingreep N1 – Huisentree (aan het Plein)

- Een BBC-lid wijst op het eerder besproken uitgangspunt dat de scanstraat minder prominent in het zicht zou komen. De architect geeft aan dat daar rekening mee is gehouden door shutters voor de glazen afscheiding op te hangen en er zo nodig ook nog aanvullende mogelijkheden zijn. Ook worden nieuwe scantechnieken

verkend waarbij het niet meer nodig is schoenen en riem uit te doen bij de scanstraat, wat de noodzaak tot meer privacy bij de scanstraat deels wegneemt.

Ingreep N2 – Multifunctionele ruimte begane grond

- Diverse BBC-leden prijzen de oplossing.
- Een BBC-lid vraagt of er afstemming met ProDemos heeft plaatsgevonden over de voorgestelde multifunctionele ruimte. De architect geeft aan dat dit gesprek gepland wordt.

Ingreep N4 – Ledenrestaurant

- Een BBC-lid merkt op dat het sanitair en het restaurantgedeelte goed van elkaar gescheiden moeten zijn.
- De BBC-leden benadrukken het belang van het balkon. Dat wordt vaak gebruikt om even wat frisse lucht te krijgen tijdens of na debatten. Voor veel Kamerleden (die vaak hele dagen binnen in het gebouw verblijven) vervult het een belangrijke functie. Het balkon heeft volgens de BBC ook een zekere charme, die wordt versterkt doordat je het balkon vanuit het Ledenrestaurant kunt betreden.

Ingreep N5 – Pleinrestaurant

- Over het voorgestelde zitgedeelte voor ontmoeting, informele bespreking en lunch merkt de BBC op dat de inrichting een setting moet creëren met een zekere mate van privacy, zodat deze ruimte daadwerkelijk gebruikt kan worden voor het voeren van overleg. Ook zou het handig zijn als je deze ruimte van twee kanten kunt betreden. De projectleider Renovatie Tweede Kamer meldt dat dat inderdaad het geval is. De architect geeft aan dat de precieze inrichting nog verder uitgewerkt moet worden in een volgende fase.
- De BBC vraagt of er voldoende zitplaatsen blijven. Een aantal leden is daar nog bezorgd over. De ontwerpers geven aan dat hierover goed is nagedacht en dat er veel is overlegd met de mensen van het Restaurantbedrijf, die positief zijn over dit concept en ontwerp.
- De commissievoorzitter vraagt om een nadere toelichting op het nieuwe restaurantconcept om een beter beeld te krijgen van of en hoe het in de praktijk gaat werken.

Ingreep N6 – Schepelhal

- Een BBC-lid vraagt naar de 'dode arm' van de Schepelhal (het gedeelte dat geen deel uitmaakt van de looproute van de Statenpassage naar gebouw A/de Oude Zaal). De architect geeft aan dat hier nog een nadere invulling voor gevonden moet worden.
- De BBC vindt de oplossing met een brede trap in plaats van de huidige roltrappen heel mooi. Dit komt de bereikbaarheid van de Oude Zaal ten goede.

Ingreep N8 – Publieksentree

- De BBC spreekt haar bewondering uit voor het ontwerp voor de publieksentree.
- Een BBC-lid vraagt of de entree voldoende ruimte biedt; de projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat er veel ruimte is om bijvoorbeeld meerdere schoolklassen naast reguliere bezoekers binnen op te vangen en dat daar een studie naar is gedaan.
- Een BBC-lid vraagt naar de veiligheidsaspecten. De architect geeft aan dat van alle ontwerpen die op tafel hebben gelegen, dit ontwerp door experts als meest veilig is beoordeeld (in verband met de opvang van de bezoekers 'buiten' het Tweede Kamergebouw).
- Ook wordt gevraagd naar een toiletvoorziening vóór de scanstraten ten behoeve van bijvoorbeeld mindervalide bezoekers. Die zit nu niet in het ontwerp. De ontwerpers willen dit nogmaals onderzoeken.
- Een BBC-lid vraagt of er al gesprekken met betrokken partijen, zoals de gemeente, hebben plaatsgevonden over de publieksentree op deze locatie en hoe die gesprekken lopen. Een BBC lid merkt op dat dit voor de stad ook een goede oplossing is, omdat zo het zicht op de omliggende panden vrij blijft. De architect van het RVB licht toe dat in het traject richting aanvraag van de omgevingsvergunning met veel partijen (bijvoorbeeld de Welstands- en Monumentencommissie en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) vooroverleg plaatsvindt met als doel de aanvraag soepel te laten verlopen. De directeurs van

het RVB en van de Kamer benadrukken dat van alle ontwerpen, dit ontwerp de voorkeur heeft.

Ingrep N9 – Expeditie

- De BBC wijst erop dat Kamerbewoners in de omringende gebouwen nu geluids- en stankoverlast ervaren van vrachtwagens die komen laden en lossen. Dit is een belangrijk aandachtspunt. De architect licht toe dat de inrichting van de buitenruimte rondom de expeditie het probleem deels kan verhelpen, evenals afspraken over de tijdstippen van laden en lossen. Het is ook de bedoeling dat alle containers uit het zicht worden opgeslagen.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw N. Zij overweegt in het advies naar het Presidium aandacht te besteden aan het balkon, de inrichting van het Pleinrestaurant, de Publieksentree en de overlast van de expeditie.

Gebouw H, architecten: Eric van Noord en Camiel Berns

Ingrep H1 – Voorgevel

- De BBC-leden vinden het een mooi ontwerp.
- Een BBC-lid vraagt of de balkons toegankelijk zijn.

Ingrep H2 – Achtergevel

- De BBC vindt het een mooi ontwerp, o.a. omdat de integratie tussen gebouw H en de Statenpassage wordt verbeterd en de Statenpassage levendiger wordt.

Ingrep H3 – Grote commissiezaal

- De commissievoorzitter geeft aan de gekozen oplossing prachtig te vinden. Diverse BBC-leden beamen dit.
- Een BBC-lid vraagt of de zaal niet andersom ingericht kan worden, zodat de commissieleden niet met hun rug naar de Statenpassage zitten maar daar juist op uitkijken. De architect geeft aan dat dit nog nader kan worden bestudeerd.
- De BBC informeert of de vergaderzaal ook aan de andere kant van de Statenpassage ingepast zou kunnen worden. De architect geeft aan dat dit bouwtechnisch een veel grotere ingrep en dus kostbaar zou zijn vanwege de grote kolom die daar in de weg staat.

Ingrep H4 – Statenlokaal

- Een BBC-lid vraagt zich af of er in de Statenpassage voldoende zitplekjes komen om (in)formeel/privé-overleg te voeren met externen. Er zouden bijvoorbeeld rustige plekjes richting de Pleinkant van de Statenpassage geplaatst kunnen worden. De commissievoorzitter geeft aan dat de wens van rustige zitjes inderdaad eerder is geuit. De exacte inrichting van de zitjes is nu indicatief en komt terug bij de verdere uitwerking in het Definitief Ontwerp.

Ingrep H5 – Nieuwspoort

- Nieuwspoort is tijdens de vorige BBC-vergadering al uitvoerig besproken. De BBC kan zich goed vinden in de voorgestelde oplossing. De projectdirecteur Renovatie Binnenhof van het RVB geeft aan het ontwerp tot stand is gekomen in goed overleg met Nieuwspoort, maar dat de Raad van Toezicht van Nieuwspoort daar formeel nog mee moet instemmen.

Ingrep H6 – Entrees vanuit N

- De BBC vraagt naar de afweging om de ministerskamer op de huidige plek te handhaven. De projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat er naar andere locaties is gezocht, maar dat dit alles afwegende de meest gunstige plek is (met name i.v.m. de ligging ten opzichte van de plenaire zaal).
- In het verlengde daarvan spreekt de BBC over de ambtenarenkamer. Die is nu te klein, waardoor ministeries vaak andere vergaderzalen gebruiken, zoals de Marcus Bakkerkamer.
- Een BBC-lid stelt voor om het kleine kamertje bij de doorgang tussen gebouw H en gebouw J weg te halen, zodat daar meer ruimte ontstaat bij de trap. De architect wil deze mogelijkheid onderzoeken.

Ingrep H7 – Algemene voorzieningen

- De commissievoorzitter merkt op onder de indruk te zijn van de plannen.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw H. Zij overweegt in het advies naar het Presidium aandacht te besteden aan de inrichting van de grote commissiezaal, de inrichting van de het Statenlokaal en het kleine kamertje bij de doorgang tussen gebouw H en gebouw J.

Gebouw J, architect: Gijsbert van Hoogevest

Ingrep J4 – CIP

- De commissievoorzitter vraagt wat er gebeurt met de werkplekken die hier komen te vervallen, en met het aantal vierkante meters aan kantoorruimte voor de Kamer als geheel. De architect van het RVB licht toe dat het aantal vierkante meters aan kantoorruimte voor de Kamer als geheel in het voorliggende ontwerp per saldo overeenkomt met de huidige situatie. Per gebouw zullen er wel veranderingen zijn. De nieuwe technische installaties vragen veel ruimte, elders wordt er juist weer nieuwe kantoorruimte toegevoegd.
- Een BBC-lid complimenteert de architect met de voorgestelde oplossing. Hij geeft aan dat de huidige werkplekken qua akoestiek niet prettig zijn en dat het een heel goed idee is om het CIP hier te situeren.

Ingrep J5 – Overzicht ontmoetingsplekken, pantry's en koffiepunten, repropunten, toiletten

- Een BBC-lid vraagt of de aansluiting tussen gebouw J en H op de eerste verdieping verbeterd wordt. De architect geeft aan dat daar nu niet in is voorzien; het zit niet in de opdracht. De trap zou wel verbeterd kunnen worden, maar het hoogteverschil zal altijd blijven.
- De commissievoorzitter vraagt aandacht voor het lawaai van grote groepen bezoekers die door de gangen naar de Handelingenkamer te lopen. De architect geeft aan dat het plaatsen van compartimenteringspuien in het kader van de brandveiligheid dit probleem deels oplossen. Dit punt heeft nog nadere uitwerking. Het ontwerp voor de Handelingenkamer is op dit moment nog niet helemaal gereed.

Ingrep J6 – Ontmoetings- en overlegruimte begane grond

- Naar aanleiding van vragen over de toegang tot de binnenplaats (*Cour*) meldt de architect van het RVB dat er nog een apart Voorlopig Ontwerp Buitenruimte voor het hele Tweede Kamercomplex komt (zie pagina 2 van dit verslag).

Ingrep J7 – Indeling derde verdieping

- Een BBC-lid merkt op dat er op de derde verdieping een klein kamertje is met als bijnaam 'het Hemeltje' en dat hij het leuk zou vinden dat deze, vanwege de historie, zou blijven bestaan. Dit is ook het geval.
- Een BBC-lid weet uit ervaring dat het op de derde verdieping van J in de zomer onaangenaam warm kan worden. De architect meldt dat dit met de komst van installaties wordt opgelost.
- De commissievoorzitter geeft aan de voorgestelde combinatie tussen heel oud en heel modern (op zolder) bijzonder indrukwekkend te vinden.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw J. Zij overweegt in het advies naar het Presidium aandacht te besteden aan de trapaansluiting tussen gebouw H en J op de eerste verdieping.

Gebouw C, architect: Sander Nelissen

Ingrep C1 – Entrees en verbindingen

- Ten aanzien van de voorgestelde verbinding tussen gebouw C en gebouw K op de begane grond (het dichtmaken van het poortje door middel van glas) vraagt een BBC-lid of dit wel noodzakelijk is in het kader van sober en doelmatig. De

projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat het geen dure ingreep is, de doorgang zit er al, en dat via deze verbinding ook de tuin wordt ontsloten. Het heeft dus een dubbele functie.

- De commissievoorzitter brengt in dat het leuk zou zijn om tijdens rondleidingen het Torentje te kunnen laten zien vanaf verdieping 1 van de Nieuwbouw. De gele ruitjes op de verbinding op de eerste verdieping van gebouw C blokkeren nu het uitzicht. Het zou aardig zijn (maar niet per se nodig) om deze te vervangen door gewoon glas tenzij dit op architectonische bezwaren stuit. De architect geeft aan dat hij hiernaar wil kijken.
- **10.1.b Wob**

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw C.

Gebouw K, architect: Sander Nelissen

Algemeen:

- De commissievoorzitter merkt op dat ze het mooi vindt dat de oude details uit gebouw K beter zichtbaar worden.

Ingreep K3 – Entrees en ontmoeten

- Een BBC-lid merkt op dat het ontwerp voor de aansluiting tussen de gebouwen N, K en C een enorme verbetering is ten opzichte van de huidige situatie, waarin je via een rommelige entree het gebouw binnenkomt. Daarmee is iedereen het eens.

Ingreep K4 – Dakverdieping

- De BBC spreekt haar bewondering uit voor het voorstel.
- De commissievoorzitter vraagt of deze ruimte ook als fractiekamer voor een grote fractie ingericht kan worden. Dat is het geval.
- Meerdere BBC-leden hebben twijfels bij de hoogte van de ramen en het gebrek aan uitzicht. De zichtlijnen zijn verbeterd ten opzichte van de huidige situatie, maar het geeft alsnog een wat opgesloten gevoel. De architect brengt in dat geprobeerd is een compromis te zoeken tussen gebruik en wat nog acceptabel is voor de Rijkdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) wat betreft hoogte van het dak. Het lijkt de BBC goed om de alternatieven (nogmaals) te onderzoeken. Dit probleem speelt overigens alleen als de ruimte als kantoorruimte wordt gebruikt, en niet zozeer als de ruimte als fractiekamer wordt gebruikt.
- Een BBC-lid vraagt waarom ervoor is gekozen de werkruimtes niet aan de kant van het atrium te positioneren (i.v.m. uitzicht). De architect geeft aan dat dit een efficiency-afweging geweest is. Anders indelen gaat ten koste van werkruimte.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw J. Zij overweegt in het advies naar het Presidium aandacht te besteden aan het ontwerp voor verdieping 4.

Gebouw P, architect: Ramon Rugl

Ingreep P1 – In- en uitgangen

- De BBC is bezorgd of de in- en uitritten in het voorliggende ontwerp vanuit het oogpunt van de bestuurder even overzichtelijk en veilig zijn als de huidige situatie, zowel bovengronds als ondergronds. De architect geeft aan dat er momenteel nog een studie wordt uitgevoerd naar de mogelijkheden voor de in- en uitritten.

Ingreep P3 – Parkeren

- De commissievoorzitter vraagt of er ook oplaadpunten voor elektrische auto's komen. Dat is het geval. Een ander BBC-lid merkt op dat de behoefte aan oplaadpunten zal toenemen, gezien de wetgeving. De architect geeft aan het huidige aantal van twaalf voortkomt uit het Programma van Eisen. Er kan nog voor

worden gekozen dit aantal uit te breiden en het blijft ook in de toekomst mogelijk om extra oplaadpunten toe te voegen.

- De commissievoorzitter vraagt of het totale aantal plekken voor fietsen gelijk blijft ten opzichte van het aantal plekken in de huidige fietsenstallingen. Dat wordt nagegaan.
- Omdat de fietsenstalling in de parkeergarage wordt voorzien, verdwijnen de overige fietsenstallingen uit het Tweede Kamer-complex (in gebouw A en H).

Ingrep P4 – Opbouwen Plein

- De BBC spreekt zijn zorgen uit over het overleg met de omgeving aangaande het aangepaste gebruik van de parkeergarage. De programmadirecteur van het RVB antwoordt dat het overleg met de gemeente en de omgeving nog loopt.

Samenvattend heeft de BBC nog veel vragen over het ontwerp voor de parkeergarage.

Gebouw A, architect: Janneke Bierman

Ingrep A1 – VIP entree

- De BBC vindt het ontwerp erg mooi. De commissievoorzitter merkt op dat dit ontwerp er veel representatiever uitziet dan de huidige situatie.

Ingrep A2 – Route Publieksentree – Oude Zaal

- De BBC spreekt haar waardering uit voor het mooie ontwerp.
- Een BBC-lid vraagt of de Oude Zaal in de toekomst tot de (semi)publieke ruimte behoort. De projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat dit hetzelfde blijft als nu. Als er een activiteit is, is de Oude Zaal toegankelijk vanuit het publieke gebied. Anders wordt hij afgesloten.
- Een BBC-lid vraagt naar de mogelijke geluidsoverlast voor de aangrenzende kantoren als de Schepelhal publiek gebied wordt. Deze zorg wordt breed gedeeld. Er wordt o.a. op gewezen dat een brede trap uitnodigt om even op te gaan zitten. De architect neemt dit punt mee in de verdere uitwerking. De commissievoorzitter voegt toe dat het materiaalgebruik van invloed kan zijn.

Ingrep A4 – Herstel voormalige trap van Napoleon

- De BBC vindt dit een mooi ontwerp en kan zich goed vinden in het voorstel.

Ingrep A6 – Specifieke functies

- De BBC heeft behoefte aan meer informatie over de nu voorgestelde fitnessruimte. Hoe groot wordt de ruimte? Hoe wordt deze ingericht? Een BBC-lid merkt op dat hij een groot voorstander is van een fitnessruimte, maar dat het dan wel een goede fitnessruimte moet zijn. Anders kan je het beter niet doen, want een te beperkte fitnessruimte zal in de praktijk niet worden gebruikt (net als in hotels vaak het geval is). De BBC onderschrijft dit standpunt. De projectleider renovatie voegt toe dat een goede fitnessruimte wellicht ook toezicht en begeleiding vereist. Een van de leden merkt op dat het ministerie van Financiën ook een mooie fitnessruimte heeft. De architect neemt het advies mee om te kijken bij andere organisaties, bijvoorbeeld het ministerie van Financiën, en zegt toe de ruimte beter in beeld te brengen, ook qua afmetingen.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw J. Zij overweegt in het advies naar het Presidium aandacht te besteden aan mogelijke geluidsoverlast vanuit de Schepelhal en nut en noodzaak van de fitnessruimte.

Gebouw B, architect: Janneke Bierman

De BBC-leden vinden de voorgestelde ingrepen aan gebouw B mooi, met name het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden. Zij hebben hier geen opmerkingen bij.

5. Rondvraag en sluiting

De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer maakt grote complimenten aan het hele ontwerpteam voor het tot stand brengen van dit FVO, ook nog eens op afstand i.v.m. de corona-maatregelen. Hij benadrukt dat het FVO voldoet aan de keuzes die zijn gemaakt in de review van het vorige ontwerp, het Programma van Eisen en de eerder door de BBC gemaakte opmerkingen en de door het Presidium genomen besluiten. Voorts geeft hij aan dat alle onnodige ingrepen eruit zijn gehaald en het ontwerp echt sober en doelmatig is.

Een van de leden vraagt tot slot of hij alle plattegronden mag bekijken. Dat kan. De commissievoorzitter sluit de vergadering en bedankt iedereen voor zijn aanwezigheid.

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

OPLEGNOTITIE PRESIDIUM CONCEPT

Titel/onderwerp:

Advies van de Bouwbegeleidingscommissie over het functioneel Voorlopig Ontwerp voor de renovatie

Opgesteld door:

Bouwbegeleidingscommissie d.d. 16 juni 2020

1. Aard van de bespreking¹

Besluitvormend.

2. Beknopte samenvattingAanleiding

In november 2019 heeft het Presidium de review van de 88 functionele bouwkundige ingrepen zoals voorgesteld door het vorige architectenteam o.l.v. OMA (Herzien Voorlopig Ontwerp van mei 2019) vastgesteld. Op basis van deze review (waarin de ingrepen zijn beoordeeld aan de hand van groen, oranje, rood) is het afgelopen half jaar door het nieuwe architectenteam intensief gewerkt aan een nieuw functioneel voorontwerp (FVO) voor het Tweede Kamer-complex. Naast de review is dit FVO het resultaat van uitgebreid en intensief overleg tussen architecten, specialisten en Kamerbewoners waarbij er op vier cruciale ingrepen nog definitief akkoord van betrokken partijen moet komen, te weten:

- de nieuwe centrale publieksentree;
- een nieuwe inpassing van Nieuwspoort;
- het realiseren van een oplossing voor de logistiek en de expeditie
- en het vinden/garanderen van een oplossing voor het ruimtevraagstuk van de Tweede Kamer.

Naast het vinden van oplossingen voor bovengenoemde vraagstukken heeft het Ontwerpteam de omissies uit het oude Herzien VO uit 2019 verholpen, geanticipeerd op de zogenaamde schuif 2.0² en de uitkomsten van het werkplekonderzoek. Daarnaast zijn t.o.v. het oude Herzien VO vergaande versoeringen doorgevoerd, waardoor de bouwkundige ingrepen beperkt zijn, overigens zonder dat dit ten koste is gegaan van het eisenpakket zoals geformuleerd in de kruisjeslijst uit 2015 en de laatste versie van het Programma van Eisen d.d. 20 februari 2019. Het FVO bevat bovendien géén nieuwe elementen die gekwalificeerd kunnen worden als extra eisen ten opzichte van de kruisjeslijst en het PvE. Ondanks het feit dat de nieuwe technische installaties veel ruimte vereisen, bevat dit FVO een vergelijkbare hoeveelheid gebruiksoppervlakte als de Kamer nu heeft.

Dit FVO is een voorstel voor de bouwkundige indeling van het hoofdgebouw, oftewel welke functie komt waar, inclusief logistiek en looproutes. Op dit moment wordt het Technisch Voorlopig Ontwerp (TVO) opgesteld. Het FVO (wat je ziet) en TVO (wat je niet

1

- ter besluitvorming (bespreken of hamerstuk)
- opiniërend
- informierend

² De schuif 2.0 betreft de herverdeling van ruimte op het Binnenhof tussen alle vier de bewoners (Eerste Kamer, Tweede Kamer, Raad van State en Algemene Zaken).

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

ziet, maar wel merkt zoals binnenklimaat) samen vormen het integraal VO, dat na het zomerreces gereed zal zijn.

Het FVO bevat ook een uitwerking van de functies in de Parkeergarage. Tijdens de vergadering van de BBC over het FVE is gebleken dat er op dit moment nog veel onduidelijkheden en vragen bestaan over het ontwerp van de parkeergarage dat voorlag. Daarom zal de parkeergarage pas worden meegenomen bij de beoordeling van het integraal VO na de zomer, als er ook meer duidelijkheid is over afstemming met gemeente Den Haag en andere belanghebbenden.

Kenmerkend voor het FVO is dat de Statenpassage verlevendigd wordt. Pi de Bruijn wil de Kamer hier een 'nieuw hart' geven, een plek waar Politiek, Pers en Publiek (de drie P's) samenkomen. Dit gebeurt door het Statenlokaal en een extra grote commissiezaal in Hotel te situeren, waarbij Nieuwspoort een compacter maar wel effectief ingedeelde ruimte aan de Lange Poten-zijde behoudt. Daarnaast is het gebouw aangepast op de toegenomen bezoekersstromen door een publieksentree in/op de Hofplaats. Voorts valt op dat de interne looproutes zijn aangepast zodat het gebouw beter toegankelijk is voor mindervaliden, de interne logistiek is verbeterd en de Oude Zaal beter toegankelijk is gemaakt voor openbare commissievergaderingen. Waar nodig zijn liften en toiletgroepen toegevoegd of geoptimaliseerd.

In totaal bevat het FVO 47 ingrepen (dit is incl. de 4 ingrepen voor de Parkeergarage, die op dit nog niet worden beoordeeld). De ingrepen zijn uitgebreid besproken in de BBC en dat heeft geleid tot onderstaand advies.

BBC-advies

De BBC is positief over het functioneel Voorlopig Ontwerp voor de renovatie. De leden vinden de ontwerpen voor alle gebouwen (N, A, B, C, H, J, en K mooi, goed doordacht en logisch.

Over een aantal ingrepen heeft de BBC een opmerking of advies.

Ten aanzien van gebouwdeel N:

- Ingrep N4 - Ledenrestaurant: De BBC hecht eraan om het balkon van het Ledenrestaurant te behouden, aangezien het een belangrijke functie vervult. Het wordt veel gebruikt om af te koelen tijdens een debat, wat frisse lucht te krijgen of te roken.
- Ingrep N5 - Pleinrestaurant: Advies om straks, bij de inrichting van het informele zitgedeelte van het Pleinrestaurant, een setting te creëren met een zekere mate van privacy, zodat deze ruimte daadwerkelijk gebruikt kan worden voor het voeren van overleg;
- Ingrep N5 - Pleinrestaurant: Advies om voldoende zitplaatsen/ capaciteit in het restaurant te behouden;
- Ingrep N9 - Expeditie: Advies om bij de uitwerking van het ontwerp voor de expeditie zo veel mogelijk maatregelen te treffen om stank- en geluidsoverlast in de omringende gebouwen te voorkomen.
- *Ter bespreking: Ingrep N5 - Pleinrestaurant: Wenst de BBC een advies/opmerking over de vraag of het nieuwe concept gaat werken in de praktijk en zo ja welk?*
- *Ter bespreking: Ingrep N8 - Publieksentree: Wenst de BBC een advies/opmerking over een toilet voor de scanpoortjes?*

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

- *Ter bespreking: wenst de BBC nog aanvullende opmerkingen of adviezen?*

Ten aanzien van gebouwdeel H:

- Ingrep H3 – Grote commissiezaal: Advies om bij de uitwerking van de grote commissiezaal te onderzoeken of de inrichting van de zaal omgedraaid kan worden, zodat de commissieleden niet met hun rug naar de Statenpassage zitten maar daar juist op uitkijken.
- Ingrep H4 – Statenlokaal: De BBC benadrukt nogmaals haar wens om later, bij de inrichting van de Statenpassage, ook rustige zitplekjes te creëren voor informeel overleg met externen.
- Ingrep H6 – Entrees vanuit N: Advies om te onderzoeken of het kleine kamertje bij de doorgang tussen gebouw H en gebouw J op de eerste verdieping weg te halen, zodat daar meer ruimte ontstaat bij de trap.
- *Ter bespreking: Ingrep H6 – Entrees vanuit N: Wenst de BBC een advies/opmerking over de ambtenaren van de ministeries en zo ja welk?*
- *Ter bespreking: wenst de BBC nog aanvullende opmerkingen of adviezen?*

Ten aanzien van gebouwdeel J:

- Ingrep J5 - Overzicht ontmoetingsplekken, pantry's en koffiepunten, repropunten, toiletten: Advies om bij de uitwerking van het ontwerp te onderzoeken of de trapaansluiting tussen gebouw H en J op de eerste verdieping verbeterd kan worden.
- *Ter bespreking: Ingrep J5 - Overzicht ontmoetingsplekken, pantry's en koffiepunten, repropunten, toiletten: wenst de BBC een advies/opmerking over geluidsoverlast rondom de Handelingenkamer toe te voegen en zo ja, welk?*
- *Ter bespreking: wenst de BBC nog aanvullende opmerkingen of adviezen?*

Ten aanzien van gebouwdeel C:

- Geen aanvullende opmerkingen of adviezen.
- *Ter bespreking: wenst de BBC nog aanvullende opmerkingen of adviezen?*

Ten aanzien van gebouwdeel K:

- Ingrep K4 – Dakverdieping: Advies om bij de verdere uitwerking van het ontwerp voor verdieping 4 (nogmaals) de alternatieven te onderzoeken voor de hoge ramen, met het oog op het daglicht en uitzicht.

Ten aanzien van gebouwdeel A:

- Ingrep A2 – Route publieksentree Oude Zaal: Advies om in de uitwerking van de Schepelhal goed rekening te houden met het voorkomen van geluidsoverlast voor de aangrenzende kantoren.
- *Ter bespreking: Ingrep A6 – Specifieke functies: Wenst de BBC een advies/opmerking over de fitnessruimte en zo ja welk?*
- *Ter bespreking: wenst de BBC nog aanvullende opmerkingen of adviezen?*

Ten aanzien van gebouwdeel B:

- Geen aanvullende opmerkingen of adviezen.
- *Ter bespreking: wenst de BBC nog aanvullende opmerkingen of adviezen?*

Tot slot

De BBC heeft in dit advies een aantal vraagstukken rondom het functionele Voorlopig Ontwerp buiten beschouwing gelaten. Deze komen namelijk op een later moment nog terug. Het gaat om de volgende punten:

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

- Het kunnen al dan niet kunnen openen van ramen. Hierover wordt nog een afweging gemaakt door de ontwerpers als onderdeel van het ventilatie-ontwerp.
- Capaciteit en inrichting van het sanitair. Hierover volgt een aparte notitie.
- Binnenplaatsen. Er volgt een apart Voorlopig Ontwerp voor de buitenruimte voor het hele Binnenhof-complex, waarvan ook de binnenplaatsen van de Tweede Kamer (zoals de *Cour* van gebouw J) onderdeel van uitmaken.
- De materiaalkeuze. Dit komt terug in het Definitief ontwerp.

3. Formulering te nemen besluit *(indien van toepassing)*

4. Status besluit ³

Vertrouwelijk.

- A. openbaar actief (actie Stafdienst Communicatie)
- B. openbaar passief (publicatie op besluitenlijst met evt. link naar achterliggend stuk)
- C. vertrouwelijk (in ieder geval besluiten m.b.t. personen en besluiten m.b.t. veiligheid)

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Intern gebruik

AGENDA

Voortouwcommissie: Bouwbegeleidingscommissie
Activiteit: Vergadering
Datum: Dinsdag 26 mei 2020
Tijd: 16.30-18.30 uur
Openbaar/besloten: Besloten; digitaal.

Voor vragen over Pexip, neem contact op
met 10.2.e Wob 10.2.e Wob of
10.2.e Wob 10.2.e Wob

ALGEMEEN

- 1. Opening en mededelingen**
 - Welkom Marieke de Vries, Harry van der Molen en Tom van den Nieuwenhuijzen;
 - Afscheid Isabelle Diks en Erik Ronnes.
- 2. Conceptverslag BBC-vergadering van 10 maart 2020 (zie bijlage)**
Voorstel: Verslag vaststellen.
- 3. Conceptverslag BBC-vergadering van 14 januari 2020 (zie bijlage)**
Voorstel: Verslag vaststellen.
 - Dit verslag wordt u nogmaals voorgelegd i.v.m. opkomst bij de laatste vergadering.
- 4. Terugkoppeling Presidium**

RENOVATIE

- 5. Planning beoordeling functioneel Voorlopig Ontwerp (VO)**
Voorstel: Ter bespreking.
 - I.v.m. de uitbraak van het coronavirus is de oorspronkelijke planning om als BBC het functioneel deel van het VO ("wat je kan zien") in april te beoordelen helaas niet gehaald. De BBC wordt gevraagd om het functioneel VO te beoordelen in de eerste helft van juni. Hiervoor worden twee lange fysieke vergaderingen gepland;
 - Na het zomerreces zal het technische deel van het VO ("wat je niet ziet maar wel merkt", zoals het binnenklimaat) gereed zijn voor beoordeling door de BBC.
- 6. Advies opstellen aan het Presidium over het onderzoek naar de werkomgeving van de Tweede Kamer na de renovatie (Werkplekonderzoek) (zie bijlage)**
Voorstel: Ter advisering.
 - Bijgaand memo van het Programmabureau bevat de belangrijkste conclusies, aanbevelingen en vervolgstappen van het Werkplekonderzoek, dat in de periode september 2019-februari 2020 is gehouden onder alle medewerkers van de Kamer. De BBC heeft dit document op 10 maart 2020 voor het eerst besproken;
 - In de **nieuwe oplegger** bij dit memo staan de voorstellen van het Programmabureau voor aanvullingen/bijstellingen op het [functioneel Programma van Eisen](#) (PvE); de BBC wordt gevraagd over deze 8 punten te adviseren.

7. Programma van Eisen (PvE) Beveiliging

Voorstel: Ter informatie.

- De belangrijkste aspecten van het geactualiseerde PvE Beveiliging worden mondeling toegelicht. De BBC kan hiervan kennisnemen.

8. Stand van zaken van het ontwerp voor gebouwdeel N

Voorstel: Ter bespreking.

- Pi de Bruijn geeft een toelichting op de stand van zaken van het ontwerp voor de Nieuwbouw. De BBC kan input en indrukken inbrengen, maar hoeft op dit moment nog geen formeel advies uit te brengen (zie agendapunt 5).

TIJDELIJKE HUISVESTING

9. Communicatieaanpak *Op weg naar B67* (zie bijlage)

Voorstel: Ter informatie.

- Bijgaande notitie van het Programmabureau beschrijft de communicatieaanpak *Op weg naar B67*. Deze aanpak is ontwikkeld om alle communicatie aangaande de (voorbereidingen van de) verhuizing naar de tijdelijke huisvesting herkenbaar te maken en goed voorbereid op weg te gaan naar B67. De BBC kan hiervan kennisnemen.

OVERIG

10. Rondvraag en sluiting

OVERZICHT VAN BIJLAGEN (VOOR INTERN GEBRUIK)

- Conceptverslag van de BBC-vergadering van 10 maart 2020 (agendapunt 2);
- Conceptverslag van de BBC-vergadering van 14 januari 2020 (agendapunt 3);
- Memo incl. oplegger van het Programmabureau over de uitkomsten van het Werkplekonderzoek (agendapunt 6);
- Communicatieaanpak *Op weg naar B67* (agendapunt 9).

Griffier: 10.2.e Wob

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Conceptverslag van de vergadering van de Bouwbegeleidingscommissie op 10 maart 2020

Griffie commissies Bestuur en Onderwijs
Bouwbegeleidingscommissie
10.2.e Wob

Aanwezige leden: mevrouw Tellegen (commissievoorzitter, VVD), de heer Ronnes (CDA), de heer Dronkers (namens de OR), de heer Roza (namens het fractiepersoneel), mevrouw Tielens-Tripels en mevrouw Nollen (namens het ambtelijk personeel)

*Aanwezige adviseurs: mevrouw Roos (Griffier), de heer Van Rhijn (directeur huisvesting en financiën van de Tweede Kamer), de heer De Bruijn (integraal adviseur), **10.2.e Wob** (projectleider renovatie van de Tweede Kamer), de heer Unger (programmadirecteur renovatie van het RVB) en de **10.2.e Wob** (architect van het RVB)*

*Griffier: mevrouw **10.2.e Wob**
Adjunct-griffier: mevrouw **10.2.e Wob***

Afwezig met bericht van verhindering: de heer Kops (PVV), de heer De Groot (D66), mevrouw Diks (GL), mevrouw Kuiken (PvdA), de heer Öztürk (DENK), mevrouw De Vries (namens het fractiepersoneel). Afwezig zonder bericht van verhindering: mevrouw Beckerman (SP).

ALGEMEEN

1. Opening en mededelingen

De commissievoorzitter opent de vergadering en heet iedereen welkom.

Er zijn weinig BBC-leden aanwezig, onder andere vanwege andere afspraken. De commissievoorzitter geeft aan dat ook de ontwikkelingen rondom het coronavirus mogelijk van invloed gaan zijn op de aanwezigheid van leden en adviseurs.

2. Conceptverslag BBC-vergadering van 14 januari 2020

De programmadiirecteur renovatie van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) merkt naar aanleiding van het verslag op dat het RVB en de Tweede Kamer doorgaan met het openbaar maken van vastgestelde ontwerpdocumenten. Het RVB zal, conform de afspraak 'openbaar tenzij', binnenkort weer nieuwe stukken online plaatsen. Het verslag wordt op dit punt verduidelijkt.

Een BBC-lid vraagt voorts naar de gebruikersbijeenkomsten die in februari hebben plaatsgevonden. Dit zijn de informele gesprekken tussen de architect, BBC-leden en de gebruikers per gebouwdeel met als doel dat gebruikers al tijdens het ontwerpproces input en ervaringen aan de architect konden meegeven, en dat BBC-leden vast konden kennismaken met het ontwerp in wording van het gebouw waarin zij nu werken (ter voorbereiding op de beoordeling van het volledige Voorlopig Ontwerp). De projectleider

renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat deze gesprekken goed zijn verlopen en waardevolle input voor de architecten hebben opgeleverd. In totaal zijn er 236 opmerkingen genoteerd, die bij de uitwerking van het Voorlopig Ontwerp (VO) of Definitief Ontwerp (DO) worden betrokken.

3. Terugkoppeling Presidium

De commissievoorzitter koppelt terug dat het Presidium heeft ingestemd met de governance-structuur en het bijbehorende organogram van de tijdelijke huisvesting en renovatie Tweede Kamer (zie agendapunt 4). De Voorzitter gaf daarbij aan tevreden te zijn over de huidige manier van werken met het nieuwe architectenteam.

4. Governance

De BBC bespreekt de definitieve governance-structuur van de tijdelijke huisvesting en renovatie van de Tweede Kamer.

De BBC is er voorstander van om de governance-structuur openbaar te maken. De leden vinden de suggestie die wordt gedaan om een publieksvriendelijke versie te maken een goed idee, aangezien de notitie erg 'taai' is. De commissievoorzitter brengt in dat het RVB betrokken dient te worden bij het omvormen van de notitie tot een publieksvriendelijke versie.

Ten aanzien van de inhoud van de notitie vraagt een BBC-lid waarom de Ondernemingsraad (OR) niet expliciet in de notitie vermeld staat. De directeur huisvesting legt uit dat de OR er niet instaat, omdat ook het Managementteam (MT) er niet instaat (de OR adviseert het MT). Het overleg tussen het MT en de OR dient namelijk al plaats te vinden vóórdat documenten in de in de notitie beschreven governance-structuur terechtkomen. Afgesproken wordt dat dit duidelijk in dit verslag wordt opgenomen. Het BBC-lid dat als vertegenwoordiger van de OR in de BBC zit merkt op dat deze manier van werken op dit moment goed gaat.

Een BBC-lid vraagt hoe de besluitvorming over de inrichting van de plenaire zaal en de commissiezalen in de governance-structuur wordt ingepast. Het is handig om daar duidelijkheid over te hebben voordat het aan bod komt. De commissievoorzitter geeft aan dat dit nog bepaald en nader uitgewerkt moet worden. Een BBC-lid benadrukt dat ook de ambtenaren betrokken dienen te worden; daarover is iedereen het eens.

Tot slot vraagt een BBC-lid wat de adviesrol voor de BBC is tijdens de verhuizing. De commissievoorzitter geeft aan dat er geen rol is waar het logistieke en operationele zaken betreft (dat ligt bij de ambtelijk secretarissen), maar wel als er bijvoorbeeld wijzigingen in het ontwerp aangebracht moeten worden.

5. Openbaarmaking

Op 31 januari 2020 heeft het RVB een tweede serie documenten over de renovatie van het Binnenhof openbaar gemaakt (zie agendapunten 2 en 4).

Naar aanleiding van de discussie over de governance-notitie (agendapunt 4) vraagt de commissievoorzitter hoe eigenlijk bepaald wordt welke documenten van de Tweede Kamer precies openbaar gemaakt worden. De directeur huisvesting geeft aan dat de afspraken over transparantie in principe alleen betrekking hebben op ontwerp gerelateerde documenten. Bij overige documenten (zoals de governance-notitie) zou er per geval een afweging gemaakt moeten worden. De BBC zou daarover het Presidium kunnen adviseren.

De commissievoorzitter concludeert dat de BBC voorstander is van zo veel mogelijk transparantie en dus het Presidium zal adviseren op korte termijn een publieksversie van de governance-notitie openbaar te maken.

RENOVATIE

6. Advies opstellen over het onderzoek naar de werkomgeving van de Tweede Kamer na de renovatie (Werkplekonderzoek)

De projectleider renovatie van de Tweede Kamer presenteert de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek dat is uitgevoerd naar de wensen van Kamerbewoners ten aanzien van hun werkomgeving. De conclusies, aanbevelingen en vervolgstappen die voortkomen uit het onderzoek zijn richtinggevend voor de ontwerpers bij de uitwerking van het Definitief Ontwerp voor de renovatie. Waar mogelijk zijn/worden ze al meegenomen in het VO. De richting dient te worden bekrachtigd in het Presidium, na advies van de BBC.

De BBC-leden herkennen zich in de conclusies van het werkplekonderzoek. Er worden een aantal vragen gesteld/opmerkingen gemaakt:

- De commissievoorzitter benadrukt dat 'flexibel gebruik' niet verward dient te worden met 'flexwerken'. Flexibel gebruik houdt in dat ruimtes adaptief gebruikt kunnen worden, bijvoorbeeld doordat werkkamers ook ingericht kunnen worden als vergaderruimte. Meerdere leden spreken uit dat adaptiviteit van belang is vanwege de veranderingen in de ruimteverdeling na de verkiezingen. De BBC spreekt zich (nogmaals) stevig uit tegen flexwerken;
- Een BBC-lid vraagt hoe er rekening wordt gehouden met de verhuisbewegingen na verkiezingen. Dat kan er immers toe leiden dat de wensen voor de indeling van ruimtes steeds veranderen. De integraal adviseur legt uit dat de mate van flexibel/adaptief gebruik vooral een installatietechnisch vraagstuk is. Installatietechnisch is het namelijk belangrijk om te weten hoeveel mensen er maximaal in een ruimte moeten kunnen werken en of deze ruimte geschikt moet zijn als vergaderruimte. Daarbij geldt dat hoe meer installaties nodig zijn, hoe meer kosten en hoe groter het ruimtebeslag;
- Een BBC-lid vraagt in hoeverre er rekening wordt gehouden met groei. De projectleider renovatie van de Tweede Kamer antwoordt dat er geen vierkante meters bijgebouwd kunnen worden in het Tweede Kamergebouw zelf. Er zal dus goed onderzocht moeten worden hoe er slimmer met ruimtes omgegaan kan worden;
- De commissievoorzitter vraagt hoe de input die tijdens de gebruikersbijeenkomsten per gebouw is opgehaald zich verhoudt tot het werkplekonderzoek (zie agendapunt 2). Ze benadrukt dat de gebouw-specifieke wensen ook heel belangrijk zijn; vanwege de grote verschillen tussen de gebouwen kan het namelijk heel goed zijn dat de wensen voor de Kamer *als geheel* op punten anders zijn dan de wensen voor een *specifiek gebouw*. De projectleider renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat de input van de gebruikersgroepen ook zeker wordt meegenomen.

Ter vergadering blijkt dat het niet voor alle BBC-leden duidelijk was dat de bespreking van vandaag al zou moeten leiden tot een conceptadvies. Bovendien zijn er veel leden afwezig. Afsproken wordt dat de leden worden geïnformeerd over het vervolg.

7. Planning functioneel Voorlopig Ontwerp (VO)

Het Ontwerpatelier licht toe dat het concept-functioneel VO momenteel wordt getoetst en dat er in maart een go/no go-moment is gepland. Na de 'go' kan de BBC aan de slag met het beoordelen van het VO. Dat is naar verwachting in de maand april, waarbij het de bedoeling is dat het advies voor het meireces klaar is. Het voorstel is om drie vergaderdata in te plannen: 7 april, 14 april en 21 april. De BBC-leden kunnen zich vinden in deze planning. Een van de BBC-leden merkt op dat de opkomst tijdens de BBC-vergaderingen een punt van zorg is. Die zorg wordt breed gedeeld.

Een ander BBC-lid vraagt wanneer de Kamerbewoners over het VO geïnformeerd kunnen worden. Er wordt geopperd daarvoor een lunchbijeenkomst te organiseren. Dat kan zodra het functioneel VO is vastgesteld.

8. Notitie van het RVB over de huisvestingsbehoefte van de gebruikers

De programmadirecteur renovatie van het RVB legt uit dat er met de renovatie een 'schuif' plaatsvindt in de indeling van het Binnenhof tussen de vier gebruikers (Tweede Kamer, Eerste Kamer, Raad van State en Algemene Zaken). Dat wil zeggen dat er vierkante meters tussen de vier gebruikers uitgewisseld kunnen worden. De beoogde schuif wordt op onderdelen herzien tot een schuif 2.0. Voor de Tweede Kamer betekent deze schuif dat er per saldo iets aan m2 bijkomt ten opzichte van de huidige situatie, maar aanzienlijk minder dan ten opzichte van het oorspronkelijke Voorlopig Ontwerp. Het is niet toereikend om de extra huisvestingsbehoefte op te lossen. Het RVB werkt daarom ook aan een huisvestingsplan voor de Kamer.¹ De directeur vraagt de BBC advies uit te brengen aan het Presidium.

De commissievoorzitter merkt op dat vooraf niet duidelijk was dat de BBC hierover geacht werd een advies uit te brengen. De BBC-leden stellen daarom alleen een aantal vragen over wat de schuif betekent. De BBC brengt geen advies uit.

De commissievoorzitter vraagt of alle ruimterelateerde vraagstukken meegenomen worden in het huisvestingsplan. Het plan zou integraal alle aspecten van ruimtebehoefte moeten meenemen, dus niet alleen de schuif, maar ook de gevolgen de motie Jetten over de ondersteuning van parlementariërs en ook de andere gebouwen van de Tweede Kamer. De integraal adviseur legt uit dat het project Renovatie Binnenhof alleen over de gebouwen aan het Binnenhof gaat, en dus bijvoorbeeld niet over het Logement of het integrale huisvestingsplan. Het is wel mogelijk om aanpalende projecten, zoals het renoveren van het Logement, gelijktijdig uit te voeren. Ook de programmadirecteur renovatie van het RVB geeft aan graag te willen afspreken dat dit gelijktijdig aangepakt wordt.

9. Ontwerp voor gebouwdeel N

Na afloop van de vergadering krijgt de BBC in het Ontwerpatelier een presentatie over de beoogde ingrepen in gebouwdeel N, waarbij aandacht wordt besteed aan de publieksentree, de plek van het Statenlokaal, Nieuwspoort, de Schepelhal, de logistiek en restaurants. Een van de BBC-leden vraagt of de beoogde capaciteit voor de restaurants voldoende zal zijn. Het Ontwerpatelier antwoordt bevestigend, aangezien het Pleinrestaurant op verdieping 1 momenteel ook niet altijd vol zit. Het Ontwerpatelier meldt eveneens dat het voorstel voor het restaurant uitgebreid met het Restaurantbedrijf is besproken. Bij de bespreking van de publieksentree brengt de commissievoorzitter in dat er gekozen moet worden voor een sober en doelmatig ontwerp.

TIJDELIJKE HUISVESTING

10. Communicatieaanpak *Op weg naar B67*

De bespreking van dit agendapunt wordt doorgeschoven naar een volgende vergadering.

OVERIG

11. Rondvraag en sluiting

De commissievoorzitter sluit de vergadering en bedankt iedereen voor zijn aanwezigheid.

¹ In verband met marktgevoelige informatie is het verslag op dit punt beknopt.

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Conceptverslag van de vergadering van de Bouwbegeleidingscommissie op 14 januari 2020

Griffie commissies Bestuur en Onderwijs
Bouwbegeleidingscommissie
10.2.e Wob

Aanwezige leden: mevrouw Tellegen (commissievoorzitter, VVD), de heer Ronnes (CDA), de heer De Groot (D66), mevrouw Diks (GL), de heer Roza (namens het fractiepersoneel), mevrouw Tielens-Tripels en mevrouw Nollen (namens het ambtelijk personeel)

Aanwezige adviseurs: de heer Van Rhijn (directeur huisvesting en financiën van de Tweede Kamer), de heer De Bruijn (integraal adviseur), 10.2.e Wob (projectleider renovatie van de Tweede Kamer), de heer Van Noord (architect), de heer Unger (programmadirecteur renovatie van het RVB) en de 10.2.e Wob (architect van het RVB)

*Griffier: mevrouw 10.2.e Wob
Adjunct-griffier: mevrouw 10.2.e Wob*

Afwezig met bericht van verhindering: de heer Kops (PVV), mevrouw Kuiken (PvdA), mevrouw Beckerman (SP), de heer Dronkers (namens de OR) en mevrouw Roos (Griffier). Afwezig zonder bericht van verhindering: de heer Öztürk (DENK)

ALGEMEEN

1. Opening en mededelingen

De commissievoorzitter heet iedereen van harte welkom bij de eerste BBC-vergadering van het nieuwe jaar.

Isabelle Broeders is vanwege een nieuwe baan geen lid meer van de BBC. Zij wordt bedankt voor haar inzet de afgelopen jaren. Dhr. Roza geeft aan dat haar opvolging op de agenda staat van het eerstvolgende reguliere overleg van de ambtelijk secretarissen. De commissievoorzitter stelt voor om de ambtelijke secretarissen te vragen te kiezen voor iemand die al wat langer in de Kamer werkt, en om te waarborgen dat er (net als nu) zowel een grote als kleine fractie in de BBC plaatsneemt. Dhr. Roza is het daarmee eens.

De commissievoorzitter licht toe dat de vergadering uit twee delen bestaat. De reguliere vergadering duurt tot 17.00 uur. Daarna is er in de Handelingenkamer gelegenheid om informeel kennis te maken met de deelprojectarchitecten.

2. Conceptverslag BBC-vergadering van 12 november 2019

Het verslag wordt zonder wijzigingen vastgesteld.

De commissievoorzitter brengt in herinnering dat het Presidium het advies van de BBC over de review van het oude Voorlopig Ontwerp (VO) heeft besproken en zonder wijzigingen heeft overgenomen.

3. Openbaarmaking

De directeur huisvesting en financiën van de Kamer geeft een toelichting op de openbaarmaking van de vastgestelde stukken over de renovatie. Vlak voor het Kerstreces is het Herzien Programma van Eisen (februari 2019) openbaar gemaakt via de website van de Tweede Kamer. Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) heeft eveneens een aantal rapporten openbaar gemaakt via hun website. Binnenkort worden ook ontwerpdocumenten gepubliceerd. Het openbaar maken van stukken gebeurt zeer zorgvuldig en in goed overleg tussen de Tweede Kamer en het Rijksvastgoedbedrijf. Voorkomen dient te worden dat zaken die de veiligheid in gevaar brengen (bijvoorbeeld bepaalde plattegronden), openbaar worden. De programmadirecteur renovatie van het RVB vult aan dat ernaar wordt gestreefd eind januari alle vastgestelde documenten openbaar te maken voor zover dat kan.

In dit kader vraagt de commissievoorzitter of er bij de BBC-leden nog vragen leven over de afspraken die zijn gemaakt om de interne BBC-agendastukken makkelijker met collega's te kunnen bespreken. Dat is niet geval.

RENOVATIE

4. Stand van zaken Voorlopig Ontwerp

Het Ontwerpatelier geeft de BBC een update over het herziene VO in wording met de nadruk op de voortgang op de drie belangrijkste ontwerpvragestukken: de locatie van Nieuwspoort, de locatie van de bezoekersentree en de logistiek.

Bezoekersentree. Het Ontwerpatelier laat door middel van een presentatie zien welke opties voor de locatie van de bezoekersentree in kaart zijn gebracht en beoordeeld. Er is in deze fase van beoordelen met name gekeken naar veiligheid, omdat dat de belangrijkste reden is voor de verbetering van de publieksentree. Het Ontwerpatelier laat de BBC tevens een aantal voorbeelden zien van bezoekersentrees van buitenlandse parlementen die recentelijk zijn/worden gerenoveerd of verbouwd (Wenen, Berlijn, Budapest en Ottawa). De integraal adviseur legt uit hoe daar rekening is gehouden met de nieuwe dreigingen.¹ De BBC-leden kunnen de volledige studie desgewenst inzien. De leden van de BBC stellen vragen over het kostenplaatje en het aantal scanstraten en zijn benieuwd of de nieuwe bezoekersentree ook apart afsluitbaar zal worden. Het Ontwerpatelier geeft aan dat het de bedoeling is het aantal scanstraten uit te breiden en dat bovendien wordt onderzocht of er nieuwe, moderne scanmethoden toegepast kunnen worden. Een afsluitbare entree is eveneens wenselijk. Het ontwerpen van een goede bezoekersentree vergt nog veel nader onderzoek.

Nieuwspoort. Het Ontwerpatelier laat zien welke locaties er voor Nieuwspoort zijn verkend en wat momenteel de beoogde locatie is. Hierover wordt intensief met Nieuwspoort overlegd. De integraal adviseur heeft Nieuwspoort gevraagd na te denken over de vraag waar zij over tien jaar willen staan. Dit heeft een nuttig document opgeleverd. Een BBC-lid vraagt naar de veiligheidsaspecten. Het Ontwerpatelier geeft aan dat de veiligheidseisen voor Nieuwspoort inderdaad moeten voldoen aan de eisen van de Tweede Kamer en dat Nieuwspoort hier ook van op de hoogte is.

Logistiek/expeditie. Het Ontwerpteam laat zien wat momenteel de beoogde oplossing is voor de logistiek. Dit is niet zozeer een ruimtelijk vraagstuk aangezien dit onderdeel zich buiten het gebouw bevindt. Het is met name een technisch en financieel vraagstuk.

¹ In verband met veiligheidsoverwegingen worden niet alle details t.a.v. de beveiliging in het verslag opgenomen.

Voorts meldt het Ontwerpatelier dat inmiddels het volledige architectenteam is gecontracteerd en voortvarend aan de slag is gegaan. Voorts is er voor het Kerstreces een groot werkplekonderzoek afgenomen onder alle medewerkers van de Kamer, met goede respons (ongeveer veertig procent). Deze gegevens worden momenteel gevalideerd.

De commissievoorzitter vraagt wanneer de drie grote ontwerp vragen naar verwachting opgelost zullen zijn. De integraal adviseur legt uit dat het per vraagstuk zal verschillen wat het tempo is. De BBC zal op de hoogte worden gehouden.

5. Technisch Ontwerp, uitgangspunten comfort/binnenklimaat

De directeur huisvesting en financiën geeft een toelichting op het memo dat de BBC heeft ontvangen over het Technisch Ontwerp voor de renovatie. De BBC wordt gevraagd kennis te nemen van de notitie; het komt op een later moment weer terug in de BBC.

Naast het VO voor de renovatie is er ook een Technisch Ontwerp (TO) voor specifiek alle techniek en installaties. Het memo gaat alleen over het onderdeel comfort/binnenklimaat. De Tweede Kamer heeft op dit onderdeel van het TO een second opinion laten uitvoeren door een externe partij, waarbij is nagegaan of de uitgangspunten van het Functioneel Programma van Eisen Tweede Kamer in overeenstemming zijn met huidige TO. Daarnaast is gekeken naar de toekomstbestendigheid van het ontwerp en wat klimaatverandering voor invloed kan hebben op het binnenklimaat. De directeur licht toe wat de uitkomsten van deze beoordeling en de daaraan verbonden conclusies zijn.

Een BBC-lid vraagt op welke punten het TO waarschijnlijk gewijzigd moet worden en of dat in de begroting past. De directeur en de projectleider renovatie van de Tweede Kamer antwoorden dat dit onderdeel is van een nadere analyse die nu wordt uitgevoerd, waarbij de impact van de second opinion (incl. budgettaire consequenties) integraal wordt onderzocht.

6. Aanpak en planning BBC t/m voorjaarsreces

De BBC ontvangt naar verwachting in april 2020 het Herziene Functioneel VO voor de renovatie. Het Ontwerpteam stelt voor dat de BBC in de eerste helft van februari uit elkaar gaat, zodat elk BBC-lid in gesprek kan gaan met de architect voor zijn/haar gebouw. Het voorstel is om hiervoor divers samengestelde gebruikersgroepen in te richten, waarin naast de leden van de BBC van het betreffende gebouwdeel ook andere gebruikers worden uitgenodigd.

De BBC-leden kunnen de uitkomsten van de besprekingen tussen de architecten en gebruikersgroepen (per gebouwdeel) betrekken bij hun beoordeling van het volledige VO. Het volledige rapport over het werkplekonderzoek komt, zodra het af is, ook apart in de BBC.

De commissievoorzitter vindt het een goed idee om op deze manier als BBC eenmalig 'uit elkaar te gaan'. Zij vraagt naar het precieze doel van de gesprekken. Het doel is om input te geven aan de architecten en om de (eerste) ideeën van de architecten te toetsen. Het is voor de architecten belangrijk goed en zo snel mogelijk contact te hebben met de gebruikers.

De commissievoorzitter benadrukt dat per gebouwdeel elke dienst/fractie betrokken dient te worden. Daar is iedereen het mee eens.

Een BBC-lid vraagt of het gebouwdeel Logement ook bij de renovatie wordt betrokken. De directeur huisvesting en financiën informeert haar dat het Logement meegenomen moet worden met de renovatie, maar het een separaat project is. Tot slot meldt de programmadirecteur renovatie van het RVB dat er ook wordt gewerkt aan een VO voor de buitenruimte van de Tweede Kamer. Dit project staat nu even stil in verband met het ontwerp vraagstuk bezoekersentree.

7. Informele kennismaking met de architecten

Na afloop van de vergadering hebben de BBC-leden de gelegenheid de architecten van de verschillende gebouwen te ontmoeten. De BBC maakt kennis met:

Gebouw N: Pi de Bruijn (De Architecten Cie.);
Gebouw H: Eric van Noord (De Architecten Cie.) en Camiel Berns (Berns Architectuur);
Gebouw A en B: 10.2.e Wob (t.v.v. Janneke Bierman) (Bierman Henket Architecten);
Gebouw C en K: Sander Nelissen en Wessel de Jonge (WDJ Architecten);
Gebouw J: Gijsbert van Hoogevest (Van Hoogevest Architecten);
Parkeergarage: Ramon Rugl (Arcadis);
Coördinerend Technisch Adviseur: 10.2.e Wob (Arcadis).

TIJDELIJKE HUISVESTING

8. Werkbezoek aan B67

De commissievoorzitter stelt voor binnenkort een werkbezoek aan B67 te plannen; indien agenda-technisch mogelijk samen met de leden van het Presidium. De BBC-leden vinden dit een goed idee.

OVERIG

9. Rondvraag en sluiting

De commissievoorzitter sluit de vergadering.

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Oplegnotitie Uitkomsten werkplekonderzoek

aan BBC
van Programmabureau Tijdelijke Huisvesting en Renovatie
datum 22 mei 2020

2513 AA Den Haag

Geachte leden van de Bouwbegeleidingscommissie,

Van september 2019 tot en met februari 2020 heeft Brink Management/Advies in opdracht van en in samenwerking met het Programmabureau Tijdelijke Huisvesting en Renovatie, een werkplekonderzoek uitgevoerd om te komen tot aanbevelingen voor de werkomgeving van de Tweede Kamer na de renovatie.

Er is gedurende het werkplekonderzoek veel waardevolle informatie opgehaald bij zowel de fracties als de diensten, door middel van:

- a) een digitale enquête onder alle medewerkers van zowel fracties als diensten voor het kerstreces (+/- 40% respons);
- b) het analyseren van de indeling van de werkvelden;
- c) rondleidingen bij fracties en diensten;
- d) een ruimtegebruikmeting en validatie-interviews bij alle diensten
- e) een validatiesessie met alle ambtelijk secretarissen
- f) een visiesessie met het MT, vertegenwoordigers van de OR, het ASMT en het kernteam werkplekonderzoek (FD, HR, DA en Communicatie)

Daarnaast zijn de uitkomsten van de enquête per gebouwdeel gepresenteerd tijdens de gebruikersgroepen met de architecten. De gebruikersgroepen vonden plaats in februari dit jaar in aanwezigheid van vertegenwoordigers van de diensten, fracties en BBC leden die in het betreffende gebouwdeel werkzaam zijn. De inbreng vanuit de gebruikersgroepen is meegenomen in de uitwerking van de algemene aanbevelingen of worden direct meegenomen door de architecten in de uitwerking van het ontwerp voor de betreffende gebouwdelen.

Met de uitvoering van het werkplekonderzoek is een belangrijke stap gezet om te voldoen aan drie proceseisen aangaande de kantoorvelden in het Functioneel Programma van Eisen, zoals vastgesteld in februari 2019:

1. Verkenning indeling kantoorveld fracties (blz. 51, paragraaf 9.2.4)
2. Verdieping huisvestingsconcept ambtenaren (blz. 53, paragraaf 9.3.3)
3. Verdeling werkplekken hoofdcomplex – dependances (blz 55, paragraaf 9.3.3)

Deze onderdelen zullen op basis van de uitkomsten van het werkplekonderzoek nog nader in detail worden uitgewerkt tijdens de Definitief Ontwerp (DO) fase.

Het Functioneel Programma van eisen en wensen Tweede Kamer is openbaar en te vinden op de volgende locatie:

https://www.tweedekamer.nl/sites/default/files/atoms/files/pve_en_wensen_renovatie_binnenhof.pdf

Aanvullingen/bijstellingen Functioneel Programma van Eisen en algemeen

Het werkplekonderzoek heeft concreet geleid tot de volgende bijstellingen of nadere specificaties van het Functioneel Programma van Eisen Tweede Kamer (hoofdstuk 9, kantoorvelden) en enkele algemene/extra aanbevelingen:

1. Een deel van de ruimtes per vloer moet gebruikt kunnen worden voor zowel werken als vergaderen, zoals dat nu ook het geval is, alleen dan met mechanische binnenklimaat voorzieningen. Hier moet vooraf goed over worden nagedacht, omdat vergaderruimtes extra klimaatvoorzieningen vergen (meer mensen tegelijkertijd in één ruimte). Dit is al onderdeel van zowel het Functioneel PvE van de Kamer en het Technisch PvE Binnenhof van het RVB. Voorstel vanuit de resultaten van het onderzoek is om deze ruimtes te positioneren op plekken waar nu vaak de kamers gesitueerd zijn van fractievoorzitters (hoekkamers), omdat daar vaak ook met grotere groepen vergaderd wordt. Daarnaast op logische plekken op de vloer nabij de drukkere verkeerspunten, zoals bij liften en trappen. Uitgangspunt is één adaptieve vergaderruimte (zowel geschikt voor vergaderen als werken) per 8 werkplekken. – **Dit is een nadere specificatie van het FPvE (par. 9.3.3);**
2. In het Functioneel Programma van Eisen staat de wens om meer ambtenaren in het hoofdcomplex te kunnen huisvesten en bij voorkeur ook centraal. Uit het werkplekonderzoek is gebleken dat mede gegeven de druk op het aantal vierkante meters we dat niet kunnen realiseren. Wel is gespecificeerd welke ambtelijke diensten essentieel zijn voor het vergaderproces en ook de onderlinge samenwerkingsrelaties. Deze diensten moeten minimaal in het hoofdcomplex gehuisvest blijven: staf Voorzitter, staf Griffier, staf HRF, DVR, Griffie commissies, Griffie Plenair, Restaurantbedrijf, Facilitaire dienst, Communicatie. De Griffie commissie worden bij voorkeur wel centraal gehuisvest ten behoeve van betere samenwerking en benaderbaarheid, in combinatie met werkplekken voor Dienst Analyse en Onderzoek (DAO). – **Dit betreft een opvolging van een proceseis in het FPvE en een nadere specificatie (par. 9.1);**
3. Richt de centrale pantry's op de vloer zo in dat de behoefte om eigen apparatuur voor het zetten van thee en koffie op eigen kamers voorkomen kan worden. Dit verlaagt het risico op brand door niet gecertificeerde apparatuur – **Dit betreft een nadere specificatie van een bestaande eis in het FPvE, mede in relatie tot brandveiligheid (par. 9.6.2);**
4. Behoud zoveel mogelijk (aaneengesloten) werkruimtes op de werkvloeren – **aanvulling FPvE, mede voortgekomen uit de gebruikersgroepen;**
5. Uit het onderzoek is gebleken dat er weinig mogelijkheden zijn en draagvlak is voor het toepassen van een flexfactor (minder bureaus dan medewerkers) bij de ambtelijke diensten in het hoofdcomplex, mede gezien de verkamerde structuur van het hoofdcomplex, de hoge mate van vertrouwelijkheid en vaak hoge werkdruk. Wel

is het gewenst om het 'flexibel aanlanden' in het hoofdcomplex vanuit de dependances beter te faciliteren. In de DO fase zal per dienst bekeken worden hoe hier invulling aan gegeven kan worden en welke impact dit heeft op het aantal totaal benodigde werkplekken – **opvolging proceseis FPvE (par. 9.3.3);**

6. Op dit moment krijgen fracties met meer dan 16 zetels de vierkante meters voor hun grote fractiekamer bovenop de 52 vierkante meter per Kamerzetel norm. Fracties kleiner dan 16 zetels moeten de realisatie van een fractiekamer binnen de 52 vierkante meter oplossen, wat extra druk zet op de beschikbare werkruimte. Ook het gebruik van gedeelde voorzieningen door fracties in zowel het hoofdcomplex als dependances kan nader onderzocht worden (denk aan stilteruimtes, studiofaciliteiten en overleg/aanlandplekken). Dit leidt tot efficiënter en effectiever ruimtegebruik. – **nader onderzoek via werkgroep huisvesting om efficiënt en effectief invulling te geven aan motie Jetten (par. 9.2.4).**
7. Ontwikkel een dienstverleningsconcept rondom gezondheid, vitaliteit (waaronder het voorkomen van tocht en goede ventilatie) en passende mobiele ICT devices waarmee volwaardig naar behoefte op meerdere plekken gewerkt kan worden – **algemene aanbeveling passend bij de actualiteit;**
8. Maak de dependances een volwaardig onderdeel van het Tweede Kamer complex met gelijkwaardige voorzieningen (restaurant en ICT) – **op te nemen in FPvE dependances (apart project).**

Besluitvorming

De notitie met de uitkomsten van het onderzoek en de aanbevelingen is besproken in de BBC van 10 maart 2020. U wordt gevraagd kennis te nemen van de uitkomsten van het werkplekonderzoek en uw advies uit te brengen over de bijstellingen en nadere specificaties van de eisen uit het Functioneel Programma van Eisen.

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Notitie

Onderwerp	Resultaten werkplekonderzoek
Project	Renovatie Binnenhof
Plaats, datum	Den Haag, 5 maart 2020
Aan	BBC
Van	Programmabureau Tijdelijke Huisvesting en Renovatie

1.0 Inleiding en aanleiding

Van september 2019 tot en met februari 2020 heeft Brink Management/Advies (hierna: Brink) in opdracht van en in samenwerking met het Programmabureau Tijdelijke Huisvesting en Renovatie, een werkplekonderzoek uitgevoerd om te komen tot aanbevelingen voor de werkomgeving van de Tweede Kamer na renovatie. De aanbevelingen worden gebruikt om een werkomgeving te creëren, waarin de organisatie zo goed mogelijk wordt gefaciliteerd om haar taken uit te voeren, met draagvlak vanuit de gebruiker, realistisch én passend binnen de context van de bestaande (monumentale) gebouwen.

Het doel van deze notitie is het laten vaststellen van een aantal leidende principes die als basis dienen voor de nadere uitwerking van het ontwerp in de VO en DO fase en uiteindelijk het gebruik daarvan. De toekomstige werkomgeving zou blijvend moeten bijdragen aan de belangrijkste doelstelling van dit werkplekonderzoek: optimaal faciliteren van het primaire proces door meer werkplezier, betere samenwerking en een goede ondersteuning bij de uitoefening van de taken van zowel de fracties als de ambtelijke organisatie.

De kwaliteit van de werkomgeving staat echter onder druk door de toenemende ruimtevraag die tijdens het onderzoek naar voren is gekomen. Een deel van de aanbevelingen kunnen ondersteunen bij efficiënter en effectiever ruimtegebruik binnen de bestaande vierkante meters. Er is aanvullend onderzoek nodig om de reële ruimtebehoefte nader in kaart te brengen en ook waar dit gerealiseerd kan worden (zie 4.0 vervolg).

2.0 Aanpak werkplekonderzoek

In de aanpak is onderscheid gemaakt tussen de werkomgeving van de fracties en de werkomgeving voor de ambtelijke organisatie. Doordat de formatie en werkprocessen binnen de ambtelijke organisatie redelijk stabiel zijn, kunnen oplossingsrichtingen worden voorgesteld die voor langere tijd passend zijn. De formatie van de fracties wisselt bij de verkiezingen en de werkprocessen verschillen wezenlijk van die van de ambtelijke diensten. Daarbij bepalen fracties zelf binnen wet- en regelgeving hoe ze gebruik maken van de werkomgeving. De ambtelijke organisatie wordt centraal aangestuurd.

Voor het werkplekonderzoek zijn de volgende onderzoeksmethoden ingezet:

- Enquête naar de beleving en behoefte in de werkomgeving onder fracties en de ambtelijke organisatie¹.
- Gebouwanalyse; documentenstudie naar de structuur en indeling van de huidige werkkamers binnen het Tweede Kamer complex in combinatie met een inventarisatie van alle kamers in het 'vlekkenplan'.
- 'Quick scan' onderzoek ruimtegebruik: tellingen om het daadwerkelijk gebruik van werkplekken en overlegplekken binnen de werkvelden van de ambtelijke organisatie in kaart te brengen.
- Rondleidingen om een aanvullend inzicht te krijgen in het gebruik van de ruimten, mogelijke knelpunten en aspecten die behouden zouden moeten blijven in de werkomgeving van zowel de fracties als de ambtelijke organisatie.
- Validatiesessies om de uitkomsten van het onderzoek te toetsen en goed te kunnen interpreteren;
 - Individuele interviews per dienst voor de ambtelijke organisatie met diensthoofden en een vertegenwoordiging van de medewerkers
 - Gezamenlijke validatiesessie met het ASMT voor de fracties
- Visiesessie: de voorlopige resultaten zijn teruggekoppeld en getoetst in een visiesessie op 17 februari jongstleden. Hierbij waren een afvaardiging van het MT, het ASMT, de OR, HR, facilitaire dienst, communicatie en het ontwerpteam aanwezig

3.0 Conclusies

3.1 Conclusies algemeen

Een meerderheid van de kamerbewoners is tevreden tot zeer tevreden over het werken in het Tweede Kamercomplex als geheel. De tevredenheid van de fracties is met 72% wel hoger dan bij de diensten, waarbij 62% van de respondenten tevreden is. Met name de monumentale uitstraling van de gebouwen en de kamercultuur met gesloten werkkamers wordt gewaardeerd. Toch is er ruimte voor verbetering op veel deelaspecten:

- Een meerderheid van de kamerbewoners is erg ontevreden over het binnenklimaat (zomer, winter en instelbaarheid). Dit geldt voor alle gebouwdelen met kantoorvelden. De Doelenstraat dependance wordt op dit aspect het meest negatief beoordeeld (90% ontevreden).
- Modernisering van de werkomgeving en middelen is gewenst, passend bij de behoefte over 10 jaar, met specifieke aandacht voor:
 - Moderne faciliteiten en voorzieningen
 - 74% vindt kleinschalige ontmoetingsplekken belangrijk;
 - 76% vindt belplekken voor (vertrouwelijke) telefoongesprekken belangrijk;
 - 96% vindt een goede aanvullende koffie- en theevoorziening (zoals het Statenlokaal) in beveiligd niet-publiek gebied belangrijk;
 - 56% vindt aanland(werk)plekken voor bezoek belangrijk;
 - 53% van de respondenten heeft 'een werkomgeving die een gezonde levensstijl faciliteert' geselecteerd in de top 5 van meest belangrijk. Een meerderheid daarvan (61%) is daar (zeer) ontevreden over in de huidige werkomgeving.
 - Passende ICT-middelen
 - 91% vindt het belangrijk om altijd en overal direct toegang tot digitale bestanden via mobiele middelen te hebben;

¹ Respondenten fracties: 212 personen , respondenten ambtelijk: 294 personen

- 66% vindt het belangrijk om snel iets digitaal te kunnen presenteren in een klein overleg;
 - 64% vindt het belangrijk om het gebruik van geprinte stukken te verminderen.
- Representatieve en professionele uitstraling, met behoud van monumentaliteit (meer dan 100 keer genoemd in open antwoorden)
- De voorzieningen en het dienstverleningsconcept kunnen beter aansluiten bij de intensieve werkprocessen binnen de Tweede Kamer, waar vaak onder tijdsdruk gepresteerd moet worden, zowel bij de fracties als de diensten:
 - Voor een groot aantal medewerkers zijn lange en onregelmatige werkdagen de standaard. Ruim 35% van de respondenten geeft aan ook in de avond te werken, specifiek bij de fracties is dit bijna 50%. Debatten gaan op de vergaderdagen, met name vlak voor een reces, regelmatig door tot na middernacht.
 - Ruim 70% van de respondenten van de fracties vindt het belangrijk om ook buiten standaard openingstijden de mogelijkheid te hebben om iets te eten te kopen.
- De druk op de beschikbare ruimte in het Tweede Kamercomplex zal in de (nabije) toekomst verder toenemen, onder andere door het versterken van de kennispositie van de Kamer (Motie Jetten) en uitbreiding van de dienstverlening op een aantal onderdelen binnen de ambtelijke organisatie, waaronder Beveiliging, Bureau IP, DA en CISO. Een verdere kwantitatieve ruimtelijke uitbreiding (met afstand tot het hoofdcomplex) leidt echter niet tot beter gefaciliteerde werkprocessen en vermindert de binding met het primaire proces. Het is van belang te zoeken naar gezamenlijke oplossingsrichtingen (met alle gebruikers van het Tweede Kamer complex), gericht op een efficiënte inzet van de beschikbare ruimte en een multifunctionele inzet van centrale voorzieningen.

3.2 Conclusies specifiek voor de fracties

- Interactie tussen fracties vindt met name plaats in het debat en binnenskamers. In de werkomgeving is behoefte aan ruimte voor de eigen fractie-identiteit en dient vertrouwelijkheid geborgd te zijn.
- De beschikking hebben over een fractiekamer is voor alle fracties van grote waarde. Een fractiekamer vormt een belangrijk onderdeel van de werkomgeving van de fracties:
 - voor fractievergaderingen;
 - als onderdeel van de fractie-identiteit;
 - om snel bijeen te kunnen komen bij actualiteiten;
 - om (groepen) bezoek te kunnen ontvangen.
- Fractiekamers worden op verschillende manieren gerealiseerd, afhankelijk van de omvang van de fractie:
 - Fracties met meer dan 16 zetels krijgen nu een grote fractiekamer ter beschikking gesteld bovenop de standaard 52 vierkante meter per kamerlid;
 - Middelgrote fracties creëren zelf een eigen fractiekamer binnen de 52 vierkante meter per kamerlid en leveren daarvoor ruimte voor werkplekken in;
 - Kleine fracties gebruiken vaak de kamer van de fractievoorzitter als fractiekamer, ook al is deze daar niet per definitie (installatietechnisch en functioneel) voor ingericht. Indien de fractievoorzitter zelf aanwezig is, is er geen aparte overlegruimte beschikbaar.

- Middelgrote en kleine fracties hebben moeite om in de basis medewerkers passend te huisvesten binnen het toegewezen aantal vierkante meters en binnen de wettelijke Arbonormen. Motie Jetten kan dit effect versterken.
- Het verwachte effect van motie Jetten (bij aanname van meer ondersteunende medewerkers) bij de grote fracties is dat ruimten voor gewenste aanvullende voorzieningen omgevormd moeten worden tot werkruimten.
- Een groot deel van fractiemedewerkers heeft behoefte aan informele overlegplekken: 74% van de respondenten bij de fracties vindt dit belangrijk tot zeer belangrijk. Kleine fracties hebben behoefte aan informele overlegplekken in de directe omgeving van de werkvloer, omdat daar in de werkkamers minder ruimte voor is. Grote fracties zien dit liever meer centraal gefaciliteerd.

3.3 Conclusies specifiek voor de ambtelijke organisatie

- Teamwerk en samenwerking is voor veel medewerkers van diensten van belang om effectief te kunnen werken. Bij 56% van de ambtelijke respondenten staat een werkomgeving die dit ondersteunt in de top 5 van meest belangrijk;
- Voor een groot aantal diensten geldt dat fysieke nabijheid bij het primaire proces (in het hoofdcomplex) essentieel is;
- Het kwaliteitsniveau van de werkomgeving en werkkamers kan gelijkwaardiger. De ontevredenheid over rust en privacy is bij medewerkers in een open werkomgeving het hoogst (75%), gevolgd door medewerkers die gebruik maken van meerdere werkplekken in het Tweede Kamer complex (58%). Ook in afgesloten meerpersoonskamers is er bij een deel van de respondenten sprake van onvoldoende rust en concentratie (33% ontevredenheid). Uit de validatie-interviews blijkt dat een gebrek aan separate overleg- en belvoorzieningen in de directe werkomgeving daar een belangrijke oorzaak van is. Veel (telefonisch)overleg vindt in de kamers plaats.
- De verschillen in beschikbare ruimte per werkplek zijn groot: van 6 m² tot 23 m² in meerpersoonswerkkamers (2 personen of meer);
- Tijdens het 'quick scan' onderzoek ruimtegebruik (dinsdag 10 en donderdag 12 december) was gemiddeld 51% van de bureaus niet in gebruik. Dat wil zeggen dat er niemand op dat moment gebruik maakt van dat bureau. Een bureau waar bijvoorbeeld een jas hangt, wordt als 'in gebruik' meegeteld. De leegstand is grotendeels te verklaren doordat bureaus worden gereserveerd voor nog in te vullen vacatures, tijdelijke projecten/onderzoekscommissies en een flexibele schil aan medewerkers. Daarnaast kunnen kamerbewoners onderweg zijn, een vrije dag hebben, ziek zijn, werkzaamheden in de eerste kamer verrichten of voorcompensatie opnemen vanwege de lange vergaderdagen. Ook zijn er in bepaalde kamers flexwerkplekken aanwezig, welke niet altijd goed vindbaar of toegankelijk zijn. Er is overigens wel een groot verschil tussen het gebruik in het hoofdcomplex en de dependances. De Griffie Commissies hebben de hoogste bezetting op de vergaderdagen (gemiddeld 73%).

4.0 Aanbevelingen en oplossingsrichtingen

De hiervoor geschetste conclusies leiden tot de volgende aanbevelingen en oplossingsrichtingen, onderverdeeld in algemene aanbevelingen voor het gehele Kamercomplex en specifieke aanbevelingen voor de werkomgeving van de fracties en ambtelijke organisatie.

4.1 Algemene aanbevelingen

1. Creëer een werkomgeving met een vaste basisstructuur, die voldoende flexibiliteit biedt om tussentijdse verhuisbewegingen te kunnen faciliteren:
 - Rust alle bouwdelen in het hoofdcomplex dusdanig uit dat de werkomgeving geschikt is te maken voor zowel fracties als ambtelijke diensten. Denk hierbij aan het inrichten van klimaatinstallaties die een bezetting op basis van minimaal de Arbonorm mogelijk maken;
 - Benoem vaste ruimtes als multifunctionele ruimte die indien wenselijk als (fractie)vergaderruimte of variatiewerkplek kunnen functioneren en rust deze uit met voldoende installatiecapaciteit om een gezond binnenklimaat te waarborgen (een vergaderruimte vraagt een grotere hoeveelheid verse lucht dan een werkruimte). Dit kunnen hoekkamers zijn of juist kamers naast de drukke verkeerspunten op de vloer, om de rust bij de werkkamers te behouden, in een ratio van één multifunctionele ruimte per 8 reguliere werkplekken;
 - Bied diversiteit in de inrichting van de kamers binnen deze vaste structuur door keuzevrijheid te bieden aan diensten en fracties met losse elementen zoals meubilair, kunst en planten.
2. Creëer hoogwaardige centrale voorzieningen en maak deze aantrekkelijk voor multifunctioneel gebruik:
 - Richt de restaurants zodanig in dat ze buiten lunch en dinertijden geschikt zijn voor kleinschalig overleg en kortstondige werkzaamheden;
 - Creëer een hoogwaardig koffie- en thee uitgiftepunt nabij de centrale vergaderzalen om vergaderingen 'selfservice' van koffie- en thee te kunnen voorzien.
 - Positioneer speciale voorzieningen zoals bijvoorbeeld gedeelde opnamestudio's (voor fracties) en concentratiewerkplekken op een centrale plek en richt ze zodanig in dat ze door meerdere partijen gebruikt kunnen worden.
3. Gebruik verkeerszones zoals gangen, trappenhuisen etc. voor het positioneren van decentrale voorzieningen nabij de werkomgeving:
 - Creëer pantry's met daarin hoogwaardige koffie- en theevoorzieningen, een spoelbak met warm en koud water, een koelkast en (op sommige plekken met voldoende luchtafzuiging) de mogelijkheid om eten op te warmen;
 - Combineer de pantry's waar mogelijk met een ontmoetingsruimte, met een tafel geschikt voor informeel overleg, te gebruiken door zowel fracties als ambtelijke diensten;
 - Creëer aanvullende mogelijkheden voor informeel overleg met losse elementen, voorzien van voldoende akoestische demping (zoals banken met hoge rugleuningen) in de verkeersruimten;
 - Positioneer belplekken met voldoende akoestische afscheiding (geluiddicht) in de directe nabijheid van de werkkamers. Dit kunnen ook kleine bestaande ruimtes zijn op de werkvloer welke vanwege de Arbonorm niet als werkplek te gebruiken zijn;

- Positioneer printers en kopieervoorzieningen op centrale plekken binnen de bouwdelen, met voldoende privacy tegen 'meekijken' en voorzie in een systeem dat de vertrouwelijkheid van stukken optimaal waarborgt.
- 4. Maak de dependances (Logement, Bleijenburg en Depot) een volwaardig onderdeel van het Kamercomplex;
 - Bied een kwalitatieve werkomgeving die gelijkwaardig is aan de werkomgeving in het hoofdcomplex;
 - Bied volwaardige voorzieningen, zodat een autonoom opererende werkomgeving ontstaat, waaronder overleg- restauratieve- en ICT-voorzieningen (o.a. WIFI);
 - Creëer/behoud een goede en veilige routing om bewegingen tussen de dependances en het hoofdcomplex optimaal te faciliteren.
- 5. Creëer centrale aanlandplekken in het hoofdcomplex voor medewerkers uit dependances en externen die (tijdelijk) in het hoofdcomplex aanwezig moeten zijn, waardoor het ook uitnodigend is om te werken dichtbij het primaire proces:
 - Plaats aanlandplekken op een centrale positie binnen het hoofdcomplex en centraal op de werkvloeren, zodat ze makkelijk vindbaar zijn en efficiënt kunnen worden gebruikt (nader te kwantificeren in de DO fase van het ontwerp);
 - Maak voldoende visuele en akoestische afscheidingen, zodat ook vertrouwelijk werk op deze aanlandplekken kan worden uitgevoerd;
 - Zorg voor goede WIFI en electrapunten.
- 6. Ontwikkel een dienstverleningsconcept gericht op gezondheid en vitaliteit, passend bij de intensiteit van de werkprocessen binnen de Kamer:
 - Meer comfort in de werkomgeving door het creëren van een goed binnenklimaat, een opgeruimde en schone werkomgeving, met aandacht voor groen en planten, kunst en inspiratie;
 - Actief werken door meer beweging te stimuleren, zit-sta meubilair toe te passen, variatie in typen overlegvoorzieningen aan te brengen en trapgebruik meer uitnodigend te maken dan het nemen van de lift;
 - Maak gezond eten makkelijk en aantrekkelijk door gedurende de hele werkdag (inclusief avonden) een ruime keuze aan gezond eten en drinken aan te bieden, voldoende waterpunten te creëren en de mogelijkheden voor het aanbieden van gratis fruit te onderzoeken;
 - Zet in op preventie door sport- en meditatie/rustvoorzieningen te bieden en voldoende douche- en kleedruimtes te voorzien om woon-werkverkeer per fiets te stimuleren. Maar denk ook aan bijvoorbeeld kranen met bewegingssensoren (hygiëne).
- 7. Maak plaats- en tijdsonafhankelijk werken binnen de Kamer mogelijk om de diversiteit in werkprocessen en samenwerkingsvormen binnen de Kamer beter te faciliteren, zonder in te boeten op de flexibiliteit van de beschikbare ruimtes:
 - a. Geef medewerkers de beschikking over passende mobiele ICT devices, zodat zij in staat zijn op verschillende plaatsen in en buiten het Tweede Kamercomplex te werken, met snel toegang tot digitale bestanden;
 - b. Richt de werkplekken dusdanig in dat deze geschikt zijn voor gebruik door diverse personen; met makkelijk in hoogte verstelbaar meubilair en (grote) schermen waar een mobiel device eenvoudig op kan worden aangesloten.

4.2 Aanbevelingen voor de werkomgeving van de fracties

1. Faciliteer fracties ook na de renovatie bij het uiten van de eigen identiteit met inachtneming van onder andere richtlijnen voor brandveiligheid. Keuzevrijheid binnen een standaard aanbod aan meubilair, kunst en groenvoorzieningen (al dan niet tegen een extra vergoeding) en voorzieningen in de wanden om posters en eigen kunst op te kunnen hangen, zouden tot de mogelijkheden kunnen behoren.
2. Onderzoek de mogelijkheden om zowel kleine als grote fracties beter te faciliteren in hun ruimte behoefte zonder de druk op de vierkante meters in het hoofdcomplex verder te vergroten. In overleg met de fracties kan nader worden onderzocht of:
 - a) het verdelen van de extra vierkante meters voor de grote fractiekamers (455 vierkante meter) over alle fracties een mogelijkheid is als onderdeel van een nieuwe m² verdeelsleutel. In de uitwerking van het ontwerp dient nader te worden onderzocht of het creëren van meer fractieruimtes haalbaar is binnen de bestaande ruimtelijke structuur;
 - b) fracties gebruik kunnen maken van gedeelde centrale voorzieningen, zodat deze niet ten koste gaan van hun eigen vierkante meters. Denk bijvoorbeeld aan concentratiewerkplekken, aanvullende formele en informele overlegplekken en studioruimtes;
 - c) fracties ook gebruik kunnen maken van voorzieningen in de dependances, zodat extra ruimtebehoefte niet ten koste gaat van vierkante meters in het hoofdcomplex.

4.3 Aanbevelingen voor de werkomgeving van de ambtelijke organisatie

- Positioneer diensten die veel fysiek samenwerken zoveel mogelijk gezamenlijk om de interne samenwerking te bevorderen, met speciale aandacht voor:
 - a. De integrale commissie staven: Griffie Commissies en DAO (nog nader te onderzoeken of dat mogelijk is en op welke manier binnen het hoofdcomplex);
 - b. DAO en DIA;
 - c. Bodedienst, restaurantbedrijf en (deel van) beveiliging.
- Behoud de noodzakelijke directe nabijheid van de volgende diensten, bij het primaire proces:
 - a. Primair inhoudelijk:
 - Staffbureau Voorzitter en Presidium;
 - Staf Griffier;
 - Griffie Plenair;
 - Griffie Commissies en DAO;
 - DVR;
 - DIA – CIP en alleen actief archief (wat nog niet gedigitaliseerd is of elders geplaatst kan worden);
 - Communicatie.
 - b. Primair faciliterend:
 - Staf Directeur HRF;
 - Bodedienst;
 - Beveiliging;
 - Facilitaire Dienst;
 - Restaurantbedrijf.

- Overweeg mogelijkheden om meer variëteit in de werkomgeving te creëren binnen de bestaande (monumentale) kamerstructuur om de diverse werkprocessen en samenwerkingsvormen binnen de ambtelijke organisatie beter te faciliteren. De mogelijkheden betreffen onder andere:
 - Met meubilair en inrichtingselementen andere werk/overlegvormen faciliteren binnen de multifunctionele ruimtes (zie ook de algemene aanbevelingen onder 1);
 - Meer rust op de werkvloer door ruimtes in te richten voor specifieke werkzaamheden, passend bij de werkprocessen van de betreffende dienst, waaronder het scheiden van werk en overleg waar mogelijk en meer plekken voor informeel overleg;
 - Voldoende voorzieningen in de directe omgeving die het werkproces van de dienst ondersteunen en keuze bieden ten aanzien van bureauwerk (beter faciliteren van persoonlijke voorkeuren van medewerkers en het faciliteren van externen).
 - Biedt voldoende werkplekken om de op de actualiteit inspelende werkprocessen binnen de Tweede Kamer, gelieerd aan het vergaderproces, te faciliteren. Het aantal reguliere werkplekken staat daarom minimaal gelijk aan het aantal ambtelijk medewerkers, maar daarbovenop moeten er ook ruimtes beschikbaar zijn waar speciale projectteams en onderzoekscommissies samen kunnen werken.

5.0 Vervolg

1. Onderzoek de reden voor de lege bureaus op drukke vergaderdagen bij de diensten: inventarisatie per bureau en ruimte. Hierna de totale/extra ruimtebehoefte bepalen voor na de renovatie (wel of niet uitbreiden van de dependances, met hoeveel vierkante meter en waar);
2. Dienstverleningsconcept nader uitwerken, o.a.:
 - a. Digitale middelen om makkelijker tijd- en plaatsafhankelijk te kunnen werken;
 - b. Digitale middelen om anders te kunnen vergaderen (o.a. digitaal presenteren en makkelijk op afstand kunnen vergaderen);
 - c. Voorzieningen die een gezonde levensstijl ondersteunen (o.a. welke vorm van fitness, welk aanbod aan eten ook buiten standaard openingstijden, actievere vormen van werken en vergaderen);
 - d. Welke onderdelen via een catalogus of centraal ingekocht kunnen worden aangeboden (al dan niet tegen een vergoeding), denk aan bijvoorbeeld een plantencontract of een meubilair catalogus.
3. Nader overleg over de vierkante meter norm en verdeelsleutel voor fracties (door werkgroep huisvesting), waarbij de resultaten en aanbevelingen van dit onderzoek meegewogen worden;
4. Onderzoek locatie, omvang en vorm van centrale voorzieningen, waaronder informele overlegplekken nabij de werkomgeving (onderdeel van de VO fase)
5. Behoeft aan variatie en mate van flexibiliteit in werkomgeving in overleg met diensten (onderdeel van de DO fase);
6. Nader overleg met 'derden' gebruikers, zoals Nieuwspoort (loopt), pers (eerste overleg gehad), ministeries, Prodemos, KMar/politie over efficiënt ruimtegebruik en gedeelde faciliteiten.

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Doc24

Notitie Communicatieaanpak 'Op weg naar B67'

Programmabureau Tijdelijke Huisvesting en Renovatie

datum 22 januari 2020

Communicatieadviseur

10.2.e Wob

tweedekamer.nl

1 Inleiding

Na het besluit tot uitstel van de verhuizing naar B67 van toenmalige staatssecretaris Knops is er vanuit het Programmabureau Tijdelijke Huisvesting en Renovatie overgegaan tot procescommunicatie en is de volgende redeneerlijn aangehouden:

- Renovatie: de werkzaamheden vanuit het Programmabureau Tijdelijke Huisvesting en Renovatie om te komen tot een definitief ontwerp voor de renovatie van het Binnenhof gaan gewoon door.
- Verhuizing: We werken toe naar een soepele verhuizing in vooralsnog de zomer van 2021 naar Bezuidenhoutseweg 67. Ook dat werk gaat door, zij het in een ander tempo.

De hoofddoelstelling van de communicatie over de tijdelijke huisvesting is om alle intern betrokken kamerbewoners en de diverse publieksgroepen voorafgaand aan, tijdens en na de verhuizing zo zorgvuldig mogelijk te informeren en zo transparant mogelijk mee te nemen in het hele proces. Zo weet iedereen wat er wanneer staat te gebeuren en waarom dit noodzakelijk is. Via een strategie van informeren, begrip kweken en enthousiasmeren kan deze doelstelling worden bereikt. Alle communicatiemiddelen en -acties zijn hierop gericht. Er is een huisstijl ontwikkeld om alle communicatie aangaande de (voorbereidingen van de) verhuizing herkenbaar te maken. En goed voorbereid op weg te gaan naar B67.

Met het Rijksvastgoedbedrijf vindt, als beheerder van B67, veelvuldige afstemming plaats. Vanzelfsprekend hebben alle medewerkers van het Programmabureau ook een rol in het tijdig betrekken van de betrokkenen. Ook zij stralen in de dagelijkse praktijk deze communicatieaanpak uit. Samen op weg naar B67!

2 Concept 'Op weg naar B67'

Volg Route B67

De Tweede Kamer verhuist –vooralsnog- in de zomer van 2021 naar Bezuidenhoutseweg 67. We nemen de Kamerbewoners mee op de route naar de tijdelijke locatie. Met de bewegwijzering vindt elke Kamerbewoner gegarandeerd en gemakkelijk zijn nieuwe werkplek. Route B67 is een symbolische verwijzing naar het volgen van een weg van A naar B.

Dit concept kan ingezet worden in drie verschillende fasen: (1) voorafgaand aan de verhuizing, (2) na de verhuizing om de weg in het gebouw te vinden en (3) als de Kamer terugverhuist naar het Binnenhof. Het voordeel hiervan is dat de stijl herkenbaar is en blijft voor Kamerbewoners. Dit concept – het gebruik van bewegwijzering - is multi-inzetbaar voor een mix van communicatie-uitingen.

Look & feel

Bij routes hoort bewegwijzering. De bewegwijzering is geïnspireerd op het Nederlandse verkeersbord. De hoofdthema's kleuren waarmee we werken zijn geel en zwart. Deze zijn kenmerkend voor de Nederlandse omleidingsverkeersborden. We worden immers tijdelijk naar B67 omgeleid, om vervolgens weer naar het oude, vertrouwde Binnenhof terug te verhuizen. Als accentkleuren worden, net als op de Nederlandse verkeersborden, de kleuren blauw en wit gebruikt. De combinatie van geel met zwart staat voor constructie. Daardoor sluit het kleurgebruik aan bij zowel naar renovatie/verbouwen als naar bewegwijzering.

Kernboodschap

De Tweede Kamer verhuist in de zomer van 2021 van het Binnenhof naar de Bezuidenhoutseweg 67. Volg Route B67 om gegarandeerd en gemakkelijk stap voor stap jouw nieuwe werkplek te vinden. Dit concept is het middel om antwoord op vragen en behoeften die bij de doelgroepen spelen.

Tone of voice

Helder, simpel, to the point. Geen poespas. Als je de route neemt, kom je gegarandeerd aan. Gebruik gebiedende wijs om te activeren. Korte en actieve zinnen die begrijpelijk zijn voor alle Kamerbewoners.

Doel

Met het concept 'Op weg naar B67' krijgt de Kamerbewoner vertrouwen én inzicht in het verhuisproces. Door de verschillende stappen (fases) vooraf te laten zien, weet de Kamerbewoner wat hij kan verwachten. Het concept is simpel en activerend: de Kamerbewoner weet zo welke acties hij op de routes moet ondernemen om aan te komen bij B67. Goed voorbereid op weg naar B67!

Doelgroepen

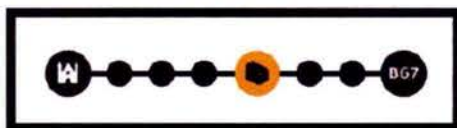
Intern:

- Ambtelijke organisatie (medewerkers directies diensten)
Direct of via de diensthoofden en verhuiscoördinatoren
- Politieke organisatie (Kamerleden, fractiemedewerkers en ondersteuning)
Direct of via de ambtelijke secretarissen en verhuiscoördinatoren
- Pers met werkplek in Kamergebouw
- Presidium
- Bouwbegeleidingscommissie
- Ondernemingsraad

Extern:

- ProDemos
- Algemeen publiek
- Bezoekers Binnenhof
- Pers

Verschillende stappen/fases

Vorbereidingsfase in huidige Tweede Kamer
Fase 1 - Kennismaken B67 (hoofdpijnen)
Fase 2 - Vorbereiding verhuizing (hoofdpijnen)
Fase 3 - Kennismaken B67 (detailniveau - diensten)
Fase 4 - Vorbereiden verhuizing (details, instructies verhuizing)
Opleveringsfase B67 - Sleuteloverdracht
Verkiezingen Maart 2021
Fase 5 - Afscheid Kamergebouw/Binnenhof
Fase 6 - Kennismaken B67 (detailniveau - fracties)
Fase 7 - De verhuizing
Fase 8 - Welkom in B67
Eindpunt - nazorg

3 Basismiddelen

Basismiddelen		
Intranet Plein2	Nieuwsbrieven	Nieuwsbrief Griffier
Kamerbode	www.tweedekamer.nl	Film (sociale media, events)
Kamerbode+	Nieuwsartikelen	Mededelingen
Gevisualiseerde planning B67	Rondleidingen	Banners
Basisverhaal Q&A's	Infographics	Advertising
Informatiebijeenkomsten voor diensthoofden/ ambtelijk secretarissen	Metingen/ enquêtes/ Digitaal panel n.a.v. enquêtes	Sociale media (Facebook, Instagram, Twitter)
Informatie- en lunchbijeenkomsten voor alle kamerbewoners	Visuals/ plattegronden	Huisstijl stationery
Presentaties (in werkoverleggen)	Virtual en augmentend reality	Drukwerk/ repro
TK-totaalberichten	FAQ	Fotografie
Liftposters	E-mail handtekeningen	MeldingenApp Tweede Kamer

4 Activiteiten

Activiteiten	
Rondleidingen door B67	Zomerborrel/Kerstborrel in B67
Tentoonstelling over de tijdelijke huisvesting/renovatie	Open dag op locatie B67

Communicatie met diensten en fracties

De ambtelijke en politieke organisatie worden met grote regelmaat geïnformeerd over en zijn betrokken bij de verhuizing. Dit kan met de inzet van de hierboven genoemde algemene communicatiemiddelen en activiteiten, maar vooral ook via vaste lijnen en overleggen. Dit kan direct, via de verhuiscoördinatoren of de diensthoofden/ambtelijk secretarissen. De directeur, de programmamanager en de projectleider spelen hierbij een belangrijke rol.

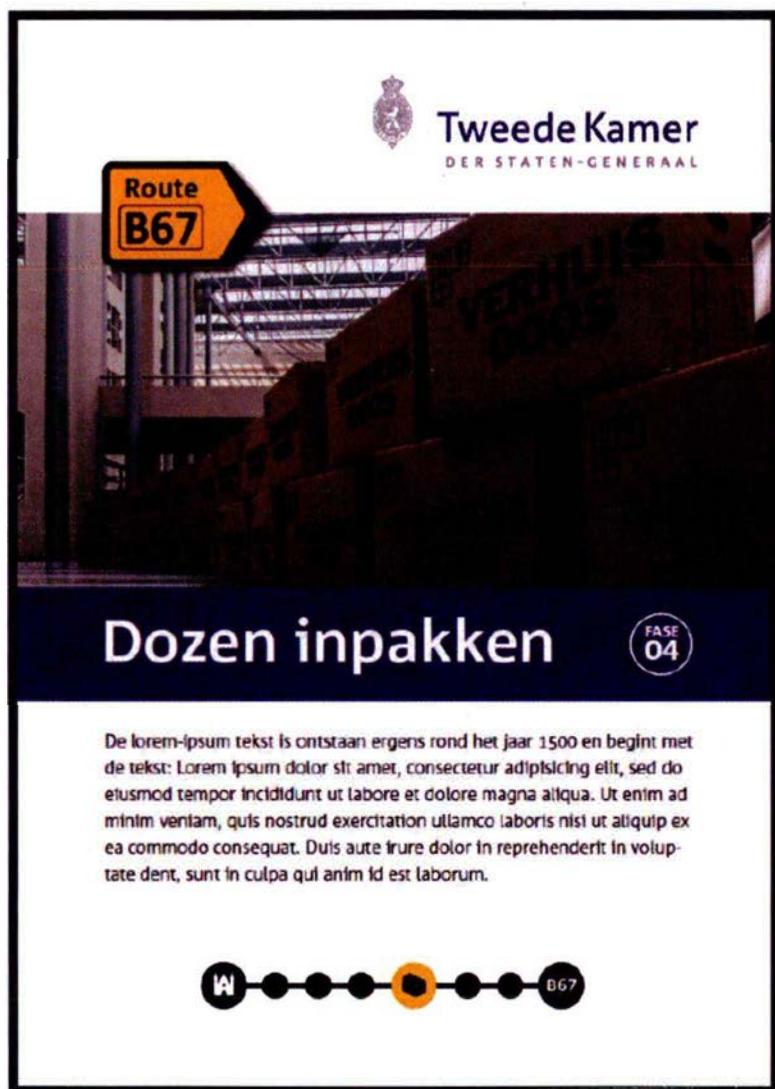
Middelen en kanalen		
Presidiumvergaderingen	Overleggen MT-ambtelijk secretarissen	Verhuiscoördinator overleggen
Bouwbegeleidingscommissie	Overleggen diensthoofden	Reguliere interne kanalen/ middelen TK

Communicatie met de gebruikers mediatoren

Met journalistieke redacties of journalisten die ruimten huren bij de Tweede Kamer, wordt in klein comité gesprekken en overleggen aangegaan. Zo worden ook met de Parlementaire Persvereniging (PPV) op reguliere basis overlegd. Niet alle medewerkers van de redacties die werkruimtes in de perstoren hebben, zijn lid van de parlementaire persvereniging. Aan deze groep wordt extra aandacht geschonken. Tevens worden lunch- en informatiebijeenkomsten georganiseerd voor alle gebruikers van de mediatoren.

Voorbeelden communicatiemiddelen

Liftposter

E-mailbericht

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

TITEL

8 januari 2020

Kop 1

Lorem ipsum dolor sit amet, [hyperlink](#) ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation ullamco laboris nisi ut aliquip ex commodo consequat.

Kop 2

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation ullamco laboris nisi ut aliquip ex ea commodo consequat.

Kop 3

Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation ullamco laboris nisi ut aliquip ex ea commodo consequat.

- Opsomming
- Opsomming
- Opsomming
- Opsomming

[Informatie en contactgegevens](#)

Van: Commissie Bouwbegeleiding (BBC)
Aan: Commissie Bouwbegeleiding (BBC); Tellegen, O.; Kuiken, A.H.; Molen, H. van der; Kops, Alexander; Nieuwenhuijzen, T. van den; Nollen, S.; Tielens - Tripels, (Patricia); Dronkers, G.; Vries, M. de; Kooij, A.; Groot, T. de; Beckerman, S.; Öztürk, S.
Cc: Rhijn, J.C. van; Roos, S.; Griffier Tweede Kamer; 10.2.e Wob "Pi de Bruijn"; Eric van Noord 10.2.e Wob @cie.nl; 10.2.e Wob @cie.nl; Unger, Marc; 10.2.e Wob 10.2.e Wob
Onderwerp: [BBC] Agenda en stukken vergadering 1 december 17.30-18.00 uur
Datum: vrijdag 27 november 2020 18:00:54
Bijlagen: Agenda en stukken BBC 1 december 2020.pdf

Geachte leden en adviseurs van de BBC,

Hierbij ontvangt u de agenda en stukken voor de (fysieke) vergadering van de Bouwbegeleidingscommissie op dinsdag 1 december van 16.30 tot 18.00 uur in de Groen van Prinstererzaal.

Indien u nog niet heeft doorgegeven of u aanwezig bent, verneem ik dat graag alsnog.

Met vriendelijke groet,

10.2.e Wob

Adjunct-griffier Vaste commissie voor Buitenlandse Zaken / Algemene commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Griffier Bouwbegeleidingscommissie

Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag

10.2.e Wob

@tweedekamer.nl | www.tweedekamer.nl

Van: Commissie Bouwbegeleiding (BBC)

Verzonden: dinsdag 24 november 2020 18:57

Aan: Commissie Bouwbegeleiding (BBC); Tellegen, O.; Kuiken, A.H.; Molen, H. van der; Kops, Alexander; Nieuwenhuijzen, T. van den; Nollen, S.; Tielens - Tripels, (Patricia); Dronkers, G.; Vries, M. de; Kooij, A.; Groot, T. de; Beckerman, S.; Öztürk, S.

CC: Rhijn, J.C. van; Roos, S.; Griffier Tweede Kamer; 10.2.e Wob; 'Pi de Bruijn'; Eric van Noord 10.2.e Wob @cie.nl; marc.unger@rijksoverheid.nl; 10.2.e Wob

10.2.e Wob

Onderwerp: [BBC] Vergadering op 1 december + inventarisatie deelname rondleiding + technische briefing commissie BiZa

Beste leden van de BBC,

Graag nodig ik jullie uit voor een **fysieke BBC-vergadering op dinsdag 1 december van 16.30 tot 18.00 uur** in de Groen van Prinstererzaal.

Tijdens deze vergadering zal ik jullie op hoofdlijnen bijpraten over wat er in de afgelopen periode in het Presidium is gewisseld over de stand van zaken m.b.t. de verhuizing en de renovatie.

Daarnaast zullen het Programmabureau van de Tweede Kamer en het RVB een update geven over de stand van zaken m.b.t. de verhuizing en de renovatie. Jullie ontvangen een vergaderuitnodiging via Outlook. Willen jullie mij nu al laten weten of je erbij kunt zijn of niet?

De ochtend erna, op **woensdag 2 december**, kunnen we een bezoek brengen aan B67. **Dat kan van 9:30 uur tot 10.45 uur, of van 11.30-12.45 uur** (exclusief reistijd). **Graag verneem ik uiterlijk a.s. donderdag om 12.00 uur welke tijd jullie het beste uitkomt.** Na jullie reacties kiezen we een tijdstip.

Tot slot wil ik jullie erop attenderen dat de commissie Binnenlandse Zaken op woensdag 25

november (morgen) twee **technische briefings** organiseert over de renovatie van het Binnenhof en de tijdelijke huisvesting. De eerste briefing vindt plaats van 9.45 tot 11.30 uur en wordt verzorgd door het RVB. Aansluitend vindt van 11.45 tot 12.45 uur een tweede technische briefing plaats gegeven door de ambtelijk adviseurs van de Tweede Kamer. Beide briefings zijn op enkele onderdelen na openbaar, en zijn dus grotendeels voor jullie te volgen via de livestream. Alle informatie staat in de convocaties (zie bijlage).

Hopelijk zie ik jullie allemaal op dinsdag 1 december van 16.30 tot 18.00 uur.

Hartelijke groet,

Ockje

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Intern gebruik

AGENDA

Voortouwcommissie: Bouwbegeleidingscommissie
Activiteit: Vergadering (fysiek)
Datum: 1 december 2020
Tijd: 16.30 – 18.00 uur
Openbaar/besloten: Besloten

ALGEMEEN

1. **Opening en mededelingen**
 - **10.2.e Wob** (ambtelijk secretaris GroenLinks) vervangt Pim Roza
 - Het bezoek aan B67 vindt plaats op woensdag 2 december om 9.45 uur.
2. **Conceptverslagen BBC-vergaderingen van 9 juni 2020, 16 juni 2020 en 15 oktober 2020**
Voorstel: Verslagen vaststellen.
3. **Terugkoppeling Presidium**

TIJDELIJKE HUISVESTING

4. **Stand van zaken tijdelijke huisvesting in B67**
Ter bespreking.
Zie overzicht van onderzoeken en briefings op de volgende pagina.

RENOVATIE

5. **Stand van zaken renovatie**
Ter bespreking.
Zie overzicht van onderzoeken en briefings op de volgende pagina.

OVERIG

6. **Rondvraag en sluiting**

GEPLANDE BBC-VERGADERINGEN

- Woensdag 2 december 2020: werkbezoek aan B67

OVERZICHT VAN BIJLAGEN BIJ DE AGENDA (VOOR INTERN GEBRUIK)

- Conceptverslagen van de BBC-vergaderingen van 9 juni 2020, 16 juni 2020 en 15 oktober 2020 (agendapunt 2)

OVERZICHT VAN ONDERZOEKEN

Rapporten over de tijdelijke huisvesting in B67 in opdracht van het Presidium, welke in gezamenlijkheid met het ministerie van BZK zijn uitgevoerd (Kamerstuk 34293, nr. 98):

- [Advies omtrent corona-proof maken B67](#) van Drees en Sommer;
- [Beelden van ochtend toestroom B67](#);
- [Logistiek advies B67](#) van Theateradvies;
- [Onderzoek Covid-19 ventilatie in relatie tot aerosolen](#) van Beekink installatieadviseurs;
- [Vergelijking Touchpoints](#).

Rapporten over de ventilatie/het binnenklimaat van het Tweede Kamergebouw aan het Binnenhof, in opdracht van de Tweede Kamer (Kamerstuk 34293, nr. 100):

- [Luchtbehandeling Hotel Central 3e en 4e verdieping in relatie tot Covid-19](#) van Beekink installatieadviseurs;
- [Onderzoek Covid-19 ventilatie in relatie tot aerosolen](#) van Beekink installatieadviseurs.

[Quickscan corona B67](#)

Binnenkort verwacht:

- Vervolgonderzoek coronareview B67 van Drees & Sommer en Theateradvies (verwacht op 30 november 2020, opdrachtgever TK/RVB);
- Eindrapport ventilatie Tweede Kamer Binnenhof van Beekink Installatieadviseurs (verwacht op 4 december 2020, opdrachtgever TK);
- Quick Scan gefaseerde renovatie Tweede Kamer (verwacht op 11 december, opdrachtgever TK);
- Publicatie Functioneel VO (verwacht op 1 december 2020, opdrachtgever BZK/TK);
- Risicoanalyse renovatie Binnenhof (opdrachtgever BZK).

LINKS TECHNISCHE BRIEFINGS OVER DE STAND VAN ZAKEN TIJDELIJKE HUISVESTING EN RENOVATIE GEORGANISEERD DOOR DE COMMISSIE BIZA OP 25 NOVEMBER 2020

- [Technische briefing verzorgd door het ministerie van BZK](#)
- [Technische briefing verzorgd door ambtelijke adviseurs Tweede Kamer](#)

Griffier: 10.2.e Wob

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Doc26

Conceptverslag van de vergadering van de Bouwbegeleidingscommissie op 9 juni 2020

Griffie commissies Bestuur en Onderwijs
Bouwbegeleidingscommissie

10.2.e Wob

Aanwezige leden: mevrouw Tellegen (commissievoorzitter, VVD), de heer Kops (PVV), de heer Van der Molen (CDA), de heer Van den Nieuwenhuijzen (GL), mevrouw Kuiken (PvdA), de heer Öztürk (DENK), de heer Dronkers (namens de OR), mevrouw De Vries en de heer Roza (namens het fractiepersoneel), mevrouw Tielens-Tripels en mevrouw Nollen (namens het ambtelijk personeel)

Aanwezige adviseurs: mevrouw Roos (Griffier), de heer Van Rhijn (directeur huisvesting en financiën van de Tweede Kamer), de heer De Bruijn (integraal adviseur), de heer Van Noord (architect), 10.2.e Wob (projectleider renovatie van de Tweede Kamer), de heer Unger (programmadirecteur renovatie van het RVB) en de 10.2.e Wob (architect van het RVB).

Griffier: mevrouw 10.2.e Wob

Adjunct-griffier: mevrouw 10.2.e Wob

Afwezig met bericht van verhindering: de heer De Groot (D66) en mevrouw Beckerman (SP).

ALGEMEEN

1. Opening en mededelingen

De commissievoorzitter opent de vergadering en heet iedereen welkom bij deze bijzondere vergadering, waarin de architecten het volledige functionele deel van het Voorlopig Ontwerp (FVO) voor de renovatie aan de BBC zullen presenteren.

2. Conceptverslag BBC-vergadering van 26 mei 2020

Het verslag wordt zonder wijzigingen vastgesteld.

3. Terugkoppeling Presidium

In de vorige vergadering heeft de BBC gesproken over de uitkomsten van het werkplekonderzoek. Inmiddels is er een conceptadvies aan het Presidium opgesteld, waarin onder andere de zorgen van de BBC over de ruimtebehoefte van de Tweede Kamer worden verwoord. Dit stuk wordt deze week per mail ter instemming aan de BBC voorgelegd, zodat alle aandacht vandaag uit kan gaan naar de presentatie van het functionele deel van het Voorlopig Ontwerp.

RENOVATIE

4. Presentatie functionele deel van het Voorlopig Ontwerp door Pi de Bruijn en de deelarchitecten

Pi de Bruijn en de deelarchitecten presenteren het functionele deel (het bouwkundige deel; "wat je kunt zien") van het Voorlopig Ontwerp. Er worden in totaal 47 bouwkundige ingrepen voorgesteld. Het integrale Voorlopig Ontwerp (VO) bestaat naast het functionele deel ook uit een technisch deel, dat na de zomer gereed zal zijn. Dat gaat o.a. over het binnenklimaat, ICT en brandveiligheid.

De BBC-leden krijgen een exemplaar van het ontwerpboek uitgereikt. Conform eerder gemaakte afspraken mogen zij het boek laten zien aan collega's om met hen van gedachten te wisselen, maar het is niet de bedoeling dat de inhoud verder wordt gekopieerd of verspreid. Het is bedoeld voor intern gebruik.

Tijdens de presentaties lopen de architecten de voorgestelde ingrepen per gebouwdeel door. De BBC-leden stellen vragen en komen met opmerkingen. Aan de hand van deze bespreking stelt de BBC vervolgens een advies op aan het Presidium.

Hieronder worden per gebouwdeel (en per ingreep) de belangrijkste opmerkingen van de BBC-leden weergegeven.

Algemene opmerkingen ten aanzien van het functionele VO:

- Meerdere leden geven aan dat ze het prettig zouden vinden als de ramen van de gebouwen na de renovatie nog steeds open kunnen. Er vindt nog een nadere afweging plaats over de vraag in welke mate de ramen open moeten kunnen of niet. Dit komt op een later moment terug.
- Er worden diverse vragen gesteld over de hoeveelheid en inrichting van sanitaire voorzieningen. Daarop kondigt de projectleider Renovatie van de Tweede Kamer aan dat er nog een aparte notitie komt over het sanitair. Dit komt op een later moment terug.
- Naar aanleiding van vragen over de toegang tot de binnenplaats (*Cour*) van gebouw J meldt het RVB dat er nog een apart Voorlopig Ontwerp voor de buitenruimtes van het gehele Binnenhof-complex wordt opgesteld waarin rekening wordt gehouden met de wens om de binnenplaatsen toegankelijker te maken. Dit komt ook op een later moment terug.
- Een BBC-lid vraagt aandacht voor de materiaalkeuze voor de inrichting van het hele gebouw, omdat deze heel bepalend is voor de manier waarop mensen het gebouw beleven. Dit wordt erkend en komt terug in het Definitief Ontwerp.
- De projectdirecteur van het RVB geeft aan dat het totaal van de ontwerpen niet binnen het door de Tweede Kamer vastgestelde budget past. De architect van het RVB vult aan dat het voorliggende FVO een tussenproduct betreft waarbij de integratie van de techniek nog plaatsvindt. Met het integraal VO (na de zomer) ontstaat een compleet overzicht waarop kan worden gestuurd. De commissievoorzitter concludeert dat de BBC kennis kan nemen van deze informatie, maar dat het aan de vaste commissie Binnenlandse Zaken is om hier eventueel iets van te vinden.

Gebouw N, architect: Pi de Bruijn

Voorafgaand aan zijn presentatie bedankt de heer De Bruijn het Rijksvastgoedbedrijf, de Tweede Kamer en de architecten voor de mooie samenwerking die tot het functioneel Voorlopig Ontwerp heeft geleid. Hij benoemt ook de actieve input van de gebruikers van de Kamer tijdens het ontwerpproces.

Dhr. De Bruijn licht eerst zijn structuurvisie toe. Met zijn ontwerp voor de Nieuwbouw wil hij de Kamer een nieuw hart geven, een plek waar politiek, pers en publiek samenkomen. Het gebouw moet deze interactie faciliteren.

Ingreep N1 – Huisentree (aan het Plein)

- Een BBC-lid wijst op het eerder besproken uitgangspunt dat de scanstraat minder prominent in het zicht zou komen. De architect geeft aan dat daar rekening mee is gehouden door shutters voor de glazen afscheiding op te hangen en er zo nodig ook nog aanvullende mogelijkheden zijn. **10.1.b Wob**

Ingreep N2 – Multifunctionele ruimte begane grond

- Diverse BBC-leden prijzen de oplossing.
- Een BBC-lid vraagt of er afstemming met ProDemos heeft plaatsgevonden over de voorgestelde multifunctionele ruimte. De architect geeft aan dat dit gesprek gepland wordt.

Ingreep N4 – Ledenrestaurant

- Een BBC-lid merkt op dat het sanitair en het restaurantgedeelte goed van elkaar gescheiden moeten zijn.
- De BBC-leden benadrukken het belang van het balkon. Dat wordt vaak gebruikt om even wat frisse lucht te krijgen tijdens of na debatten. Voor veel Kamerleden (die vaak hele dagen binnen in het gebouw verblijven) vervult het een belangrijke functie. Het balkon heeft volgens de BBC ook een zekere charme, die wordt versterkt doordat je het balkon vanuit het Ledenrestaurant kunt betreden.

Ingreep N5 – Pleinrestaurant

- Over het voorgestelde zitgedeelte voor ontmoeting, informele bespreking en lunch merkt de BBC op dat de inrichting een setting moet creëren met een zekere mate van privacy, zodat deze ruimte daadwerkelijk gebruikt kan worden voor het voeren van overleg. Ook zou het handig zijn als je deze ruimte van twee kanten kunt betreden. De projectleider Renovatie Tweede Kamer meldt dat dat inderdaad het geval is. De architect geeft aan dat de precieze inrichting nog verder uitgewerkt moet worden in een volgende fase.
- De BBC vraagt of er voldoende zitplaatsen blijven. Een aantal leden is daar nog bezorgd over. De ontwerpers geven aan dat hierover goed is nagedacht en dat er veel is overlegd met de mensen van het Restaurantbedrijf, die positief zijn over dit concept en ontwerp.
- De commissievoorzitter vraagt om een nadere toelichting op het nieuwe restaurantconcept om een beter beeld te krijgen van of en hoe het in de praktijk gaat werken.

Ingreep N6 – Schepelhal

- Een BBC-lid vraagt naar de 'dode arm' van de Schepelhal (het gedeelte dat geen deel uitmaakt van de looproute van de Statenpassage naar gebouw A/de Oude Zaal). De architect geeft aan dat hier nog een nadere invulling voor gevonden moet worden.
- De BBC vindt de oplossing met een brede trap in plaats van de huidige roltrappen heel mooi. Dit komt de bereikbaarheid van de Oude Zaal ten goede.

Ingreep N8 – Publieksentree

- De BBC spreekt haar bewondering uit voor het ontwerp voor de publieksentree.
- Een BBC-lid vraagt of de entree voldoende ruimte biedt; de projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat er veel ruimte is om bijvoorbeeld meerdere schoolklassen naast reguliere bezoekers binnen op te vangen en dat daar een studie naar is gedaan.
- Een BBC-lid vraagt naar de veiligheidsaspecten. De architect geeft aan dat van alle ontwerpen die op tafel hebben gelegen, dit ontwerp door experts als meest veilig is beoordeeld (in verband met de opvang van de bezoekers 'buiten' het Tweede Kamergebouw).
- Ook wordt gevraagd naar een toiletvoorziening vóór de scanstraten ten behoeve van bijvoorbeeld mindervalide bezoekers. Die zit nu niet in het ontwerp. De ontwerpers willen dit nogmaals onderzoeken.
- Een BBC-lid vraagt of er al gesprekken met betrokken partijen, zoals de gemeente, hebben plaatsgevonden over de publieksentree op deze locatie en hoe die gesprekken lopen. Een BBC-lid merkt op dat dit voor de stad ook een goede

oplossing is, omdat zo het zicht op de omliggende panden vrij blijft. De architect van het RVB licht toe dat in het traject richting aanvraag van de omgevingsvergunning met veel partijen (bijvoorbeeld de Welstands- en Monumentencommissie en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) vooroverleg plaatsvindt met als doel de aanvraag soepel te laten verlopen. In reactie op de vraag bevestigt de projectdirecteur van het RVB dat aan de uitvoering van de publieksentree diverse risico's kleven, omdat het een ondergronds bouwwerk betreft in een middeleeuws, binnenstedelijke omgeving. Het gaat dan om zaken als archeologie, kabels en leidingen, grondwaterbezwaar en de bomen. Bovendien bevestigt de projectdirecteur van het RVB dat deze variant van de publieksentree voor de gemeente nog geen gelopen race is. De directeur van de Tweede Kamer stelt dat dit ontwerp de beste optie is, de andere opties leiden tot concessies ten aanzien van veiligheid en functionaliteit.

Ingrep N9 – Expeditie

- De BBC wijst erop dat Kamerbewoners in de omringende gebouwen nu geluids- en stankoverlast ervaren van vrachtwagens die komen laden en lossen. Dit is een belangrijk aandachtspunt. De architect licht toe dat de inrichting van de buitenruimte rondom de expeditie het probleem deels kan verhelpen, evenals afspraken over de tijdstippen van laden en lossen. Het is ook de bedoeling dat alle containers uit het zicht worden opgeslagen.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw N. Zij overweegt in het advies naar het Presidium aandacht te besteden aan het balkon, de inrichting van het Pleinrestaurant, de Publieksentree en de overlast van de expeditie.

Gebouw H, architecten: Eric van Noord en Camiel Berns

Ingrep H1 – Voorgevel

- De BBC-leden vinden het een mooi ontwerp.
- Een BBC-lid vraagt of de balkons toegankelijk zijn.

Ingrep H2 – Achtergevel

- De BBC vindt het een mooi ontwerp, o.a. omdat de integratie tussen gebouw H en de Statenpassage wordt verbeterd en de Statenpassage levendiger wordt.

Ingrep H3 – Grote commissiezaal

- De commissievoorzitter geeft aan de gekozen oplossing prachtig te vinden. Diverse BBC-leden beamen dit.
- Een BBC-lid vraagt of de zaal niet andersom ingericht kan worden, zodat de commissieleden niet met hun rug naar de Statenpassage zitten maar daar juist op uitkijken. De architect geeft aan dat dit nog nader kan worden bestudeerd.
- De BBC informeert of de vergaderzaal ook aan de andere kant van de Statenpassage ingepast zou kunnen worden. De architect geeft aan dat dit bouwtechnisch een veel grotere ingrep en dus kostbaar zou zijn vanwege de grote kolom die daar in de weg staat.

Ingrep H4 – Statenlokaal

- Een BBC-lid vraagt zich af of er in de Statenpassage voldoende zitplekjes komen om (in)formeel/privé-overleg te voeren met externen. Er zouden bijvoorbeeld rustige plekjes richting de Pleinkant van de Statenpassage geplaatst kunnen worden. De commissievoorzitter geeft aan dat de wens van rustige zitjes inderdaad eerder is geuit. De exacte inrichting van de zitjes is nu indicatief en komt terug bij de verdere uitwerking in het Definitief Ontwerp.

Ingrep H5 – Nieuwspoort

- Nieuwspoort is tijdens de vorige BBC-vergadering al uitvoerig besproken. De BBC kan zich goed vinden in de voorgestelde oplossing. De projectdirecteur Renovatie Binnenhof van het RVB geeft aan het ontwerp tot stand is gekomen in goed overleg met Nieuwspoort, maar dat de Raad van Toezicht van Nieuwspoort daar formeel nog mee moet instemmen.

Ingrep H6 – Entrees vanuit N

- De BBC vraagt naar de afweging om de ministerskamer op de huidige plek te handhaven. De projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat er naar andere locaties is gezocht, maar dat dit alles afwegende de meest gunstige plek is (met name i.v.m. de ligging ten opzichte van de plenaire zaal).
- In het verlengde daarvan spreekt de BBC over de ambtenarenkamer. Die is nu te klein, waardoor ministeries vaak andere vergaderzalen gebruiken, zoals de Marcus Bakkerkamer.
- Een BBC-lid stelt voor om het kleine kamertje bij de doorgang tussen gebouw H en gebouw J weg te halen, zodat daar meer ruimte ontstaat bij de trap. De architect wil deze mogelijkheid onderzoeken.

Ingrep H7 – Algemene voorzieningen

- De commissievoorzitter merkt op onder de indruk te zijn van de plannen.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw H. Zij overweegt in het advies naar het Presidium aandacht te besteden aan de inrichting van de grote commissiezaal, de inrichting van de het Statenlokaal en het kleine kamertje bij de doorgang tussen gebouw H en gebouw J.

Gebouw J, architect: Gijsbert van Hoogevest*Ingrep J4 – CIP*

- De commissievoorzitter vraagt wat er gebeurt met de werkplekken die hier komen te vervallen, en met het aantal vierkante meters aan kantoorruimte voor de Kamer als geheel. De architect van het RVB licht toe dat het aantal vierkante meters aan kantoorruimte voor de Kamer als geheel in het voorliggende ontwerp per saldo overeenkomt met de huidige situatie. Per gebouw zullen er wel veranderingen zijn. De nieuwe technische installaties vragen veel ruimte, elders wordt er juist weer nieuwe kantoorruimte toegevoegd.
- Een BBC-lid complimenteert de architect met de voorgestelde oplossing. Hij geeft aan dat de huidige werkplekken qua akoestiek niet prettig zijn en dat het een heel goed idee is om het CIP hier te situeren.

Ingrep J5 – Overzicht ontmoetingsplekken, pantry's en koffiepunten, repropunten, toiletten

- Een BBC-lid vraagt of de aansluiting tussen gebouw J en H op de eerste verdieping verbeterd wordt. De architect geeft aan dat daar nu niet in is voorzien; het zit niet in de opdracht. De trap zou wel verbeterd kunnen worden, maar het hoogteverschil zal altijd blijven.
- De commissievoorzitter vraagt aandacht voor het lawaai van grote groepen bezoekers die door de gangen naar de Handelingenkamer te lopen. De architect geeft aan dat het plaatsen van compartimenteringspuien in het kader van de brandveiligheid dit probleem deels oplossen. Dit punt heeft nog nadere uitwerking. Het ontwerp voor de Handelingenkamer is op dit moment nog niet helemaal gereed.

Ingrep J6 – Ontmoetings- en overlegkamer begane grond

- Naar aanleiding van vragen over de toegang tot de binnenplaats (*Cour*) meldt de architect van het RVB dat er nog een apart Voorlopig Ontwerp Buitenruimte voor het hele Tweede Kamercomplex komt (zie pagina 2 van dit verslag).

Ingrep J7 – Indeling derde verdieping

- Een BBC-lid merkt op dat er op de derde verdieping een klein kamertje is met als bijnaam 'het Hemeltje' en dat hij het leuk zou vinden dat deze, vanwege de historie, zou blijven bestaan. Dit is ook het geval.
- Een BBC-lid weet uit ervaring dat het op de derde verdieping van J in de zomer onaangenaam warm kan worden. De architect meldt dat dit met de komst van installaties wordt opgelost.
- De commissievoorzitter geeft aan de voorgestelde combinatie tussen heel oud en heel modern (op zolder) bijzonder indrukwekkend te vinden.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw J. Zij overweegt in het advies naar het Presidium aandacht te besteden aan de trapaansluiting tussen gebouw H en J op de eerste verdieping.

Gebouw C, architect: Sander Nelissen

Ingrep C1 – Entrees en verbindingen

- Ten aanzien van de voorgestelde verbinding tussen gebouw C en gebouw K op de begane grond (het dichtmaken van het poortje door middel van glas) vraagt een BBC-lid of dit wel noodzakelijk is in het kader van sober en doelmatig. De projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat het geen dure ingrep is, de doorgang zit er al, en dat via deze verbinding ook de tuin wordt ontsloten. Het heeft dus een dubbele functie.
- De commissievoorzitter brengt in dat het leuk zou zijn om tijdens rondleidingen het Torentje te kunnen laten zien vanaf verdieping 1 van de Nieuwbouw. De gele ruitjes op de verbinding op de eerste verdieping van gebouw C blokkeren nu het uitzicht. Het zou aardig zijn (maar niet per se nodig) om deze te vervangen door gewoon glas tenzij dit op architectonische bezwaren stuit. De architect geeft aan dat hij hiernaar wil kijken.
- Voorts vraagt een BBC-lid of als gevolg van de voorgestelde verbinding tussen gebouw C en gebouw K de expeditie zichtbaar wordt vanaf de begane grond Nieuwbouw. Zal dat niet voor een rommelig beeld zorgen als je de verbinding maakt? De architect geeft aan dat dit niet het geval is, omdat de expeditie onder de grond verdwijnt.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw C.

Gebouw K, architect: Sander Nelissen

Algemeen:

- De commissievoorzitter merkt op dat ze het mooi vindt dat de oude details uit gebouw K beter zichtbaar worden.

Ingrep K3 – Entrees en ontmoeten

- Een BBC-lid merkt op dat het ontwerp voor de aansluiting tussen de gebouwen N, K en C een enorme verbetering is ten opzichte van de huidige situatie, waarin je via een rommelige entree het gebouw binnenkomt. Daarmee is iedereen het eens.

Ingrep K4 – Dakverdieping

- De BBC spreekt haar bewondering uit voor het voorstel.
- De commissievoorzitter vraagt of deze ruimte ook als fractiekamer voor een grote fractie ingericht kan worden. Dat is het geval.
- Meerdere BBC-leden hebben twijfels bij de hoogte van de ramen en het gebrek aan uitzicht. De zichtlijnen zijn verbeterd ten opzichte van de huidige situatie, maar het geeft alsnog een wat opgesloten gevoel. De architect brengt in dat geprobeerd is een compromis te zoeken tussen gebruik en wat nog acceptabel is voor de Rijkdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) wat betreft hoogte van het dak. Het lijkt de BBC goed om de alternatieven (nogmaals) te onderzoeken. Dit probleem speelt overigens alleen als de ruimte als kantoorruimte wordt gebruikt, en niet zozeer als de ruimte als fractiekamer wordt gebruikt.
- Een BBC-lid vraagt waarom ervoor is gekozen de werkruimtes niet aan de kant van het atrium te positioneren (i.v.m. uitzicht). De architect geeft aan dat dit een efficiency-afweging geweest is. Anders indelen gaat ten koste van werkruimte.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw K. Zij overweegt in het advies naar het Presidium aandacht te besteden aan het ontwerp voor verdieping 4.

Gebouw P, architect: Ramon Rugl

Ingrep P1 – In- en uitgangen

- De BBC is bezorgd of de in- en uitritten in het voorliggende ontwerp vanuit het oogpunt van de bestuurder even overzichtelijk en veilig zijn als de huidige situatie, zowel bovengronds als ondergronds. De architect geeft aan dat er momenteel nog een studie wordt uitgevoerd naar de mogelijkheden voor de in- en uitritten.

Ingrep P3 – Parkeren

- De commissievoorzitter vraagt of er ook oplaadpunten voor elektrische auto's komen. Dat is het geval. Een ander BBC-lid merkt op dat de behoefte aan oplaadpunten zal toenemen, gezien de wetgeving. De architect geeft aan het huidige aantal van twaalf voortkomt uit het Programma van Eisen. Er kan nog voor worden gekozen dit aantal uit te breiden en het blijft ook in de toekomst mogelijk om extra oplaadpunten toe te voegen.
- De commissievoorzitter vraagt of het totale aantal plekken voor fietsen gelijk blijft ten opzichte van het aantal plekken in de huidige fietsenstallingen. Dat wordt nagegaan.
- Omdat de fietsenstalling in de parkeergarage wordt voorzien, verdwijnen de overige fietsenstallingen uit het Tweede Kamer-complex (in gebouw A en H).

Ingrep P4 – Opbouwen Plein

- De BBC spreekt zijn zorgen uit over het overleg met de omgeving aangaande het aangepaste gebruik van de parkeergarage. De programmadirecteur van het RVB antwoordt dat het overleg met de gemeente en de omgeving nog loopt.

Samenvattend heeft de BBC nog veel vragen over het ontwerp voor de parkeergarage.

Gebouw A, architect: Janneke Bierman

Ingrep A1 – VIP entree

- De BBC vindt het ontwerp erg mooi. De commissievoorzitter merkt op dat dit ontwerp er veel representatiever uitziet dan de huidige situatie.

Ingrep A2 – Route Publieksentree – Oude Zaal

- De BBC spreekt haar waardering uit voor het mooie ontwerp.
- Een BBC-lid vraagt of de Oude Zaal in de toekomst tot de (semi)publieke ruimte behoort. De projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat dit hetzelfde blijft als nu. Als er een activiteit is, is de Oude Zaal toegankelijk vanuit het publieke gebied. Anders wordt hij afgesloten.
- Een BBC-lid vraagt naar de mogelijke geluidsoverlast voor de aangrenzende kantoren als de Schepelhal publiek gebied wordt. Deze zorg wordt breed gedeeld. Er wordt o.a. op gewezen dat een brede trap uitnodigt om even op te gaan zitten. De architect neemt dit punt mee in de verdere uitwerking. De commissievoorzitter voegt toe dat het materiaalgebruik van invloed kan zijn.

Ingrep A4 – Herstel voormalige trap van Napoleon

- De BBC vindt dit een mooi ontwerp en kan zich goed vinden in het voorstel.

Ingrep A6 – Specifieke functies

- De BBC heeft behoefte aan meer informatie over de nu voorgestelde fitnessruimte. Hoe groot wordt de ruimte? Hoe wordt deze ingericht? Een BBC-lid merkt op dat hij een groot voorstander is van een fitnessruimte, maar dat het dan wel een goede fitnessruimte moet zijn. Anders kan je het beter niet doen, want een te beperkte fitnessruimte zal in de praktijk niet worden gebruikt (net als in hotels vaak het geval is). De BBC onderschrijft dit standpunt. De projectleider renovatie voegt toe dat een goede fitnessruimte wellicht ook toezicht en begeleiding vereist. Een van de leden merkt op dat het ministerie van Financiën ook een mooie fitnessruimte heeft. De architect neemt het advies mee om te kijken bij andere organisaties, bijvoorbeeld het ministerie van Financiën, en zegt toe de ruimte beter in beeld te brengen, ook qua afmetingen.

De BBC is positief over het ontwerp voor gebouw A. Zij overweegt in het advies naar het Presidium aandacht te besteden aan mogelijke geluidsoverlast vanuit de Schepelhal en nut en noodzaak van de fitnessruimte.

Gebouw B, architect: Janneke Bierman

De BBC-leden vinden de voorgestelde ingrepen aan gebouw B mooi, met name het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden. Zij hebben hier geen opmerkingen bij.

5. Rondvraag en sluiting

De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer maakt grote complimenten aan het hele ontwerpteam voor het tot stand brengen van dit FVO, ook nog eens op afstand i.v.m. de corona-maatregelen. Hij benadrukt dat het FVO voldoet aan de keuzes die zijn gemaakt in de review van het vorige ontwerp, het Programma van Eisen en de eerder door de BBC gemaakte opmerkingen en de door het Presidium genomen besluiten. Voorts geeft hij aan dat alle onnodige ingrepen eruit zijn gehaald en het ontwerp echt sober en doelmatig is.

Een van de leden vraagt tot slot of hij alle plattegronden mag bekijken. Dat kan. De commissievoorzitter sluit de vergadering en bedankt iedereen voor zijn aanwezigheid.

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Doc26

Conceptverslag van de vergadering van de Bouwbegeleidingscommissie op 16 juni 2020

Griffie commissies Bestuur en Onderwijs
Bouwbegeleidingscommissie

10.2.e Wob

Aanwezige leden: mevrouw Tellegen (commissievoorzitter, VVD), de heer Van der Molen (CDA), de heer Van den Nieuwenhuijzen (GL), mevrouw Beckerman (SP), de heer Dronkers (namens de OR), mevrouw De Vries en de heer Roza (namens het fractiepersoneel), mevrouw Tielens-Tripels en mevrouw Nollen (namens het ambtelijk personeel)

Aanwezige adviseurs: mevrouw Roos (Griffier), de heer Van Rhijn (directeur huisvesting en financiën van de Tweede Kamer), de heer De Bruijn (integraal adviseur), de heer Van Noord (architect), 10.2.e Wob (projectleider renovatie van de Tweede Kamer), de heer Unger (programmadirecteur renovatie van het RVB) en de 10.2.e Wob (architect van het RVB).

*Griffier: mevrouw 10.2.e Wob
Adjunct-griffier: mevrouw 10.2.e Wob*

Afwezig met bericht van verhindering: de heer Kops (PVV), de heer De Groot (D66) en mevrouw Kuiken (PvdA). Afwezig: de heer Öztürk (DENK).

ALGEMEEN

1. Opening en mededelingen

De commissievoorzitter opent de vergadering en heet iedereen welkom. De leden die niet aanwezig kunnen zijn, zijn gevraagd digitaal input te leveren.

2. Conceptverslag BBC-vergadering van 9 juni 2020

Op verzoek van de programmadirecteur Renovatie van het RVB wordt een passage aan het verslag toegevoegd en een wijziging aangebracht. Afgesproken wordt om de definitieve versie van het verslag nog een keer aan de BBC voor te leggen.

3. Terugkoppeling Presidium

De commissievoorzitter meldt dat er nog voor de zomer een Presidiumvergadering wordt gepland over de stand van zaken t.a.v. de renovatie en verhuizing.

RENOVATIE

4. Advies van de BBC over het functionele deel van het Voorlopig Ontwerp voor de renovatie

De BBC bespreekt het conceptadvies aan het Presidium over het functioneel Voorlopig Ontwerp (FVO). Daarbij wordt ook de input van het lid Kuiken meegenomen, die zij voorafgaand aan de vergadering met de griffie heeft gedeeld.

Het conceptadvies is opgesteld op basis van de bespreking in de vergadering van 9 juni. De BBC maakt daarbij de volgende (aanvullende) opmerkingen:

Algemeen:

- De BBC is bezorgd over het ruimtevraagstuk. Aangezien het totaalplaatje m.b.t. ruimte nog ontbreekt, is het voor de BBC lastig om het FVO goed en integraal te kunnen beoordelen. Nog te maken keuzes over ruimte kunnen dus effect hebben op hoe de BBC naar de ruimteverdeling in dit FVO kijkt. Dat zou aanleiding kunnen zijn voor de BBC om haar standpunt over bepaalde keuzes te willen herzien. Dit punt van zorg wordt aan het advies toegevoegd. Het RVB meldt dat al is afgesproken dat zij de huisvestingsbehoefte garanderen.
- De BBC heeft een sterke wens om de ramen op de werkplekken te kunnen openen. Daarom wordt in het advies opgenomen dat de BBC graag betrokken wordt bij de nog te maken afweging over het openen van de ramen.
- In de vorige vergadering is afgesproken dat er een aparte notitie komt over de sanitaire voorzieningen, maar dit wordt in plaats daarvan mondeling toegelicht door de projectleider Renovatie van de Tweede Kamer. Op dit moment is alleen het capaciteitsvraagstuk aan de orde. In de huidige situatie zijn er in totaal 230 toiletten; in het FVO zijn dit er ook 230. De BBC hecht eraan dat de sanitaire voorzieningen worden uitgebreid indien het aantal Kamerbewoners toeneemt en neemt dit op in het advies.
- De architect van het RVB wijst erop dat de voorgestelde multifunctionele ruimte op de begane grond *niet* rechtstreeks voortkomt uit het Programma van Eisen; dit is een nuttige invulling van de ruimte die is vrijgekomen als gevolg van andere ingrepen op de begane grond. Het ontwerpteam vindt de multifunctionele ruimte wel nodig, dit in verband met (o.a.) de toenemende bezoekersaantallen.

Gebouwdeel N:

- Diverse BBC-leden vragen naar de alternatieve opties voor de publieksentree, mocht blijken dat de voorgestelde optie niet haalbaar is. De projectleider Renovatie en directeur Huisvesting van de Tweede Kamer geven aan dat er veel alternatieven bestudeerd zijn. De voorgestelde variant voldoet aan alle eisen en wensen; de andere opties zijn niet optimaal. Als de publieksentree op de voorgestelde locatie niet blijkt te kunnen, wordt een nieuwe variant aan de BBC voorgelegd. De BBC besluit in het advies op te nemen dat de BBC de voorkeur uitspreekt voor de publieksentree op de voorgestelde locatie.
- Ten aanzien van het Ledenrestaurant blijft in het advies staan dat de BBC hecht aan behoud van het balkon.
- De projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft een nadere toelichting over de capaciteit en uitgiftepunten van het Pleinrestaurant. Voorgesteld wordt de uitgifte via één punt te concentreren omdat dit leidt tot meer efficiency en minder voedselverspilling bij het Restaurantbedrijf. Het totaal aantal zitplaatsen neemt toe tot 430, mede doordat het aantal zitplaatsen in het Statenlokaal wordt uitgebreid. De commissievoorzitter geeft aan dat de twee huidige restaurants, ieder met een eigen assortiment, een onderdeel zijn van de Kamercultuur en dat sommige fracties een voorkeur hebben voor één van de restaurants. Enkele BBC-leden stellen dat zij en/of collega's uit de fractie het niet nodig vinden dat er twee restaurants zijn.
In het advies blijft staan dat de BBC adviseert om voldoende zitplaatsen/ capaciteit in het restaurant te behouden. De projectleider Renovatie van de Tweede Kamer geeft aan dat dit in de volgende fase nader zal worden uitgewerkt.
- De BBC staat uitgebreid stil bij de behoefte onder fracties om groepen genodigden te kunnen ontvangen voor lunch of koffie, ook in het restaurant in het beveiligde

gebied. De BBC vindt het goed en gastvrij kunnen ontvangen van groepen belangrijk en zou dit graag nog nader uitgewerkt zien. De BBC besluit voor nu te adviseren dat de mogelijkheid om groepen in het beveiligde gebied te kunnen ontvangen voor lunch of koffie ook blijft bestaan.

Een BBC-lid suggereert de werkwijze van het Europees Parlement te onderzoeken, waar met shifts wordt gewerkt: leden en ambtenaren kunnen daar tussen 12.00 en 13.00 uur in het restaurant terecht en de bezoekers vanaf 13.00 uur.

- De BBC staat stil bij de nieuwe (interne) vergaderruimte op de eerste verdieping, en de vraag of die ook gebruikt kan worden op bijvoorbeeld lunches te organiseren of groepen te ontvangen. Een BBC-lid merkt op er onder de ambtenaren veel behoefte is aan een extra vergaderruimte.

Gebouwdeel J:

- De BBC besluit dat het niet nodig is om in het advies aandacht te besteden aan de geluidsoverlast door groepen die de Handelingenkamer bezoeken, aangezien hiervoor al maatregelen zijn getroffen in het FVO. Het precieze ontwerp voor aanpassingen aan de Handelingenkamer komt in de volgende fase terug.

Gebouwdeel A:

- De BBC herhaalt een voorstander te zijn van de komst van een fitnessruimte, maar benadrukt dat deze daadwerkelijk aantrekkelijk moet zijn om gebruik van te maken, met voldoende capaciteit, begeleiding en programmering. De fitnessruimte in het voorliggende ontwerp biedt plaats aan ca. 10 sporters, terwijl een ruimte die geschikt is voor 30 sporters beoogd is in het Programma van Eisen. Aan het advies wordt toegevoegd dat de BBC graag een fitnessruimte ziet, maar dat deze dan wel goed moet zijn.

Gebouwdeel P (parkeergarage):

- Over de parkeergarage waren tijdens de BBC-vergadering van 9 juni nog veel vragen en onduidelijkheden. Daarom is voorgesteld gebouwdeel P in het advies buiten beschouwing te laten en op een later moment te laten terugkomen. Een BBC-lid merkt op dat gebouwdeel P wel een relatie heeft met de andere gebouwdelen, want met het vaststellen van het FVO voor de andere gebouwdelen wordt ervoor gekozen de fietsenstallingen daar te laten vervallen. De BBC besluit daarop in het advies op te nemen dat zij het uitgangspunt om alle fietsparkeerplaatsen onder te brengen in gebouwdeel P onderschrijft, en zich met inachtneming hiervan kan vinden in het opheffen van de huidige fietsenstallingen.
- De projectleider Renovatie van de Tweede Kamer licht, zoals gevraagd in de vorige vergadering, de aantallen fiets- en autoparkeerplaatsen in de garage nader toe.

Het conceptadvies van de BBC over het FVO wordt op bovenstaande punten aangepast en daarna nog eenmaal per mail voorgelegd.

OVERIG

5. Rondvraag en sluiting

De commissievoorzitter vraagt naar de planning voor na het zomerreces. De planning is dat de BBC vlak na het zomerreces het technisch deel van het VO kan beoordelen, en in het najaar het Definitief Ontwerp (DO). Het DO moet voor het einde van het jaar gereed zijn. Het RVB vult aan dat het doel is om eind van het jaar ook de aanvraag van de omgevingsvergunning te starten.

De commissievoorzitter sluit de vergadering en bedankt iedereen voor zijn aanwezigheid en het ontwerpteam voor het harde werk.

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Conceptverslag van de (digitale) vergadering van de Bouwbegeleidingscommissie op 15 oktober 2020

Griffie commissies Bestuur en Onderwijs
Bouwbegeleidingscommissie

10.2 e Wob

Aanwezige leden: mevrouw Tellegen (commissievoorzitter, VVD), de heer Van der Molen (CDA), de heer De Groot (D66), de heer van den Nieuwenhuijzen (GL), mevrouw Beckerman (SP), de heer Öztürk (DENK), Marieke de Vries (namens het fractiepersoneel), Suzanne Nollen en Patricia Tielens-Tripels (namens het ambtelijk personeel) en Gert Dronkers (namens de OR).

Aanwezige adviseurs: mevrouw Roos (Griffier), de heer Van Rhijn (directeur huisvesting van de Tweede Kamer), mevrouw 10.2.e Wob (projectleider renovatie van de Tweede Kamer)

*Griffier: mevrouw 10.2 e Wob
Adjunct-griffier: 10.2.e Wob*

Afwezig zonder bericht van verhindering: de heer Kops (PVV), mevrouw Kuiken (PvdA)

1. Opening

De commissievoorzitter opent de digitale vergadering en heet iedereen welkom. Tijdens deze korte vergadering zal stil worden gestaan bij de verhuizing naar B67 en de stand van zaken van het voorlopig ontwerp van de renovatie.

2. Verhuizing naar B67

De commissievoorzitter gaat in op de berichten die in de media zijn verschenen over de verhuizing naar B67 en stelt de BBC-leden in de gelegenheid hier vragen over te stellen. Daarbij benadrukt zij dat vraagstukken over tijd, planning en financiën bij de commissie Binnenlandse Zaken horen en dat de bestuurlijke vraagstukken en het contact met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB), de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en andere gebruikers bij het Presidium liggen. De BBC adviseert het Presidium over de onderwerpen die de gebruikers aangaan.

Een BBC-lid vraagt n.a.v. de berichten in de media, waarin stond dat de Kamer alleen wil verhuizen naar een coronaproof gebouw en anders niet verhuist, of er op dit moment enige duidelijkheid is over de verhuizing en in hoeverre nog gekoerst wordt op verhuizen in de zomer van 2021. De commissievoorzitter benadrukt dat de berichtgeving in de media niet fraai is en dat onderling vertrouwen nodig is voor een goede samenwerking. De gezamenlijke intentie van de Tweede Kamer en het RVB is nog steeds dat de verhuizing doorgang vindt. We willen als Kamer wel de zekerheid dat we daar een-op-een op dezelfde manier kunnen werken en daar net zo goed kunnen functioneren als hier, en dat moet coronaproof.

Een BBC-lid geeft aan dat er meer scenario's zijn dan alleen het besluit om wel of niet te verhuizen. Wat zijn de levensvatbare alternatieven? Als we hier blijven moet ook een deel verhuizen als er wordt verbouwd. Waarom zou een ander pand beter zijn dan B67? Bovendien er moeten wel andere opties zijn. De commissievoorzitter is het daarmee eens maar benadrukt ook dat het in deze fase belangrijk is kritisch te zijn over hoe B67 wordt ingericht en hoe dat coronaproof kan.

Een BBC-lid is zeer verbaasd dat gesproken wordt over het eventueel niet doorgaan van de verhuizing. Volgens hem gaan we hoe dan ook verhuizen en is het goed dat hierbij rekening gehouden wordt met de huidige omstandigheden. De commissievoorzitter nuanceert dit: we willen verhuizen maar willen zeker weten dat we ook in B67 ons parlementaire werk weer een op een kunnen blijven doen en coronaproof. Samen met het RVB wordt nu een analyse gemaakt of coronaproof werken in B67 mogelijk is en of dit op tijd gerealiseerd kan worden. Een BBC-lid vraagt hoe de contacten zijn. De commissievoorzitter antwoordt dat de meeste contacten op ambtelijk niveau plaatsvinden, dat een afstemmingsoverleg plaatsvindt tussen de vier Binnenhofbewoners (Stuurgroep) en dat het Presidium ook op hoofdlijnen wordt bijgepraat door het programmabureau van de Tweede Kamer. De BBC adviseert aan het Presidium over bouwtechnische vraagstukken die de gebruiker van de Tweede Kamer aangaan. Ten aanzien van de verhuizing naar B67 heeft de BBC haar werk al gedaan. Het BBC-lid vraagt of de BBC ook moet adviseren over een eventueel go of no go. De commissievoorzitter geeft aan dat onduidelijk is of er zo'n formeel moment komt en zal deze vraag meenemen naar het Presidium en hierover terugkoppelen in de BBC.

Een BBC-lid merkt op dat in de media andere bedragen genoemd werden voor de renovatie van B67 dan eerder in de BBC besproken zijn. De commissievoorzitter geeft aan dat vragen over de financiën via de commissie Binnenlandse Zaken gesteld moeten worden, omdat de BBC niet over het budget gaat.

3. Stand van zaken Technisch Voorlopig Ontwerp

De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer licht de stand van zaken van het technisch voorlopig ontwerp (TVO) toe. Hij geeft aan dat de techniek nu wordt beoordeeld en dat alle beslissingen met elkaar samenhangen: binnenklimaat heeft bijvoorbeeld te maken met isolatie, maar ook met verwarming. Als er in het ontwerp iets wordt aangepast, kan dat gevolgen hebben voor andere onderdelen van het ontwerp. Het RVB wil eind oktober het technisch ontwerp vaststellen, maar er zijn nog een aantal grote ontwerp-opgaven die nog nader uitgewerkt moeten worden, zoals de centrale energievoorziening, noodstroom, de parkeergarage, het verhogen van het dak van Koloniën, de motie-Jetten en 10.1b WOB

en als opslagruimte. De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer verwacht daarom dat er iets meer tijd nodig is om een integraal TVO aan de BBC te kunnen voorleggen waar volledige dekking voor is. De commissievoorzitter beaamt dat er een goed uitgewerkt integraal TVO aan de BBC voorgelegd moet worden zonder dat daar nog veel haken en ogen aan zitten. Een BBC-lid geeft aan behoefte te hebben aan context en inzicht in hoe de keuzes voor het TVO tot stand gekomen zijn. De commissievoorzitter licht toe dat hierin zal worden voorzien als het TVO aan de BBC wordt voorgelegd.

10.1.b Wob

Het BBC-lid vraagt ook naar de gevolgen van het thuiswerken en de coronacrisis voor het aantal werkplekken dat nodig is. Wellicht kan de Kamer in de toekomst met minder toe. De directeur Huisvesting van de Tweede Kamer geeft aan dat dit een vraag is die op dit moment nog niet beantwoord kan worden. Minder werkplekken zou een afwijking van het Programma van Eisen betekenen. Veel partijen zien het huidige thuiswerken ook als beperkend en op vergaderdagen moeten er toch mensen aanwezig zijn. Het is een aparte studie waard om te kijken hoeveel werkplekken nodig zouden zijn. De BBC zou daar opdracht

voor kunnen geven. De commissievoorzitter vult aan dat het daar op dit moment nog te vroeg voor is omdat dit samenhangt met het grote ruimtevraagstuk.

Tot slot vraagt een BBC-lid naar de gesprekken met de gemeente over de publieksingang. De directeur Huisvesting geeft aan dat deze gesprekken goed verlopen.

4. Sluiting

De commissievoorzitter bedankt iedereen voor zijn aanwezigheid. Op korte termijn zal zij de BBC zoals afgesproken weer bijpraten en een terugkoppeling geven van wat er in het Presidium is besproken. De commissievoorzitter sluit de vergadering.

Van: [Commissie Bouwbegeleiding \(BBC\)](#)
Aan: [Beckerman, S.](#); [Dronkers G.](#); [Groot de T.](#); [Kops, Alexander](#); [Kuiken A.H.](#); [Nollen, S.](#); [Ozturk S.](#); [Roza, P.](#); [Tellegen, O.](#); [Tielens - Tripels, \(Patricia\)](#); [Vries de M.](#); [Nieuwenhuijzen van den T.](#); [Molen van der H.](#)
Cc: [Commissie Bouwbegeleiding \(BBC\)](#); [Roos, S.](#); [Ruijn van, J. C.](#); [10.2.e Wob](#); ["pidebruik 10.2.e Wob"](#); [Eric van Noord 10.2.e Wob @cie.nl](#); [10.2.e Wob](#); [10.2.e Wob](#); [Unger, Marc](#); [Griffier Tweede Kamer](#); [10.2.e Wob](#)
Onderwerp: [BBC] BELANGRIJK: Nieuwe Pexip link en inlogcode digitale BBC-vergadering vanmiddag 16.30 uur
Datum: dinsdag 26 mei 2020 11:10:25

Geachte leden en adviseurs van de BBC,
Vanmiddag van 16.30 tot 18.30 uur vindt de (besloten) digitale BBC-vergadering plaats.
Onderstaande informatie heeft u nodig om in te loggen via Pexip.

10.1.b Wob

De kamer gaat tien minuten voorafgaand aan de vergadering open. Ik raad u aan tijdig in te loggen.

Als u daarbij problemen ondervindt, kunt u bellen of appen naar [10.2.e Wob](#) [10.2.e Wob](#) of [10.2.e Wob](#) [10.2.e Wob](#)

Ik verzoek u uw microfoon op *mute* te zetten bij aanvang van de vergadering om omgevingsgeluiden te vermijden. Als u het woord wilt nemen, zet u uw microfoon aan en noemt u uw naam. Op basis daarvan kan de voorzitter u het woord geven. Om maximale beveiliging te garanderen wordt de vergadering op slot gezet zodra alle aangemelde leden deelnemen. Als u merkt dat u niet in de Pexip-room kunt komen, kunt u telefonisch contact opnemen met [10.2.e Wob](#) (zie boven).

Mocht u voor het eerst gebruik maken van de Pexip applicatie dan verzoek ik u deze te installeren en vooraf de instructie in de bijlage door te nemen. Let op: u kunt Pexip niet gebruiken als u bent ingelogd op het thuiswerk-netwerk Citrix.

Neem gerust contact met mij op als er vragen zijn.

Met vriendelijke groet,

[10.2.e Wob](#)

Adjunct-griffier Vaste commissie voor Buitenlandse Zaken / Algemene commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
Griffier Bouwbegeleidingscommissie
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag

[10.2.e Wob](#)

[@tweedekamer.nl](#) | [www.tweedekamer.nl](#)

Van: [Commissie Bouwbegeleiding \(BBC\)](#)
Aan: [Commissie Bouwbegeleiding \(BBC\)](#); [Tellegen, O.](#); [Kuiken, A.H.](#); [Molen, H. van der](#); [Kops, Alexander](#); [Nieuwenhuijzen, T. van den](#); [Nollen, S.](#); [Tielens - Tripels, \(Patricia\)](#); [Dronkers, G.](#); [Kooij, A.](#); [Vries, M. de](#); [Roos, S.](#); [Rhijn, J.C. van](#); [Groot, T. de](#); [Beckerman, S.](#); [Öztürk, S.](#); [Unger, Marc](#)
Cc: 10.2.e Wob 10.2.e Wob
Onderwerp: [BBC] Terugkoppeling Presidium en BBC-vergadering volgende week
Datum: donderdag 12 november 2020 19:27:44
Bijlagen: [Governance plaat interactief.pdf](#)
[Governance plaat interactief v2.pdf](#)

Beste leden van de BBC,

Gisteren is er in het Presidium weer gesproken over de stand van zaken rond de tijdelijke huisvesting en renovatie. Daarbij is o.a. het vervolgonderzoek over het coronaproof zijn van B67 aan de orde gekomen en er is gesproken over ontwikkelingen rond het Functioneel Voorlopig Ontwerp. Graag spreek ik jullie hier z.s.m. over bij; we zijn bezig met zoeken naar een geschikt moment en beschikbare zaal voor volgende week. 10.2.e Wob stuurt jullie z.s.m. een uitnodiging voor een vergadering.

Bij deze mail stuur ik jullie ter informatie ook de publieksversies van de governancenotitie. De eerste heeft betrekking op de governance zoals die van toepassing is voor de besluitvorming door de Tweede Kamer als gebruiker van de gebouwen en de tweede op de governance zoals die van toepassing is op de renovatie van het Binnenhof als geheel.

Tot slot wil ik jullie laten weten dat we een werkbezoek voor de BBC aan B67 aan het plannen zijn. Bij de vergadering van volgende week zal ik jullie informeren over de datum.

Hartelijke groeten,
Ockje

Van: Commissie Bouwbegeleiding (BBC)
Aan: Commissie Bouwbegeleiding (BBC); Tellegen, O.; Kuiken, A.H.; Molen, H. van der; Kops, Alexander; Nieuwenhuijzen, T. van den; Nollen, S.; Tielen - Tripels, (Patricia); Dronkers, G.; Vries, M. de; Kooij, A.; Groot, T. de; Beckerman, S.; Öztürk, S.
Cc: Rhijn, J.C. van; Roos, S.; Griffier Tweede Kamer; 10.2.e Wob "Pi de Bruijn"; Eric van Noord 10.2.e Wob @cie.nl> 10.2.e Wob Unger, Marc; 10.2.e Wob 10.2.e Wob
Onderwerp: [BBC] Vergadering op 1 december + inventarisatie deelname rondleiding + technische briefing commissie BiZa
Datum: dinsdag 24 november 2020 18:57:40
Bijlagen: [Convocatie briefing renovatie Binnenhof en tijdelijke huisvesting door het ministerie van BZK.pdf](#)
[Convocatie briefing renovatie Binnenhof en tijdelijke huisvesting door ambtelijk adviseurs van de Tweede Kamer.pdf](#)

Beste leden van de BBC,

Graag nodig ik jullie uit voor een **fysieke BBC-vergadering op dinsdag 1 december van 16.30 tot 18.00** uur in de Groen van Prinstererzaal.

Tijdens deze vergadering zal ik jullie op hoofdlijnen bijpraten over wat er in de afgelopen periode in het Presidium is gewisseld over de stand van zaken m.b.t. de verhuizing en de renovatie. Daarnaast zullen het Programmabureau van de Tweede Kamer en het RVB een update geven over de stand van zaken m.b.t. de verhuizing en de renovatie. Jullie ontvangen een vergaderuitnodiging via Outlook. Willen jullie mij nu al laten weten of je erbij kunt zijn of niet?

De ochtend erna, op **woensdag 2 december**, kunnen we een bezoek brengen aan B67. **Dat kan van 9:30 uur tot 10.45 uur, of van 11.30-12.45 uur** (exclusief reistijd). **Graag verneem ik uiterlijk a.s. donderdag om 12.00 uur welke tijd jullie het beste uitkomt.** Na jullie reacties kiezen we een tijdstip.

Tot slot wil ik jullie erop attenderen dat de commissie Binnenlandse Zaken op woensdag 25 november (morgen) twee **technische briefings** organiseert over de renovatie van het Binnenhof en de tijdelijke huisvesting. De eerste briefing vindt plaats van 9.45 tot 11.30 uur en wordt verzorgd door het RVB. Aansluitend vindt van 11.45 tot 12.45 uur een tweede technische briefing plaats gegeven door de ambtelijk adviseurs van de Tweede Kamer. Beide briefings zijn op enkele onderdelen na openbaar, en zijn dus grotendeels voor jullie te volgen via de livestream. Alle informatie staat in de convocaties (zie bijlage).

Hopelijk zie ik jullie allemaal op dinsdag 1 december van 16.30 tot 18.00 uur.

Hartelijke groet,

Ockje

Van: [Griffier Tweede Kamer](#)
Aan: [Unger, Marc](#)
Onderwerp: 14 september - Vervolggesprek over uitwerken bespreking Presidium - staatssecretaris Knops
Datum: dinsdag 25 augustus 2020 11:20:08

Beste heer Unger,

Ik plande een vervolgoverleg in op 14 september van 16.00 – 17.00 uur. Mevrouw Bertram en de heer Mol accepteerden de afspraak. Ik hoop dat het ook voor u past?

Met vriendelijke groet,

10.2.e Wob

Managementassistent
Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag

10.2.e Wob

[@tweedekamer.nl](#) | www.tweedekamer.nl

Van: [Louis Janssen IoT](#)
Aan: [Rhijn, J.C. van; Unger, Marc](#)
Cc: [10.2.e Wob](#); [Vogelaar, Sandra](#); [10.2.e Wob@dreso.com](#); [10.2.e Wob@dreso.com](#)
Onderwerp: Aanpassingen eindrapportage
Datum: vrijdag 4 december 2020 16:55:07

Beste Jaap en Marc,

Van Jaap hebben wij het verzoek gekregen om, voor komend weekend, aan te geven of wij bereid zijn om bepaalde zinsneden in het rapport te corrigeren. Uiteraard staan wij open voor feedback en als die terecht is zullen wij ons rapport daarop aanpassen.

Omdat er sprake is van gedeeld opdrachtgeverschap tussen de Tweede Kamer en het Rijksvastgoedbedrijf, willen wij dat echter alleen doen als het verzoek van beide opdrachtgevers tezamen komt. Graag horen wij van jullie of dat zo is, om welke punten het exact gaat en hoe we dat kunnen organiseren. Na ontvangst en akkoord van alle partijen, zullen wij direct een bijgestelde rapportage opstellen.

Met vriendelijke groet,

Sandra Vogelaar
Louis Janssen

**THEATERADVIES BV HEEFT
EEN NIEUW TELEFOONNUMER:**

+31 (0)85 400 1055

Nieuwsbericht:
[Groninger Forum uitgeroepen tot gebouw van het jaar](#)

Theateradvies® bv

J.J. Allanstraat 374
1551 RV Westzaan
10.2.e Wob

[theateradvies.nl](#)

w: [theateradvies.nl](#)

[LinkedIn](#)

Van: Commissie Bouwbegeleiding (BBC)
Aan: Commissie Bouwbegeleiding (BBC); Tellegen, O.; Kuiken, A.H.; Molen, H. van der; Kops, Alexander; Nieuwenhuijzen, T. van den; Nollen, S.; Tielens - Tripels, (Patricia); Dronkers, G.; Vries, M. de; Kooij, A.; Groot, T. de; Beckerman, S.; Öztürk, S.
Cc: Rhijn, J.C. van; Roos, S.; Griffier Tweede Kamer; 10.2.e Wob "Pi de Bruijn"; Eric van Noord 10.2.e Wob @cie.nl> 10.2.e Wob Unger, Marc; 10.2.e Wob
Onderwerp: Aanvangstijdstip BBC-vergadering
Datum: dinsdag 1 december 2020 13:32:26

Geachte leden en adviseurs van de BBC,

Er worden voor vanmiddag lange stemmingen voorzien. Waarschijnlijk zijn de stemmingen nog niet afgelopen als om 16.30 uur de BBC-vergadering begint.

In dat geval **zal de BBC-vergadering direct aansluitend aan de stemmingen** beginnen in de Groen van Prinstererzaal.

Ik hoop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

10.2.e Wob

Adjunct-griffier Vaste commissie voor Buitenlandse Zaken / Algemene commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Griffier Bouwbegeleidingscommissie

Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018, 2500 EA Den Haag

10.2.e Wob

@tweedekamer.nl | www.tweedekamer.nl

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

OPLEGNOTITIE PRESIDIUM

Titel/onderwerp:

Advies van de Bouwbegeleidingscommissie over een vervolgonderzoek voor het kinderdagverblijf in het Depot

Opgesteld door:

Bouwbegeleidingscommissie d.d. 2 september 2020

1. Aard van de bespreking¹

Besluitvormend.

2. Beknopte samenvatting

In maart 2019 heeft de BBC aan het Presidium geadviseerd om in te stemmen met het vestigen van het kinderdagverblijf (KDV) in het Logement. De BBC heeft hierbij een aantal voorwaarden gesteld, zoals geen geluidshinder voor de kantoren, geen hinder voor eventuele parlementaire enquêtes en een oplossing voor de steile trap naar de parkeergarage/omloop. Het Presidium heeft met het advies van de BBC ingestemd.

De haalbaarheidsstudie voor het KDV in het Logement is in april 2020 afgerond. Hieruit is gebleken dat het KDV weliswaar technisch inpasbaar is in het Logement, maar dat de geluidsproblematiek veel extra investeringen vergt, 10.1.b Wob

en er sprake blijft van gedeelde gangzones voor het KDV, de enquêtezaal en Kamerbewoners. De totale investering voor de realisatie in het Logement ligt mede hierdoor fors hoger dan eerder geraamd.

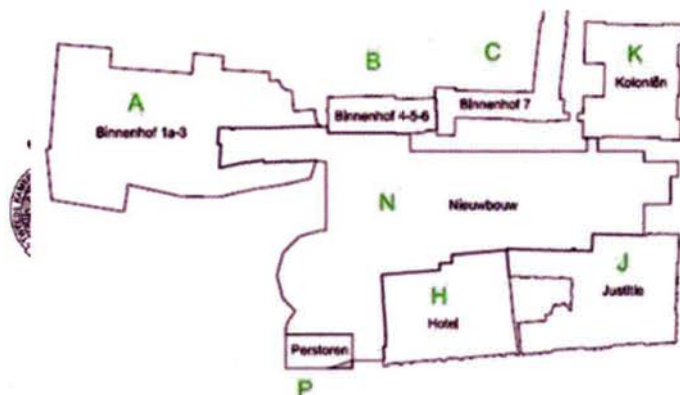
In relatie tot het totale ruimtevraagstuk is ook de visie op het behoud en het gebruik van de dependances Depot en Bleijenburg in de tussentijd veranderd. Naar aanleiding hiervan is door het RVB op verzoek van de Kamer een quickscan uitgevoerd naar het onderbrengen van het KDV in het Depotgebouw. Hieruit komt naar voren dat het KDV technisch ook goed inpasbaar is in het Depot, zonder dat dit tot hogere kosten leidt, maar ten opzichte van de locatie in het Logement wel de volgende voordelen heeft:

- 10.1.b Wob
- Geen kruising van stromen met Kamerbewoners en enquêtezaal;
- Betere toegang tot het KDV (vrijwel gelijkvloers, geen steile trappen);
- Meer autonomie voor het KDV bij het in- en uitgaan aan een rustige straat;
- De looproute naar de buitenruimte is korter, waardoor minder potentieel geluidsoverlast 10.1.b
- Behoud van hoogwaardige werkplekken voor de Tweede Kamer in het Logement en de ruimte in het Depot wordt efficiënter gebruikt;
- Het Depot kan als monument worden behouden, zonder aanpassingen aan de constructie.

In de plattegrond hieronder zijn de opties voor het KDV in het Logement en het Depotgebouw weergegeven.

¹

- ter besluitvorming (bespreken of hamerstuk)
- opiniërend
- informierend

10.1.b Wob

Doc33

Het programmabureau heeft inmiddels gesprekken gevoerd met de exploitant van het KDV ('Zo'), de Oudercommissie, de OR en de Afdeling Monumentenzorg en Welstand van de gemeente Den Haag. Los van een aantal aandachtspunten die meegenomen moeten worden in de nadere uitwerking (zie hieronder), onderschrijven alle genoemde partijen bovenstaande voordelen en hebben zij op basis van de quickscan de voorkeur uitgesproken voor het onderbrengen van het KDV in het Depotgebouw. De aandachtspunten specifiek voor het Depot betreffen:

- De route indien ouders hun kinderen met de auto komen brengen: na parkeren in de garage moet je een stukje buitenom lopen (zoals nu ook vaak gebeurt bij het brengen op huidige locatie) of via een iets langere route binnendoor. Voor ouders die op de fiets komen (vrijwel alle ouders) is er een stalling pal naast het KDV in het Depot;
- De logistieke route langs de buitentree die af en toe voor leveringen en onderhoud wordt gebruikt (goed organisatorisch afstemmen met o.a venstertijden);
- De afwerking en geluidsdichtheid van de wanden/plafonds, waarbij daglichttoetreding geoptimaliseerd wordt. Voordeel in het Depot: de werkplekken zitten er niet pal boven (er zit een loze verdieping tussen) en het zijn er ook niet zoveel. Wellicht kunnen deze ook een andere bestemming krijgen.
- Nog enkele algemene opmerkingen vanuit de OR die ook voor de optie Logement gelden: geen rokers in de tuin waar de kinderen spelen, goede afspraken over spelen in de tuin tijdens een enquête en een goede plek in of in de buurt van het KDV om borstvoeding te geven.

Een BBC-lid wil in het vervolgonderzoek laten onderzoeken of en hoe de kosten voor het KDV in het Depot gereduceerd kunnen worden.

3. Formulering te nemen besluit

Op basis van bovenstaande adviseert de BBC het Presidium in te stemmen met het uitvoeren van een vervolgonderzoek voor het KDV in het Depot, waarmee de haalbaarheidsstudie op eenzelfde niveau komt als de reeds uitgewerkte optie in het Logement.

4. Status besluit ²

Vertrouwelijk.

- A. openbaar actief (actie Stafdienst Communicatie)
- B. openbaar passief (publicatie op besluitenlijst met evt. link naar achterliggend stuk)
- C. vertrouwelijk (in ieder geval besluiten m.b.t. personen en besluiten m.b.t. veiligheid)

Buiten reikwijdte

Onderwerp:

FW: Vervolgonderzoek corona review B67

Datum:

maandag 19 oktober 2020 16:11:11

Buiten reikwijdte

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Large redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Op 19 okt. 2020 om 15:03 heeft Unger, Marc **10.2.e Wob** @rijksoverheid.nl> het volgende geschreven:

Wat mij betreft accoord, natuurlijk.

Groet,

Marc

Van: Louis Janssen IoT **10.2.e Wob** @theateradvies.nl>

Verzonden: maandag 19 oktober 2020 14:40

Aan: Unger, Marc **10.2.e Wob** @rijksoverheid.nl>; Rhijn, J.C. van **10.2.e Wob** @tweedekamer.nl>

CC: Vogelaar, Sandra **10.2.e Wob** >

Onderwerp: Vervolgonderzoek

Beste Marc, en Jaap natuurlijk,

wij zouden graag ook willen spreken met de beveiligingsadviseur en brandveiligheidsadviseur van **10.1.b Wob** en de liftadviseur van **10.1.c Wob**. Die laatste zouden wij graag bij het gesprek met de liftadviseurs van het RVB willen uitnodigen.

De heren van **10.1.b Wob** willen wij graag apart uitnodigen.

Geven jullie hier toestemming voor?

Zo ja, kan Marc de heren dan op de hoogte brengen dat zij met ons mogen spreken?

Groet... Louis

THEATERADVIES BV HEEFT
EEN NIEUW TELEFOONNUMER:

+31 (0)85 400 1055

Nieuwsbericht:

[Theater Zuidplein geopend.](#)

Theateradvies® bv

Herengracht 160

1016 BN Amsterdam

t: +31 85 400 1055

m **10.2.e Wob**

e 10.2.e Wob @theateradvies.nl

w: theateradvies.nl

[LinkedIn](#)

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Van: [Unger, Marc](#)
Aan: [Commissie Bouwbegeleiding \(BBC\)](#)
Onderwerp: Nieuwe tranche openbaar making van stukken
Datum: vrijdag 4 december 2020 09:15:00

Beste Ockje,
Zoals toegezegd zouden we deze week onder andere het FVO van de Tweede Kamer openbaar maken.

Dit samen met een tranche documenten over de Binnenhofrenovatie gebeurd.

Het gaat in totaal om 15 documenten waaronder:

- Bouwhistorische onderzoeken
- Verslagen van het Kwaliteitsteam
- Technische ontwerpdocumenten en het
- Functioneel voorontwerp Tweede Kamer

Je vindt het nieuwsbericht [hier](#), waarin de verwijzing naar de verschillende documenten is opgenomen.

Vriendelijke groeten,
Marc Unger

Ir M.K. (Marc) Unger

Projectdirecteur Renovatie Binnenhof

T: 10.2.e Wob

E: 10.2.e Wob [@rijksoverheid.nl](mailto:10.2.e Wob@rijksoverheid.nl)

.....
10.2.e Wob
[Redacted]
[Redacted]